КОРПОРАТИВНІ ПРАВА В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ТА ЄВРОПЕЇЗАЦІЇ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ПРАВОВИХ ПРОЦЕСІВ

Монографія

Київ
2026

Національна академія правових наук України
Науково-дослідний інститут
приватного права і підприємництва
імені академіка Ф. Г. Бурчака
Лабораторія корпоративного права
імені академіка Володимира Луця

МОНОГРАФІЯ

КОРПОРАТИВНІ ПРАВА В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ТА ЄВРОПЕЇЗАЦІЇ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ПРАВОВИХ ПРОЦЕСІВ

За загальної редакції ст. досл. Л. В. Сіщук

Київ, 2026

УДК 347.72(477:4-6ЄС)(082)
К 66

Рекомендовано до друку Вченою радою
Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва
імені академіка Ф. Г. Бурчака
Національної академії правових наук України
(протокол № 9 від 23.09.2026 року)

Рецензенти:
Щербакова Н. В. – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри цивільного права і процесу Донецького національного університету імені Василя Стуса
Суха Ю. О. – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри інтелектуальної власності, інформаційного та корпоративного права Львівського національного університету імені Івана Франка
ISBN 978-617-8084-62-2

К 66 Корпоративні права в умовах цифровізації та європеїзації в контексті сучасних правових процесів / Берестова І. Е., Гевко В. Л., Зеліско А. В., Ковалишин О. Р., Перепелинська О. С., Сіщук Л. В.; за заг. ред. ст. досл. Л. В. Сіщук. Київ: Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України, 2026. 208 с.
ISBN 978-617-8084-62-2

Монографія присвячена дослідженню здійснення та захисту корпоративних прав в умовах європеїзації та цифрової трансформації корпоративного права. Розкрито вплив міжнародних стандартів і права Європейського Союзу на розвиток корпоративних відносин, механізми участі в управлінні юридичною особою, корпоративний контроль та інформаційну прозорість. Окремо досліджено значення інтелектуальної власності для корпоративного управління, правові аспекти діяльності інноваційних юридичних осіб, а також сучасні підходи до сталості та належної обачності. Висвітлено розвиток реєстрації компаній і взаємодії реєстрів у Європейському Союзі, нові цифрові сервіси та їх значення для транскордонної діяльності. Значну увагу приділено трансформації способів захисту корпоративних прав у судовому провадженні та міжнародному комерційному арбітражі.

Видання розраховане на юристів, адвокатів, суддів, науковців, викладачів, аспірантів, студентів, учасників і керівників юридичних осіб, а також усіх, хто цікавиться сучасним корпоративним правом України та Європейського Союзу.

© Автори, 2026
© Науково-дослідний інститут приватного права
і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака
Національної академії правових наук України, 2026

Авторський колектив

Берестова Ірина Еріївна – доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України, головний науковий співробітник лабораторії корпоративного права імені академіка Володимира Луця Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака Національної академії правових наук України – *підрозділ 4.1. Розділу 4.*

Гевко Володимир Львович – доктор філософії, старший науковий співробітник лабораторії корпоративного права імені академіка Володимира Луця Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака Національної академії правових наук України – *підрозділи 4.2 та 4.3 Розділу 4.*

Зеліско Алла Володимирівна – доктор юридичних наук, професор, головний науковий співробітник лабораторії корпоративного права імені академіка Володимира Луця Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака Національної академії правових наук України – *Розділ 2.*

Ковалишин Олександр Романович – кандидат юридичних наук, доцент, старший дослідник, старший науковий співробітник Лабораторії корпоративного права імені академіка Володимира Луця Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака Національної академії правових наук України – *Розділ 3.*

Перепелинська Олена Сергіївна – доктор філософії, науковий співробітник лабораторії корпоративного права імені академіка Володимира Луця Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака Національної академії правових наук України – *Розділ 5.*

Сіщук Ліліана Василівна – кандидат юридичних наук, доцент, старший дослідник, завідувач Лабораторії корпоративного права імені академіка Володимира Луця Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака Національної академії правових наук України – *Розділ 1.*

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ……7

ПЕРЕДМОВА……9

РОЗДІЛ 1. ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗДІЙСНЕННЯ КОРПОРАТИВНИХ ПРАВ……...12

1.1. Міжнародні та європейські стандарти здійснення корпоративних прав……..12

1.2. Цифровізація здійснення корпоративних прав…….34

1.3. Корпоративні права та інтелектуальна власність у корпоративному управлінні……46

1.4. Належна обачність і сталість у здійсненні корпоративних прав……...60

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ КОРПОРАТИВНИХ ПРАВ У СФЕРІ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ……72

2.1. Загальні засади сталого розвитку інноваційних юридичних осіб у процесі європеїзації……..72

2.2. Здійснення корпоративних прав учасниками наукових парків в контексті європеїзації та цифровізації….....81

РОЗДІЛ 3. РЕЄСТРАЦІЯ КОМПАНІЙ ТА РЕЄСТРИ……...94

3.1. Теоретико-правові засади цифровізації реєстрів у корпоративному праві……94

3.2. Системи взаємодії корпоративних реєстрів ЄС……98

3.2.1. Система взаємозв'язку бізнес-реєстрів (BRIS)….....98

3.2.2. Система взаємодії реєстрів бенефіціарних власників (BORIS)….....103

3.2.3. Система взаємодії реєстрів неплатоспроможності (IRI)…….....108

3.3. Цифрові сервіси у корпоративному праві ЄС……..113

3.3.1. Поняття цифрових сервісів у корпоративному праві……113

3.3.2. Електронна реєстрація компанії……..115
3.3.3. Сертифікат компанії ЄС……119
3.3.4. Цифрова довіреність Європейського Союзу……...121

РОЗДІЛ 4. ЕФЕКТИВНІСТЬ СУДОВОГО ЗАХИСТУ КОРПОРАТИВНИХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ: ЦИФРОВІ ТА ПРОЦЕДУРНІ АСПЕКТИ……..124
4.1. Ефективність вирішення корпоративних спорів в умовах цифровізації правовідносин……..124
4.2. Реєстрація та використання «Електронного кабінету» при судовому розгляді корпоративних спорів……138
4.3. Електронні виконавчі документи у корпоративних спорах……148

РОЗДІЛ 5. ЦИФРОВІЗАЦІЯ МІЖНАРОДНОГО КОМЕРЦІЙНОГО АРБІТРАЖУ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАХИСТУ КОРПОРАТИВНИХ ПРАВ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ТА УКРАЇНСЬКІ ПЕРСПЕКТИВИ……155
5.1. Еволюція арбітражного інструментарію в епоху цифровізації……157
5.2. Специфіка збирання та оцінки електронних доказів у корпоративних конфліктах……166
5.3. Віртуальні слухання у корпоративних спорах та право на належну процедуру……172

ВИСНОВКИ……183

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ……..192

SUMMARY……..207

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

АТ – Акціонерне товариство
ВРУ – Верховна Рада України
ВСУ – Верховний суд України
ГПК – Господарський процесуальний кодекс України
ЄКПЛ – Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод
ЄС – Європейський Союз
ЄСПЛ – Європейський суд з прав людини
Закон України «Про АТ» – Закон України «Про акціонерні товариства»
Закон України «Про ТОВ та ТДВ» – Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю»
ІВ – інтелектуальна власність
КАС – Кодекс адміністративного судочинства України
КГС ВС – Касаційний господарський суд при Верховному Суді
КЕП – кваліфікований електронний підпис
КЗпП України – Кодекс законів про працю України
КМУ – Кабінет Міністрів України
КСУ – Конституційний Суд України
КУзПБ – Кодекс України з процедур банкрутства
МКА – міжнародний комерційний арбітраж
МКАС – Міжнародний комерційний арбітражний суд при Торгово-промисловій палаті України
НБУ – Національний банк України
НКЦПФР – Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку
НМА – нематеріальні активи
Нью-Йоркська конвенція – Конвенція про визнання та виконання іноземних арбітражних рішень (1958)
ОЕСР – Організація економічного співробітництва та розвитку
ОПІВ – об’єкти права інтелектуальної власності
ПАТ – Публічне акціонерне товариство
ПК України – Податковий кодекс України
ПрАТ – Приватне акціонерне товариство
Принципи ОЕСР – Принципи корпоративного управління ОЕСР
Принципи G20/OECD – Принципи корпоративного управління G20/OECD 2023 року

Типовий закон ЮНСІТРАЛ – Типовий закон ЮНСІТРАЛ про міжнародний торговельний арбітраж (1985, з поправками 2006)

ТОВ – Товариство з обмеженою відповідальністю

ЦК України – Цивільний кодекс України

ЦПК – Цивільний процесуальний кодекс України

AktG – Закон Німеччини про акціонерні товариства (Aktiengesetz)

BGH – Федеральний суд Німеччини (Bundesgerichtshof)

BRIS – Система взаємозв'язку бізнес-реєстрів

CSDDD – Директива (ЄС) 2024/1760 про належну обачність щодо корпоративної сталості (Corporate Sustainability Due Diligence Directive)

DIS – Німецька арбітражна інституція (Deutsche Institution für Schiedsgerichtsbarkeit)

DIS-ERGeS – Додаткові правила DIS для корпоративних спорів

eIDAS – Регламент (ЄС) № 910/2014 про електронну ідентифікацію та довірчі послуги

ESG – екологічні, соціальні та управлінські фактори (Environmental, Social and Governance)

G20 – Група двадцяти

GDPR – Загальний регламент ЄС про захист даних (Регламент (ЄС) 2016/679)

HKIAC – Гонконзький міжнародний арбітражний центр

IBA – Міжнародна асоціація юристів (International Bar Association)

ICC – Міжнародна торгова палата (International Chamber of Commerce)

ICCA – Міжнародна рада з комерційного арбітражу (International Council for Commercial Arbitration)

ICSID – Міжнародний центр з врегулювання інвестиційних спорів

LCIA – Лондонський міжнародний арбітражний суд

M&A – злиття та поглинання (mergers and acquisitions)

ODR – онлайн-вирішення спорів (Online Dispute Resolution)

SCC – Арбітражний інститут Торгової палати Стокгольма

VIAC – Віденський міжнародний арбітражний центр

ZPO – Цивільний процесуальний кодекс (Zivilprozessordnung)

ПЕРЕДМОВА

На сучасному етапі розвитку правової системи України корпоративні відносини перебувають в умовах глибокої трансформації, зумовленої одночасним впливом євроінтеграційних процесів, цифровізації економіки та правовідносин, розвитку інноваційної діяльності, нових стандартів корпоративної сталості й належної обачності, а також зміною форм судового та арбітражного захисту. За таких умов особливого значення набуває не лише нормативне закріплення корпоративних прав, а й створення ефективного механізму їх реального здійснення та захисту.

Європейський вектор розвитку корпоративного права визначається поєднанням міжнародних стандартів корпоративного управління та обов'язкових актів права Європейського Союзу. Принципи корпоративного управління G20/OECD 2023 року формують сучасні орієнтири щодо прав акціонерів, прозорості, діяльності органів управління, сталості та стійкості компаній. Водночас директиви Європейського Союзу конкретизують відповідні принципи через правила участі акціонерів та інших учасників, розкриття інформації, цифровізації діяльності товариств, їх транскордонної діяльності, корпоративної звітності та належної обачності. Саме взаємодія міжнародного «м'якого права» та acquis ЄС формує сучасну систему гарантій здійснення корпоративних прав, у якій визначальне значення має не лише зміст права, а й доступність та ефективність механізму його реалізації.

Важливою складовою цих процесів є цифровізація корпоративного права. Директива (ЄС) 2017/1132 та акти, що її послідовно модернізують, передусім Директиви (ЄС) 2019/1151 і 2019/2121, заклали правову основу для онлайн-створення компаній, використання цифрових інструментів, електронної взаємодії реєстрів і транскордонних взаємозв'язків та перетворень. Подальший розвиток європейського регулювання спрямований на формування інтегрованого цифрового середовища у корпоративній сфері, в якому системи BRIS, BORIS та IRI забезпечують доступ до інформації про юридичну особу, структуру її власності та фінансово-правовий статус. Цифровізація при цьому змінює насамперед способи здійснення

корпоративних прав, не змінюючи їх приватноправової природи.

Новим напрямом розвитку є й інтеграція питань сталості та належної обачності до системи корпоративного управління. Директива (ЄС) 2024/1760 про належну обачність щодо корпоративної сталості, з урахуванням її подальших змін, а також європейські правила звітності зі сталого розвитку формують правові механізми виявлення, оцінювання та управління суттєвими екологічними, соціальними та іншими ризиками. Водночас сталість не створює нового виду корпоративних прав, а впливає на умови здійснення вже існуючих прав на інформацію, голосування та корпоративний контроль. Необхідним залишається також чітке розмежування належної обачності компанії, фідуціарних обов'язків посадових осіб та прав учасників юридичної особи.

Цифрова трансформація змінює і механізми захисту корпоративних прав. Електронний суд, електронні докази, електронні виконавчі документи та дистанційні процесуальні форми поступово стають складовими сучасного господарського судочинства. Паралельно цифровізація міжнародного комерційного арбітражу сприяє поширенню електронного документообігу, віртуальних слухань та нових підходів до оцінки електронних доказів. Водночас використання цифрових технологій повинно забезпечувати, а не послаблювати фундаментальні гарантії належної процедури, рівності сторін та ефективного правового захисту.

Монографія «Корпоративні права в умовах цифровізації та європеїзації в контексті сучасних правових процесів» присвячена комплексному дослідженню зазначених тенденцій. Її предмет охоплює міжнародні та європейські стандарти здійснення корпоративних прав, цифровізацію корпоративного управління, взаємодію корпоративних прав та інтелектуальної власності, сталість і належну обачність, особливості інноваційних юридичних осіб, цифровізацію реєстрації юридичних осіб і створення єдиних реєстрів, а також сучасні механізми судового та міжнародного арбітражного захисту корпоративних прав.

Об'єднання цих напрямів у межах одного дослідження дозволяє розглядати європеїзацію та цифровізацію не як окремі процеси, а як взаємопов'язані чинники розвитку

сучасного корпоративного права. Основним завданням подальшого вдосконалення законодавства України має стати не механічне перенесення окремих європейських правових конструкцій, а формування внутрішньо узгодженого механізму здійснення і захисту корпоративних прав, який поєднуватиме положення приватного права, спеціального корпоративного законодавства, цифрові інструменти та європейські стандарти.

Монографія підготовлена колективом науковців Лабораторії корпоративного права імені академіка Володимира Луця Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака Національної академії правових наук України та адресована вченим, викладачам, аспірантам, суддям, адвокатам, практикуючим юристам і всім, хто досліджує сучасний розвиток корпоративного права України в європейському правовому просторі.

Директор
НДІ приватного права і підприємництва
імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України,
доктор юридичних наук В. І. Король

РОЗДІЛ 1. ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗДІЙСНЕННЯ КОРПОРАТИВНИХ ПРАВ

1.1. Міжнародні та європейські стандарти здійснення корпоративних прав

Сучасний розвиток корпоративного права характеризується поступовим виходом механізму здійснення корпоративних прав за межі виключно національного правового регулювання. Традиційно зміст прав учасника юридичної особи, порядок їх здійснення та способи захисту визначалися насамперед правом держави інкорпорації юридичної особи. Однак інтернаціоналізація ринків капіталу, зростання транскордонного інвестування, поширення складних корпоративних утворень, цифровізація корпоративного управління та посилення вимог до прозорості діяльності юридичних осіб зумовили формування наднаціонального рівня правового регулювання. Його особливість полягає не стільки в уніфікації самого поняття корпоративних прав, скільки у виробленні стандартів, дотримання яких має забезпечити реальну можливість учасника юридичної особи реалізувати належні йому майнові та немайнові корпоративні права.

У цьому контексті доцільно розмежовувати поняття корпоративного права як суб'єктивного права учасника юридичної особи та особливостей його здійснення, що визначають рівень нормативних та організаційних гарантій його реалізації. Йде мова, зокрема, про можливість належної ідентифікації учасника товариства, своєчасного отримання інформації про діяльність товариства, участі у формуванні порядку денного загальних зборів, голосування особисто або дистанційно, здійснення контролю за органами управління, впливу на фундаментальні зміни у юридичній особі, захисту від зловживань контролюючих учасників, отримання ефективного засобу правового захисту у разі порушення корпоративного права. Саме тому міжнародні та європейські стандарти доцільно розглядати не як зовнішній щодо корпоративних прав елемент корпоративного управління, а як систему гарантій, що визначає належну модель їх здійснення.

Такий підхід дає можливість дещо ширше подивитися й на співвідношення категорій «корпоративне управління» та «здійснення корпоративних прав». Корпоративне управління охоплює систему відносин між учасниками юридичної особи, органами управління, інвесторами та іншими заінтересованими особами, тоді як здійснення корпоративних прав є одним із центральних механізмів функціонування цієї системи. Проте ефективне корпоративне управління неможливе за умов, коли право учасника формально закріплене законом, але його реалізація залежить від непрозорих процедур, надмірних адміністративних бар'єрів або фактичного контролю з боку інших учасників. Тому сучасне міжнародне корпоративне право дедалі більше зміщує акцент із декларативного закріплення переліку прав на створення дієвих умов їх ефективного здійснення.

Водночас міжнародні та європейські стандарти не утворюють однорідного нормативного масиву. Їх юридична природа та механізм впливу на корпоративні відносини суттєво відрізняються. Принципи корпоративного управління G20/OECD від 2023 року належать до актів «м'якого права» і не встановлюють безпосередньо обов'язкових для приватних осіб правил поведінки. Їх значення полягає у визначенні загальних орієнтирів побудови ефективної правової, регуляторної та інституційної системи корпоративного управління.

Натомість право Європейського Союзу трансформує значну частину таких орієнтирів у нормативні вимоги через директиви та регламенти, які регулюють конкретні механізми діяльності юридичних осіб та реалізації прав їх учасників. Раніше нами вже було обґрунтовано, що Принципи корпоративного управління ОЕСР виконують функцію загального міжнародного стандарту, тоді як директиви ЄС надають відповідним підходам більш предметного нормативного змісту та визначають юридичні інструменти їх реалізації[1]. Питання аналізу Принципів корпоративного управління ОЕСР, їх деталізації в директивах ЄС, норми яких спрямовані на підвищення

[1] Сіщук Л. В. Вплив принципів корпоративного управління ОЕСР на діяльність акціонерних товариств в Україні. Форум Права. 2025. № 82(2). С. 192 – 193.

ефективності та прозорості корпоративного управління європейських компаній, а також їх втілення у нормах вітчизняного корпоративного законодавства відзначається своєю актуальністю як з точки зору продовження правотворчих процесів у частині формування відповідності корпоративного управління в українських компаніях європейським стандартам, так й з позиції реального втілення законодавчих положень у правозастосовну практику[2]. Такий висновок зберігає актуальність і дозволяє розглядати міжнародний та європейський рівні як взаємодоповнюючі складові регулювання корпоративних відносин.

Особливе місце серед міжнародних стандартів посідають Принципи корпоративного управління G20/OECD. Їх чинна редакція була схвалена Радою ОЕСР у червні 2023 року як переглянута рекомендація удосконалення вже існуючих та широко застосовних на той час Принципів корпоративного управління 2015 року та підтримана лідерами G20 у вересні 2023 року. ОЕСР визначає ці Принципи як провідний міжнародний стандарт корпоративного управління. Вони також належать до ключових стандартів Ради з фінансової стабільності для забезпечення стійкості фінансових систем та використовуються як основа для оцінювання корпоративного управління у межах Звітів Світового банку про дотримання стандартів і кодексів[3].

Значення редакції 2023 року полягає не лише в оновленні окремих рекомендацій, а й у певній зміні самої парадигми корпоративного управління. Структурно документ охоплює шість взаємопов'язаних блоків: 1) засади ефективної системи корпоративного управління; 2) права та справедливе ставлення до акціонерів і ключові функції власності; 3) інституційних інвесторів, фондові ринки та інших посередників; 4) розкриття інформації та прозорість; 5) обов'язки ради; 6) сталість і стійкість. У такий спосіб права акціонерів розглядаються не ізольовано, а у взаємозв'язку з інформаційною прозорістю, відповідальністю органів управління, функціонуванням

[2] Там само. С. 191.

[3] Принципи корпоративного управління G20/OECP 2023. URL: https://www.oecd.org/en/publications/g20-oecd-principles-of-corporate-governance-2023_ed750b30-en/full-report.html

ринку та довгостроковою життєздатністю юридичної особи. Ця тенденція була вже простежена нами і було зроблено висновок про формування Принципів корпоративного управління G20/OECD сучасного міжнародного стандарту здійснення корпоративних прав, що ґрунтується на рівності акціонерів, прозорості, належному корпоративному контролі, захисті інвесторів і довгостроковій стійкості юридичної особи[4].

Особливо показовим у цьому аспекті є розділ II Принципів корпоративного управління G20/OECD, відповідно до якого система корпоративного управління повинна захищати та сприяти здійсненню прав акціонерів і забезпечувати справедливе ставлення до всіх акціонерів, включаючи міноритарних та іноземних. До базових прав віднесено надійну реєстрацію права власності на акції, можливість їх відчуження, своєчасне отримання суттєвої інформації про юридичну особу, участь і голосування на загальних зборах, обрання та відкликання членів ради, участь у прибутках, а також участь у призначенні або затвердженні зовнішнього аудитора. Акціонери повинні бути й належним чином поінформовані та залучені до вирішення питань фундаментальних змін, зокрема зміни установчих документів, додаткової емісії та здійснення надзвичайних операцій, здатних фактично призвести до відчуження товариства[5].

Характерним є те, що ОЕСР не ототожнює ефективність здійснення корпоративного права з необмеженим втручанням акціонера у поточне управління товариством. У Принципах корпоративного управління прямо зазначено, що юридична особа не може управлятися шляхом постійного «референдуму акціонерів», оскільки стратегічне й операційне управління покладається на відповідні органи. Тому зміст права акціонера на участь в управлінні концентрується передусім навколо фундаментальних питань, таких як формування органів управління, зміни установчих документів, значних

[4] Сіщук Л. В. Стандарти ОЕСР і Європейського Союзу у регулюванні здійснення корпоративних прав. Європейські перспективи. 2026. № 2. Ч. 2. С. 357 – 359.

[5] Принципи корпоративного управління G20/OECP 2023. URL: https://www.oecd.org/en/publications/g20-oecd-principles-of-corporate-governance-2023_ed750b30-en/full-report.html

правочинів та правочинів із заінтересованістю, розподілу прибутку та інших рішень, здатних суттєво вплинути на правовий та економічний статус учасника[6].

Звідси випливає принципово важливий висновок для розуміння здійснення корпоративних прав, а саме міжнародний стандарт не передбачає максимізації управлінських можливостей кожного учасника, а спрямований на встановлення оптимального співвідношення між автономією органів юридичної особи та здатністю учасника впливати на ті рішення, які безпосередньо визначають зміст його корпоративного інтересу. Таке співвідношення є одним із проявів внутрішнього балансу корпоративного правовідношення. З одного боку, юридична особа повинна мати достатню організаційну автономію для здійснення підприємницької діяльності, а, з іншого боку, відокремлення управління від власності не може перетворювати корпоративне право учасника на формальну юридичну конструкцію без реальних засобів впливу та контролю.

Особливу роль у цій системі має принцип рівного та справедливого ставлення до акціонерів. При цьому «справедливість» не повинна зводитися до механічної тотожності правового становища всіх учасників. Відмінності можуть випливати з класів акцій, обсягу інвестицій, спеціальних законодавчих конструкцій або погоджених механізмів впливу на здійснення корпоративних прав учасника. Однак диференціація корпоративних прав не повинна створювати необґрунтованих переваг, що дозволяють контролюючим учасникам отримувати більші привілеї за рахунок товариства або міноритарних учасників. Тому сучасний міжнародний стандарт рівності доцільно розуміти як вимогу рівного ставлення до осіб, які знаходяться в однаковому правовому становищі, та одночасно як вимогу існування спеціальних гарантій у випадках структурної нерівності корпоративного контролю. У цьому аспекті важливе значення має співвідношення превентивних та відновлювальних способів захисту корпоративних прав. Сучасна модель корпоративного управління не обмежується наданням права звернутися до суду після

[6] Там само.

порушення, а прагне сформувати механізм здійснення корпоративних прав таким чином, щоб ризик порушення права був мінімізований ще на стадії прийняття відповідного рішення.

Не менш важливим міжнародним стандартом є інформаційна забезпеченість здійснення корпоративних прав. Право голосу, право на дивіденд, право на оскарження рішення органу юридичної особи або право вирішувати питання подальшого інвестування втрачають значну частину практичного змісту, якщо учасник не має доступу до достатньої, достовірної та своєчасної інформації. Саме тому право на інформацію забезпечує можливість усвідомленого здійснення інших корпоративних прав. У Принципах корпоративного управління ОЕСР прозорість розглядається як передумова прийняття ефективних рішень, а інформація має охоплювати не лише фінансові результати, а й структуру власності, систему управління, винагороду посадових осіб, істотні ризики та інші суттєві аспекти діяльності товариства.

Оновлення Принципів корпоративного управління G20/OECD у 2023 році засвідчило подальший розвиток підходів до корпоративного управління з урахуванням довгострокової стійкості товариств. В окремому розділі, присвяченому сталості та стійкості, акцент зроблено на врахуванні екологічних, соціальних та інших ризиків, здатних впливати на діяльність юридичної особи та її довгострокову вартість. Для акціонерів це має значення насамперед з позиції доступу до інформації, необхідної для обґрунтованого здійснення права голосу, оцінки діяльності органів управління та прийняття ефективних рішень. Отже, відповідні положення розширюють зміст поінформованості учасників про діяльність та перспективи розвитку юридичної особи і посилюють значення довгострокового підходу до здійснення корпоративних прав, не змінюючи при цьому їх приватноправової природи.

На європейському рівні відповідні міжнародні підходи набувають значно більш конкретного нормативного змісту. Водночас важливо враховувати особливість права Європейського Союзу, оскільки у ньому відсутнє єдине універсальне поняття «корпоративних прав», повністю еквівалентне категорії, що використовується в українській цивілістичній доктрині та законодавстві. Acquis ЄС

переважно застосовує функціональний підхід, регулюючи окремі права акціонерів, порядок діяльності загальних зборів, розкриття інформації, формування капіталу, захист міноритаріїв тощо. Тому європейські стандарти здійснення корпоративних прав формуються не одним нормативним актом, а системою взаємопов'язаних директив і регламентів.

Ця обставина має методологічне значення і для подальшої гармонізації українського законодавства. Наближення до права ЄС не повинно розумітися як механічне відтворення окремих нормативних формулювань. Значно важливіше визначити функцію відповідного європейського правила та встановити, яку гарантію здійснення корпоративного права воно забезпечує. Такий підхід особливо актуальний з огляду на те, що європейське право не здійснює повної уніфікації внутрішнього корпоративного законодавства держав-членів. Значний масив відносин, особливо щодо непублічних компаній, залишається предметом національного права, тоді як гармонізація концентрується на тих питаннях, що безпосередньо впливають на функціонування внутрішнього ринку, захист інвесторів, свободу заснування та транскордонний обіг.

Правовою основою наближення українського законодавства до таких стандартів залишається, серед іншого, стаття 387 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. У ній прямо передбачено співробітництво щодо захисту акціонерів, кредиторів та інших заінтересованих осіб відповідно до права ЄС, запровадження відповідних міжнародних стандартів та подальший розвиток ефективного функціонування корпоративного управління із поступовим наближенням до правил і рекомендацій ЄС[7]. Європеїзація корпоративного законодавства України повинна охоплювати не окремі запозичення, а системне узгодження правил про юридичні особи, корпоративні

[7] Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text

права, внутрішнє управління та відповідальність посадових осіб[8].

Центральним актом Європейського Союзу у сфері здійснення корпоративних прав залишається Директива 2007/36/ЄС про здійснення окремих прав акціонерів у лістингових компаніях у редакції наступних змін. Директива встановлює умови, за яких право на участь в управлінні товариством, зокрема право на участь у загальних зборах, може бути реально здійснене. Йде мова про товариства, зареєстровані у державі-члені, акції яких допущено до торгів на регульованому ринку. Тим самим європейський законодавець безпосередньо пов'язує ефективність корпоративного права з процедурою загальних зборів, доступом до інформації та усуненням необґрунтованих перешкод для голосування[9].

Так, Директива 2007/36/ЄС встановлює низку взаємопов'язаних гарантій. Право на участь та голосування не може ставитися у залежність від попереднього депонування або передачі акцій іншій особі, належність права голосу може визначатися за встановленою датою обліку, а вимоги щодо підтвердження статусу акціонера мають обмежуватися тим, що необхідно для його ідентифікації. Особливо важливим є нормативне закріплення можливості електронної участі у загальних зборах, включаючи трансляцію в реальному часі, двосторонню комунікацію з можливістю звернення до зборів дистанційно та механізм голосування без фізичної присутності представника. Обмеження використання таких засобів допускаються лише настільки, наскільки вони необхідні для ідентифікації акціонера та забезпечення безпеки електронної комунікації[10].

У цьому проявляється одна з фундаментальних тенденцій розвитку європейського корпоративного права, а саме «зміна форми здійснення права не повинна зменшувати його зміст». Якщо корпоративне право може

[8] Sishchuk L. European Principles of Corporate Governance in the Legislation of Ukraine. Evolution of Private Law - New Prospects. Katowice, 2026. P. 98-108.

[9] Directive 2007/36/EC of the European Parliament and of the Council of 11 July 2007 on the exercise of certain rights of shareholders in listed companies. ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2007/36/2024-01-09

[10] Там само.

бути реалізоване дистанційно, електронна форма не має створювати додаткового бар'єра порівняно з особистою участю. Саме тому принцип технологічної нейтральності поступово набуває значення і для корпоративного управління. Він не означає обов'язкової цифровізації будь-якої взаємодії учасників, проте вимагає, щоб використання цифрових механізмів не призводило до дискримінації окремих категорій акціонерів і не погіршувало рівень гарантій їх участі.

Суттєвого розвитку цей підхід набув після прийняття Директиви (ЄС) 2017/828, якою внесено зміни до Директиви 2007/36/ЄС з метою заохочення довгострокової участі акціонерів. У результаті система правових гарантій вийшла далеко за межі процедури проведення загальних зборів. Вона охопила ідентифікацію акціонерів, передачу інформації через посередників, сприяння здійсненню прав акціонерів, прозорість діяльності інституційних інвесторів, керуючих активами та радників з питань голосування, участь акціонерів у питаннях винагороди директорів, а також контроль за правочинами із заінтересованістю[11].

Інститут ідентифікації акціонера має особливе значення у сучасних умовах, коли право на акцію часто реалізується через багаторівневий ланцюг депозитарних та інших фінансових посередників. Формальна наявність права голосу не гарантує його ефективності, якщо інформація про певну подію щодо управління діяльністю товариства не доходить до кінцевого акціонера або його волевиявлення не може бути своєчасно передане емітенту. Саме тому європейський стандарт поступово переносить увагу з двостороннього зв'язку «товариство – зареєстрований власник акції» на функціонування усього інформаційного ланцюга. Компанії надається право ідентифікувати акціонерів, а посередники повинні забезпечити передачу відповідної інформації[12]. Це дозволяє зробити більш загальний висновок про те, що у сучасному корпоративному праві належна ідентифікація носія права є складовою механізму його здійснення. Такий висновок має значення не тільки для публічних акціонерних товариств, а

[11] Directive (EU) 2017/828 of the European Parliament and of the Council of 17 May 2017. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32017L0828

[12] Там само.

й для цифровізації корпоративного управління загалом. Чим більше взаємодія переміщується в електронне середовище, тим більшого значення набувають юридично надійні способи встановлення особи, її правового статусу, обсягу прав та автентичності волевиявлення.

Директива (ЄС) 2017/828 також суттєво змінила підхід до корпоративного контролю. Право акціонера на участь в управлінні доповнюється механізмами впливу на політику винагород посадових осіб та контролю за правочинами із заінтересованістю. Зокрема, стаття 9с вимагає запровадження процедур, що повинні запобігати використанню правочину із пов'язаною особою на шкоду товариству або акціонерам, які не є пов'язаними особами, включаючи міноритарних. Такі правочини підлягають розкриттю, а їх схвалення має відбуватися у спосіб, який не дозволяє заінтересованій особі використати власне становище для отримання неправомірної переваги[13]. У такому підході право ЄС прагне впливати на процедуру прийняття рішення ще до настання негативних наслідків.

Отже, належний порядок схвалення, усунення конфлікту інтересів, інформаційна відкритість і незалежна оцінка стають складовими стандарту здійснення та захисту корпоративного права. При цьому традиційне розмежування «здійснення права» та «захист права» не завжди достатньо відображає специфіку корпоративних правовідносин. Значна частина механізмів захисту інтегрована безпосередньо у процедуру здійснення права. Кваліфікована більшість голосів, спеціальний кворум, голосування за класами акцій, виключення заінтересованого учасника з голосування або право вимагати додаткову інформацію одночасно є правилами здійснення корпоративних прав одних осіб і превентивними засобами захисту прав інших.

Окрему групу європейських стандартів становлять вимоги до прозорості діяльності юридичної особи та управління нею. У цій площині корпоративне та ринкове регулювання тісно переплітаються. Директива 2004/109/ЄС про гармонізацію вимог до прозорості щодо емітентів, цінні папери яких допущені до торгів на регульованому ринку, виходить із того, що точна, повна і своєчасна інформація

[13] Там само.

підтримує довіру інвесторів та дає можливість обґрунтовано оцінювати діяльність і майновий стан емітента. Вона також встановлює механізми повідомлення про значні частки участі та зміни у структурі голосуючих прав[14]. Доповнює цей механізм Регламент (ЄС) № 596/2014 про зловживання на ринку. З точки зору здійснення корпоративних прав особливого значення набувають правила про інсайдерську інформацію, оскільки така інформація може безпосередньо впливати як на інвестиційні рішення, так і на рівність учасників. Чинна редакція Регламенту покладає на емітента обов'язок якнайшвидше розкривати інсайдерську інформацію, що безпосередньо його стосується, у спосіб, який забезпечує швидкий доступ і повну, правильну та своєчасну оцінку інформації громадськістю[15].

Звідси можна зробити висновок про формування в європейському праві самостійного інформаційного стандарту здійснення корпоративних прав. Його зміст виходить за межі традиційного суб'єктивного права учасника «ознайомитися з документами товариства». Для публічних компаній він включає обов'язок системного розкриття інформації незалежно від індивідуального запиту акціонера. Отже, інформаційне право трансформується з моделі, коли учасник повинен самостійно вимагати відомості, у модель, за якої товариство та інші учасники ринку зобов'язані забезпечувати належний інформаційний простір для ефективного корпоративного управління.

Базове значення для системи європейського права має й Директива (ЄС) 2017/1132 щодо деяких аспектів права компаній. Її особливість полягає у кодифікації значного масиву попереднього законодавства ЄС, що стосується створення компаній, розкриття інформації, капіталу та

[14] Directive 2004/109/EC of the European Parliament and of the Council of 15 December 2004 on the harmonization of transparency requirements in relation to information about issuers whose securities are admitted to trading on a regulated market and amending Directive 2001/34/EC. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A02004L0109-20240109

[15] Regulation (EU) No 596/2014 of the European Parliament and of the Council of 16 April 2014 on market abuse (market abuse regulation) and repealing Directive 2003/6/EC of the European Parliament and of the Council and Commission Directives 2003/124/EC, 2003/125/EC and 2004/72/EC. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2014/596

трансформацій. Директива не є спеціальним актом про корпоративні права, однак саме вона створює значну частину інфраструктури, без якої їх реалізація була б ускладнена. Публічність основної інформації про компанію, відомості про осіб, уповноважених її представляти, установчі документи, зміни правового статусу забезпечують юридичну визначеність не лише для третіх осіб, а й для самих учасників корпоративного правовідношення[16].

Цей аспект узгоджується з уже висловленою нами позицією, відповідно до якої сучасне регулювання юридичної особи має базуватися на системності правового статусу, прозорості організаційно-правової форми та юридичній визначеності корпоративних прав. Під час аналізу проєкту оновленого Цивільного кодексу України було звернено увагу на те, що загальні положення про корпоративні права мають формувати цілісну конструкцію участі в юридичній особі, тоді як спеціальні норми повинні деталізувати порядок їх здійснення в окремих організаційно-правових формах[17].

Особливого значення у контексті здійснення корпоративних прав набуває й транскордонна мобільність компаній. Директива (ЄС) 2019/2121 внесла зміни до Директиви 2017/1132 щодо транскордонних перетворень, злиттів та поділів[18]. Її значення для корпоративних прав полягає в тому, що рішення про структурну трансформацію юридичної особи перестає бути виключно внутрішньо корпоративним питанням, оскільки воно повинно враховувати правове становище учасників, кредиторів та працівників у межах транскордонної процедури. Таким чином, свобода мобільності юридичної особи поєднується

---

[16] Directive (EU) 2017/1132 of the European Parliament and of the Council of 14 June 2017 relating to certain aspects of company law (codification). ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2017/1132/2019-07-31

[17] Сіщук Л. В. Корпоративні права: між автономією волі та системністю приватного права. Оновлений Цивільний кодекс України: перспективи та проблеми праворозуміння і правозастосування: матеріали XV Міжнародного цивілістичного форуму (м. Київ, 3 квітня 2026 р.). Одеса: Видавництво «Юридика», 2026. С. 201 – 206.

[18] Directive (EU) 2019/2121 of the European Parliament and of the Council of 27 November 2019 amending Directive (EU) 2017/1132 as regards cross-border conversions, mergers and divisions. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2019/2121/oj/eng

із спеціальними гарантіями осіб, правовий статус яких може істотно змінитися внаслідок такої реорганізації.

З цього погляду право учасника на участь у вирішенні фундаментальних змін на загальних зборах учасників юридичної особи набуває особливого змісту. Воно охоплює не лише можливість проголосувати «за» або «проти» реорганізації, але й право отримати достатню інформацію про юридичні та економічні наслідки прийнятого рішення та скористатися передбаченими законом гарантіями у разі незгоди. У сучасному корпоративному праві така поінформованість повинна передувати волевиявленню. Інакше формальна можливість голосування не забезпечує справжньої автономії волі учасника.

Подальший розвиток acquis підтверджує послідовність такого підходу. Директива (ЄС) 2019/1151 щодо використання цифрових інструментів та процесів у праві компаній започаткувала більш системний перехід до онлайн-взаємодії з реєстрами, включаючи цифрові процедури створення юридичних осіб і подання інформації про них[19]. Ще новішим етапом стала Директива (ЄС) 2025/25 від 19 грудня 2024 року, що додатково розширює та модернізує використання цифрових інструментів і процесів у праві компаній. Вона вже набрала чинності, однак держави-члени мають прийняти основні національні заходи для її виконання до 31 липня 2027 року та застосовувати їх переважно з 31 липня 2028 року[20].

Хоча детальний аналіз цифровізації корпоративних прав становить предмет наступного підрозділу цієї роботи, вже на рівні міжнародних та європейських стандартів слід звернути увагу на загальний напрям регулювання. Директива 2025/25 передбачає запровадження Сертифікату компанії ЄС, цифрової довіреності ЄС, ширшу взаємодію реєстрів та в окремих випадках звільнення документів, що переміщуються між державами-членами, від легалізації чи

[19] Directive (EU) 2019/1151 of the European Parliament and of the Council of 20 June 2019 amending Directive (EU) 2017/1132 as regards the use of digital tools and processes in company law. ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2019/1151/oj

[20] Directive (EU) 2025/25 of the European Parliament and of the Council of 19 December 2024 amending Directives 2009/102/EC and (EU) 2017/1132 as regards further expanding and upgrading the use of digital tools and processes in company law. ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2025/25/oj

аналогічних формальностей. Сертифікат компанії ЄС має містити основні відомості про компанію, а цифрова довіреність ЄС повинна використовуватися, зокрема, у процедурах створення компаній, реєстрації філій та транскордонних перетворень, злиттів і поділів[21].

З погляду корпоративних прав ці новели мають значення, що виходить за межі спрощення реєстраційних процедур. Йде мова про поступове формування єдиного європейського середовища, у якому юридично значимі відомості про юридичну особу та повноваження діяти від її імені можуть підтверджуватися в уніфікованій цифровій формі. Це скорочує дистанцію між формальним існуванням корпоративного права та його транскордонною реалізацією. Фактично цифрова інфраструктура стає елементом юридичного механізму здійснення права.

Окремого аналізу потребує новітня Директива (ЄС) 2024/2810 про структури акцій із множинним правом голосу в компаніях, які прагнуть допуску своїх акцій до торгів на багатосторонньому торговельному майданчику. Її поява є показовою з точки зору еволюції європейського розуміння рівності корпоративних прав. Директива передбачає право відповідних компаній запроваджувати структуру акцій із множинним правом голосу до моменту допуску їхніх акцій до торгів на багатосторонньому торговельному майданчику, водночас установлюючи механізми захисту акціонерів, які не володіють акціями з посиленим правом голосу. Строк, до якого держави-члени мають привести національне законодавство у відповідність до цієї Директиви, встановлено до 5 грудня 2026 року[22].

Зазначений акт заслуговує на особливу увагу, оскільки демонструє відхід від спрощеного розуміння принципу «одна акція – один голос» як єдино можливої форми справедливого корпоративного управління. Європейський законодавець визнає можливість існування різного обсягу голосів за різними класами акцій, зокрема з метою надати засновникам або певним акціонерам можливість зберігати більший управлінський вплив після залучення капіталу.

[21] Там само.

[22] Directive (EU) 2024/2810 of the European Parliament and of the Council of 23 October 2024 on multiple-vote share structures in companies that seek admission to trading of their shares on a multilateral trading facility. ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2024/2810/oj

Однак така свобода не є необмеженою. Рішення про запровадження або зміну структури акцій із множинним правом голосу має схвалюватися кваліфікованою більшістю голосів акціонерів. Якщо в компанії існує кілька класів акцій і таке рішення впливає на права певного класу, акціонери цього класу повинні голосувати за нього окремо[23].

Крім того, держави-члени повинні встановити механізми обмеження впливу множинного голосування – або максимальне співвідношення голосів, що припадають на акції з множинним правом голосу, до голосів за акціями з найменшим обсягом голосів, або спеціальні вимоги до прийняття певних рішень кваліфікованою більшістю. Також можуть застосовуватися додаткові обмеження, зокрема так звані положення про припинення дії посиленого права голосу. Вони передбачають, що додаткові голоси, пов'язані з певними акціями, втрачаються, наприклад, у разі передання таких акцій іншій особі, після закінчення визначеного строку або з настанням іншої заздалегідь встановленої обставини[24].

На наш погляд, ця модель дає підстави для важливого доктринального узагальнення. Європейський стандарт рівності корпоративних прав не заперечує їх диференціації, але вимагає, щоб така диференціація була юридично структурованою, прозорою та супроводжувалася механізмами захисту осіб, вплив яких є слабшим. Отже, вирішальним є не формальне співвідношення голосів саме по собі, а легітимність механізму, за допомогою якого створено нерівність впливу, його передбачуваність для інвесторів та наявність засобів запобігання зловживанню контролем.

Цей висновок має безпосереднє значення і для української дискусії про цілісність корпоративних прав. Нами було висловлено застереження щодо Проєкту Цивільного кодексу України у контексті наявності там норми про конструкцію певних положень, згідно яких допускається передача окремих корпоративних прав третім особам, що може спричинити розрив між економічним

[23] Там само.
[24] Там само.

інтересом і управлінським впливом учасника[25]. Директива 2024/2810 не вирішує питання передання окремих корпоративних прав і тому не може слугувати прямим аргументом «за» чи «проти» відповідної конструкції. Водночас її модель підтверджує більш загальну закономірність, а саме відступ від традиційного співвідношення між економічною участю та голосуючим впливом потребує спеціального нормативного регулювання, прозорості та компенсаторних гарантій для інших учасників.

Поряд із законодавчими актами ЄС ширший європейський стандарт захисту корпоративних прав формується у межах Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Участь в управлінні юридичною особою має й майновий елемент, а акції можуть становити «майно» у розумінні статті 1 Першого протоколу до Конвенції. У практиці конвенційних органів наголошувалося, що акція є комплексним об'єктом, оскільки вона не лише виражає частку у майновому інтересі компанії, а може також надавати право голосу та можливість впливати на діяльність юридичної особи[26]. В актуалізованому Керівництві ЄСПЛ щодо статті 1 Протоколу № 1 також підтверджується автономне, широке розуміння поняття «майно», що не обмежується матеріальними речами[27]. Такий підхід не означає, що кожне порушення корпоративного управління автоматично становитиме порушення Конвенції. Однак він підкреслює майново-правову природу участі в управлінні юридичною особою та те, що механізми реалізації корпоративних прав не можуть розглядатися у повному відриві від фундаментальних гарантій власності. З точки зору

[25] Сіщук Л. В. Корпоративні права: між автономією волі та системністю приватного права. Оновлений Цивільний кодекс України: перспективи та проблеми праворозуміння і правозастосування: матеріали XV Міжнародного цивілістичного форуму (м. Київ, 3 квітня 2026 р.). Одеса: Видавництво «Юридика», 2026. С. 201 – 206.

[26] Company S. and T. v. Sweden: Decision of the European Commission of Human Rights of 11 December 1986, Application No. 11189/84. Decisions and Reports. Vol. 50. P. 121-140. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-1275%22]}

[27] Guide on Article 1 of Protocol No.1 to the European Convention on Human Rights. Protection of property. Last update: 28.02.2026. URL: https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide_art_1_protocol_1_eng

національної доктрини це додатково підтверджує комплексність корпоративного права, в якому економічна та управлінська складові є взаємопов'язаними.

Узагальнення наведених міжнародних та європейських підходів дає змогу запропонувати функціональне розуміння стандартів здійснення корпоративних прав як системи мінімальних нормативних, процедурних та інституційних вимог, спрямованих на забезпечення реальної можливості учасника юридичної особи усвідомлено, самостійно та ефективно реалізувати належні йому корпоративні права без необґрунтованого втручання, дискримінації або зловживання корпоративним контролем. Їх зміст складають не лише правила безпосереднього голосування чи одержання дивідендів. До нього належать також передумови здійснення цих прав, а саме ідентифікація учасника, інформаційна прозорість, своєчасне повідомлення, доступність загальних зборів, належна процедура прийняття рішень, контроль конфлікту інтересів, захист міноритаріїв, юридична визначеність структури корпоративного управління та ефективність засобів захисту.

Саме з такого погляду доцільно оцінювати і значення корпоративного договору, що дозволяє індивідуалізувати способи здійснення корпоративних прав та трансформувати диспозитивну можливість учасника у конкретне договірне зобов'язання, наприклад щодо участі у загальних зборах, погодженого голосування або утримання від певного способу здійснення права[28]. Водночас свобода корпоративного договору не повинна розглядатися окремо від міжнародних стандартів прозорості, справедливого ставлення та захисту інших учасників. Автономія волі у корпоративному праві є значною, але не абсолютною.

[28] Сіщук Л. В. Вплив стандартів ОЕСР на формування змісту корпоративних прав у корпоративному договорі. Договір як універсальна форма правового регулювання: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті академіка Національної академії правових наук України, заслуженого діяча науки і техніки України, доктора юридичних наук, професора Володимира Васильовича Луця (1933-2021) (м. Івано-Франківськ, 17 квітня 2026р.). Івано-Франківськ: Карпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2026. С. 161 – 164.

Тут проявляється ще одна важлива риса сучасної системи корпоративних стандартів, зокрема поєднання імперативного і диспозитивного регулювання. Право ЄС, як правило, не намагається детально визначити всі можливі способи реалізації корпоративних прав та забезпечення корпоративного інтересу. Натомість воно формує мінімальний рівень захисту, нижче якого корпоративна автономія не може опускатися. Усередині цієї нормативної рамки учасники та товариство можуть створювати додаткові механізми управління, використовувати корпоративні договори, різні класи акцій, внутрішні політики та кодекси корпоративного управління. Подібна конструкція відповідає й логіці Принципів корпоративного управління G20/OECD, що допускають використання елементів «м'якого права» та моделей «дотримуйся або поясню» як засобів адаптації загальних стандартів до особливостей конкретних товариств.

Отже, міжнародні та європейські стандарти не усувають приватноправову автономію корпоративних відносин, а задають її нормативні межі. На цій підставі видається можливим говорити про формування «регульованої автономії», в якій учасник має свободу визначати економічну та управлінську стратегію своєї участі, але способи її здійснення повинні відповідати мінімальним стандартам добросовісності, прозорості, рівності, захисту міноритарних інтересів та недопустимості зловживання корпоративними правами.

При цьому важливо не переносити стандарти, сформовані переважно для публічних компаній, автоматично на всі підприємницькі товариства. Значна частина Принципів корпоративного управління G20/OECD орієнтована насамперед на компанії з публічним ринком капіталу, а Директива 2007/36/ЄС прямо застосовується до лістингових компаній. Для товариств з обмеженою відповідальністю та інших товариств характер корпоративних конфліктів може бути іншим, наприклад, більша концентрація власності, персоніфікований склад учасників, обмеження обороту часток, сильніший вплив корпоративного договору та безпосередня участь власників в управлінні. Тому імплементація міжнародних стандартів має враховувати організаційно-правову форму, розмір

статутного капіталу, структуру власності та спосіб залучення капіталу.

Водночас такі базові принципи, як доступність інформації, належна процедура, заборона дискримінації, захист від зловживання правами, прозорість структури власності та ефективний юридичний захист, мають універсальне значення і можуть поширюватися поза сферою публічних акціонерних товариств. Саме ця диференціація між універсальними стандартами та спеціальними правилами для окремих категорій юридичних осіб повинна враховуватися при модернізації українського корпоративного права. Інакше існує ризик або недостатньої імплементації acquis, або, навпаки, механічного перенесення складних публічно-ринкових механізмів у середовище, для якого вони функціонально не призначені.

Це особливо важливо з огляду на сучасне реформування українського права юридичних осіб. Європейський підхід не вимагає уніфікації всіх внутрішніх конструкцій корпоративного права, але передбачає достатню визначеність правового статусу юридичної особи, структури її органів, правового режиму розкриття інформації та процедур здійснення корпоративних прав учасників. Відповідно модернізація національного корпоративного законодавства має відбуватися не шляхом кількісного збільшення спеціальних правил, а шляхом побудови системи, за якої загальні положення повинні визначати природу «участі» та основні корпоративні права, тоді як спеціальні закони – конкретизувати порядок їх реалізації залежно від форми юридичної особи та характеру її діяльності.

Сучасний стан корпоративного управління в Україні підтверджує актуальність такого підходу. У 2026 році ОЕСР у спеціальному огляді корпоративного управління в Україні відзначила суттєве нормативне реформування останніх років, водночас звернувши увагу на необхідність подальшого розвитку практичної імплементації, моніторингу стандартів корпоративного управління та інституційної спроможності регулятора ринку капіталу[29].

[29] Stronger Financial Markets and Institutions for Ukraine's Recovery. URL: https://www.oecd.org/en/publications/2026/03/stronger-financial-markets-and-institutions-for-ukraine-s-recovery_99e3d4a5/full-report/ukraine-s-corporate-governance-framework_0d6ad33b.html

Окремий Огляд ОЕСР корпоративного управління державними підприємствами в Україні 2026 року також оцінює українську систему з позицій справедливого ставлення до акціонерів, прозорості, підзвітності та відповідальності органів управління[30].

Водночас тут необхідно зробити термінологічне уточнення. Приєднання України у 2026 році до Керівних принципів ОЕСР стосується насамперед Керівних принципів ОЕСР з корпоративного управління державними підприємствами, а не зміни правової природи Принципів корпоративного управління G20/OECD як міжнародного стандарту корпоративного управління. Українські офіційні джерела повідомляли про відповідний крок у квітні 2026 року саме в контексті системи управління державним майном[31]. Це розмежування важливе для коректного використання міжнародних документів у науковому дослідженні.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що сучасна модель здійснення корпоративних прав формується під одночасним впливом декількох рівнів регулювання. Принципи корпоративного управління G20/OECD визначають загальну систему цінностей та орієнтирів належного корпоративного управління, право Європейського Союзу перетворює значну частину таких орієнтирів на конкретні нормативні процедури, а національне законодавство адаптує їх до системи приватного права відповідної держави, у той час, як корпоративні договори та локальні акти юридичної особи забезпечують їх індивідуалізацію відповідно до особливостей конкретної структури корпоративного управління. Саме взаємодія цих рівнів, а не домінування будь-якого з них окремо, формує сучасний механізм здійснення корпоративних прав.

---

[30] OECD Review of the Corporate Governance of State-Owned Enterprises in Ukraine 2026. URL: https://www.oecd.org/en/publications/oecd-review-of-the-corporate-governance-of-state-owned-enterprises-in-ukraine-2026_149d03e6-en/full-report/assessment-of-ukraine-against-oecd-guidelines-on-corporate-governance-of-soes_58e71f49.html

[31] Україна приєдналась до Керівних принципів ОЕСР з корпоративного управління. URL: https://www.kmu.gov.ua/news/ukraina-pryiednalas-do-kerivnykh-pryntsypiv-oesr-z-korporatyvnoho-upravlinnia

На цій основі міжнародні та європейські стандарти здійснення корпоративних прав доцільно визначати як систему визнаних на міжнародному та наднаціональному рівнях принципів, нормативних вимог і процедурних гарантій, що забезпечують рівність, поінформованість, безпеку та ефективність реалізації учасниками юридичної особи належних їм корпоративних прав, одночасно підтримуючи автономію юридичної особи, стабільність корпоративного управління та баланс приватних інтересів його учасників. У такому розумінні стандарт здійснення корпоративного права є не зовнішнім обмеженням суб'єктивного права, а юридичною передумовою його повноцінної реалізації.

При цьому подальша європеїзація українського корпоративного права, на нашу думку, не повинна зводитися до формального включення окремих положень директив до спеціальних законів. Її результатом має стати формування внутрішньо узгодженої системи здійснення корпоративних прав, у якій право на участь в управлінні, право на інформацію, право на отримання прибутку, право на корпоративний контроль та право на захист функціонують як елементи єдиного правового статусу учасника юридичної особи. Нормативне регулювання повинно забезпечувати не лише наявність відповідних прав, але й практичну можливість їх реалізації незалежно від форми юридичної особи, місцезнаходження учасника або використання цифрових механізмів.

Такий висновок безпосередньо пов'язаний із загальною тенденцією, що корпоративні права слід розглядати як комплексну юридичну конструкцію, що поєднує майновий інтерес, управлінський вплив та інформаційно-контрольні можливості учасника, а механізм їх здійснення – як систему законодавчих, договірних та організаційних засобів[32]. У

[32] Сіщук Л. В. Вплив стандартів ОЕСР на формування змісту корпоративних прав у корпоративному договорі. Договір як універсальна форма правового регулювання: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті академіка Національної академії правових наук України, заслуженого діяча науки і техніки України, доктора юридичних наук, професора Володимира Васильовича Луця (1933-2021) (м. Івано-Франківськ, 17 квітня 2026р.). Івано-Франківськ: Карпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2026. С. 161 – 164; Сіщук Л. В. Корпоративні права: між автономією волі та системністю приватного права. Оновлений

цьому контексті принципового значення набуває баланс між цілісністю статусу учасника і гнучкістю способів реалізації окремих корпоративних прав. Європейські стандарти не виключають відмінностей у правовому становищі учасників, різних класів акцій, договірної регуляції голосування. Однак допустима гнучкість постійно супроводжується вимогами щодо прозорості, передбачуваності та захисту осіб, для яких відповідна конструкція створює підвищений ризик.

Таким чином, міжнародні та європейські стандарти сьогодні впливають не лише на окремі елементи корпоративного управління, а поступово змінюють саме розуміння здійснення корпоративних прав. Воно дедалі менше зводиться до сукупності окремих юридичних дій учасника і дедалі більше сприймається як безперервний механізм участі, що охоплює одержання інформації, формування волі, належну ідентифікацію особи, участь у прийнятті рішення, фіксацію результату волевиявлення, можливість контролю за виконанням рішення та використання ефективного засобу захисту у разі його порушення. У цьому полягає одна з основних закономірностей сучасного розвитку корпоративного права, а саме центр правового регулювання поступово переміщується від формального проголошення корпоративних прав до забезпечення якості механізму їх здійснення.

Водночас сформована міжнародними стандартами модель не є завершеною. Цифровізація корпоративного управління, поява нових способів ідентифікації учасників, дистанційне голосування, використання електронних реєстрів, цифрових довіреностей та взаємопов'язаних реєстраційних систем змінюють саму технологію реалізації корпоративних прав. Це обумовлює необхідність окремого дослідження того, яким чином цифрові інструменти впливають на зміст традиційних корпоративних прав, межі автономії учасників та систему юридичних гарантій їх здійснення.

Цивільний кодекс України: перспективи та проблеми праворозуміння і правозастосування: матеріали XV Міжнародного цивілістичного форуму (м. Київ, 3 квітня 2026 р.). Одеса: Видавництво «Юридика», 2026. С. 201 – 206.

1.2. Цифровізація здійснення корпоративних прав

Цифровізація корпоративних відносин є одним із найбільш помітних напрямів трансформації сучасного корпоративного права, оскільки змінює не лише технічні способи комунікації між юридичною особою та її учасниками, а й сам механізм здійснення корпоративних прав. Якщо на початкових етапах застосування цифрових технологій у діяльності юридичних осіб йшла мова переважно про переведення окремих документів в електронну форму, запровадження електронного документообігу або розміщення інформації про документи з корпоративного управління та про діяльність юридичних осіб на вебсайтах, то сучасний етап характеризується формуванням комплексного цифрового середовища, у межах якого можуть здійснюватися юридично значимі дії. Зокрема, йде мова про електронну ідентифікацію учасників, отримання інформації про товариство та його функціонування, дистанційну участь у загальних зборах, електронне голосування, підтвердження результатів волевиявлення, подання документів до реєстрів щодо юридичної особи тощо.

У зв’язку з цим цифровізацію здійснення корпоративних прав не слід ототожнювати із простим оцифруванням окремих документів чи запровадженням окремих механізмів управління за допомогою цифрових інструментів. Оцифрування переважно означає зміну форми існування інформації або документа, а саме з паперової на електронну форму. Цифровізація має ширший зміст, оскільки передбачає використання цифрової інфраструктури для організації правовідносин та здійснення юридично значимих дій. Вона охоплює послідовний процес встановлення особи учасника, підтвердження його правового статусу, надання доступу до інформації, формування і вираження волі, її належної фіксації, обліку результатів та можливості подальшої перевірки правильності здійсненої процедури. Тому цифровізація стосується не лише форми здійснення корпоративного права, а й комплексу юридичних гарантій, необхідних для визнання результатів такого здійснення.

У праві Європейського Союзу цифровізація поступово перетворюється на самостійний об’єкт правового

регулювання, оскільки впровадження електронних форм взаємодії має супроводжуватися гарантіями законності, прозорості та належного здійснення прав учасників корпоративних відносин[33]. Водночас варто зазначити, що цифровізація, звісно, не створює самостійної категорії «цифрових корпоративних прав». Право на участь в управлінні юридичною особою, право голосу, право на інформацію, право брати участь у розподілі прибутку або здійснювати контроль за діяльністю органів товариства не змінюють своєї приватноправової природи внаслідок використання цифрової технології. Змінюється насамперед спосіб здійснення корпоративних прав та система доказування юридично значимих дій. Саме тому більш обґрунтованим видається використання категорії «цифровізація здійснення корпоративних прав», що дозволяє зберегти цілісність доктринального розуміння корпоративного права та одночасно охопити нові способи його реалізації.

Такий підхід має практичне значення. Наприклад, здійснення права голосу в електронній формі не зводиться до натискання відповідної кнопки в інформаційній системі. Юридичний механізм електронного голосування має гарантувати: 1) що голос подано саме особою, яка має відповідне корпоративне право; 2) що кількість належних їй голосів визначена правильно; 3) що волевиявлення не було змінене під час передачі; 4) що воно своєчасно отримане системою; 5) що голос врахований під час підрахунку; 6) що акціонер може отримати підтвердження його прийняття та, у разі виникнення спору, існує можливість перевірити належність проведеної процедури. Отже, цифровізація одного корпоративного права фактично створює ланцюг взаємопов’язаних юридично значимих цифрових дій.

Значною мірою таку логіку відображають і Принципи корпоративного управління G20/OECD[34]. OECP рекомендує

[33] Сіщук Л. В. Цифровізація корпоративних процедур як об’єкт правового регулювання в праві ЄС. Правотворча діяльність та євроінтеграційний напрям розвитку законодавства України: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 28 квітня 2026 р.). Одеса: Видавництво «Юридика», 2026. С. 126.

[34] Принципи корпоративного управління G20/OECP 2023. URL: https://www.oecd.org/en/publications/g20-oecd-principles-of-corporate-governance-2023_ed750b30-en/full-report.html

усувати штучні перешкоди для участі акціонерів у загальних зборах і сприяти використанню електронного голосування, включаючи електронне поширення матеріалів та надійне підтвердження голосу. Окремо зазначається, що проведення загальних зборів із дистанційною участю має забезпечувати рівний доступ акціонерів до інформації та однакові можливості для участі. Віртуальний або гібридний формат не повинен зменшувати можливості акціонерів ставити запитання, взаємодіяти з органами товариства та іншими учасниками зборів. При цьому ОЕСР звертає увагу й на необхідність оцінювати надійність технологічних провайдерів та їх спроможність забезпечувати цифрову безпеку проведення загальних зборів.

У цьому проявляється принципово важлива закономірність, яка полягає у тому, що цифровізація корпоративного права повинна оцінюватися не за кількістю застосованих цифрових інструментів, а за тим, чи забезпечує вона реальне здійснення права. Учасник, який бере участь в управлінні дистанційно, не повинен мати меншого обсягу можливостей порівняно з особою, яка фізично присутня на загальних зборах, лише через обрану форму участі. Якщо технологічне рішення унеможливлює поставити запитання, ознайомитися з документом, подати пропозицію або належно проголосувати, то формальна наявність цифрового механізму не свідчить про повноцінну цифровізацію корпоративних прав. Цифрова процедура є юридично належною лише тоді, коли вона забезпечує реалізацію змісту суб'єктивного права, а не тільки технічну можливість виконати окрему дію.

Фундаментальне значення для формування цієї системи у праві ЄС має Директива (ЄС) 2017/1132 щодо деяких аспектів права компаній. Як зазначалося нами раніше, її значення полягає, серед іншого, у створенні нормативної основи для функціонування взаємопов'язаних реєстрів, електронного розкриття інформації та обміну відомостями між державами-членами[35]. У подальшому саме ця Директива стала нормативною основою, до якої

[35] Сіщук Л. В. Цифровізація корпоративних процедур як об'єкт правового регулювання в праві ЄС. Правотворча діяльність та євроінтеграційний напрям розвитку законодавства України: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 28 квітня 2026 р.). Одеса: Видавництво «Юридика», 2026. С. 126 – 127.

послідовно вносилися зміни, спрямовані на розширення цифрових дій. Особливо суттєве значення мала Директива (ЄС) 2019/1151 від 20 червня 2019 року щодо використання цифрових інструментів та процесів у праві компаній [36]. Водночас право ЄС не відмовляється від вимог щодо автентичності, достовірності та належної юридичної форми документів. Директива прямо дозволяє державам-членам зберігати національні правила щодо участі нотаріусів, адвокатів або інших компетентних осіб за умови, що такі правила фактично не роблять онлайн-процедуру неможливою. Особлива увага приділяється перевірці особи, її правоздатності, законності поданих документів та запобіганню шахрайству.

Така конструкція демонструє, що європейська цифровізація корпоративного права не будується на протиставленні «цифрового» та «традиційного» підходу щодо здійснення корпоративних прав. Її логіка полягає у перенесенні юридичних гарантій традиційної процедури у цифрове середовище з одночасним усуненням тих дій, які втратили таку необхідність. Саме тому право ЄС не вимагає відмови від перевірки законності, нотаріального контролю чи ідентифікації заявника, а вимагає організувати відповідні механізми таким чином, щоб вони могли працювати дистанційно. Це дозволяє сформулювати більш загальний принцип цифровізації здійснення корпоративних прав, за якого цифрова форма не повинна означати послаблення юридичної достовірності дій. Навпаки, у певних випадках цифровий механізм може забезпечувати навіть вищий ступінь простежуваності юридично важливого процесу, оскільки дозволяє фіксувати час здійснення дії, особу користувача, послідовність передання інформації та результат її обробки.

Суттєвим елементом цифрової інфраструктури є Система взаємозв'язку бізнес-реєстрів ЄС. Стаття 22 Директиви (ЄС) 2017/1132[37] передбачає взаємодію реєстрів

[36] Directive (EU) 2019/1151 of the European Parliament and of the Council of 20 June 2019 amending Directive (EU) 2017/1132 as regards the use of digital tools and processes in company law. ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2019/1151/oj

[37] Directive (EU) 2017/1132 of the European Parliament and of the Council of 14 June 2017 relating to certain aspects of company law (codification). ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2017/1132/2019-07-31

держав-членів через Європейську центральну платформу та Європейський портал електронного правосуддя. Технічні специфікації та процедури такої взаємодії нині деталізовані Імплементаційним регламентом Комісії (ЄС) 2021/1042 від 18 червня 2021 року, який є чинним та встановлює правила застосування Директиви 2017/1132 щодо системи взаємозв'язку реєстрів[38]. Правове значення такої системи виходить далеко за межі суто реєстраційного обміну даними. Взаємозв'язок реєстрів створює передумови для транскордонного підтвердження правового статусу юридичної особи загалом. Для учасника корпоративних відносин це означає, що здійснення корпоративного права дедалі меншою мірою залежить від фізичного отримання документів у державі реєстрації товариства та їх подальшого пред'явлення в іншій державі.

Наступний етап такого розвитку пов'язаний із Директивою (ЄС) 2025/25 від 19 грудня 2024 року[39], новизна якої полягає у тому, що електронний Сертифікат компанії ЄС повинен бути автентифікований за допомогою довірчих послуг і бути сумісним з Європейським гаманцем цифрової ідентифікації. Він має визнаватися в усіх державах-членах як достатній доказ реєстрації компанії та зазначених у ньому відомостей на момент видачі. Не менш суттєвим нововведенням є й цифрова довіреність ЄС, за допомогою якої товариство зможе уповноважити особу діяти від її імені у визначених транскордонних процедурах, зокрема під час створення юридичної особи, реєстрації або закриття філії, транскордонного перетворення, злиття чи поділу. При цьому Директива принципово не зводить цифрову довіреність до електронного документа. Національні вимоги повинні забезпечувати перевірку компетентним органом не лише особу довірителя, а також його повноваження представляти товариство. Довіреність

[38] Commission Implementing Regulation (EU) 2021/1042 of 18 June 2021 laying down rules for the application of Directive (EU) 2017/1132 of the European Parliament and of the Council as regards technical specifications and procedures for the system of interconnection of registers and repealing Commission Implementing Regulation (EU) 2020/2244. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg_impl/2021/1042/oj/eng

[39] Directive (EU) 2025/25 of the European Parliament and of the Council of 19 December 2024 amending Directives 2009/102/EC and (EU) 2017/1132 as regards further expanding and upgrading the use of digital tools and processes in company law. ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2025/25/oj

має бути автентифікована за допомогою довірчих послуг та бути сумісною із Європейським гаманцем цифрової ідентифікації. Таким чином, цифровізація поступово буде змінювати традиційний механізм транскордонного підтвердження правового статусу юридичної особи та її учасників.

Важливою складовою цифровізації здійснення корпоративних прав, як вже зазначалося, є безпосередня участь акціонерів у загальних зборах за допомогою електронних засобів. Стаття 8 Директиви 2007/36/ЄС передбачає можливість застосування декількох форм електронної участі: трансляції загальних зборів у режимі реального часу, двосторонньої комунікації, що дозволяє акціонеру звертатися до загальних зборів дистанційно, а також механізму голосування до або під час загальних зборів без необхідності призначення представника, фізично присутнього на зборах[40]. При цьому право ЄС концентрується на функціях, за яких акціонер має бути здатний отримати інформацію, комунікувати, ставити питання та голосувати. Важливо не те, чи називає закон збори «електронними», «дистанційними», «віртуальними» або «гібридними», а те, який обсяг прав реально може здійснити учасник. Технологічна форма не повинна ставати самостійною юридичною цінністю. Вона є засобом реалізації корпоративного права і має оцінюватися через можливість досягнення юридично значимого результату.

Одночасно цифровізація створює новий вид залежності учасника. У традиційній процедурі основними юридичними ризиками були неналежне повідомлення, відмова у допуску на загальні збори учасників, неправильний підрахунок голосів або порушення порядку прийняття рішення. У цифровому середовищі до них додаються відмова системи, втрата доступу, неможливість ідентифікації, збій програмного забезпечення, кібератака, порушення цілісності даних або неналежна робота зовнішнього технологічного провайдера. Саме тому Принципи

[40] Directive 2007/36/EC of the European Parliament and of the Council of 11 July 2007 on the exercise of certain rights of shareholders in listed companies. ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2007/36/2024-01-09

G20/OECD 2023[41] звертають окрему увагу на те, що дистанційна форма загальних зборів не повинна зменшувати можливості участі акціонерів, а юридичні особи при використанні технологічних провайдерів мають враховувати їх цифрову спроможність.

Це дає підстави говорити про формування принципу цифрової доступності корпоративного права. Учасник не повинен втрачати можливість здійснити право внаслідок невиправдано складної технологічної процедури. Водночас доступність не означає відмову від надійної електронної ідентифікації чи вимог безпеки. Завдання правового регулювання полягає у пошуку балансу між простотою використання системи та рівнем довіри, необхідним для вчинення юридично значимої дії.

Особливе місце у такій системі займають електронна ідентифікація та довірчі послуги. Регламент (ЄС) № 910/2014 про електронну ідентифікацію та довірчі послуги, відомий як Регламент eIDAS, заклав європейську систему взаємного визнання електронних засобів ідентифікації та правових наслідків електронних підписів. Стаття 25 Регламенту прямо встановлює, що електронному підпису не може бути відмовлено у юридичній силі лише через його електронну форму, а КЕП має правовий ефект, еквівалентний власноручному підпису[42]. Регламент (ЄС) 2024/1183, яким створено Європейську рамку цифрової ідентифікації та істотно оновлено eIDAS, надає цій системі теж нового виміру. Європейський гаманець цифрової ідентифікації призначений для фізичних і юридичних осіб та має дозволяти безпечно зберігати, управляти і пред'являти ідентифікаційні дані та електронні підтвердження атрибутів. Поняття «атрибут» охоплює характеристику, якість, право або дозвіл, пов'язаний із фізичною чи юридичною особою[43]. Таким чином,

[41] Принципи корпоративного управління G20/OECP 2023. URL: https://www.oecd.org/en/publications/g20-oecd-principles-of-corporate-governance-2023_ed750b30-en/full-report.html

[42] Regulation (EU) No 910/2014 of the European Parliament and of the Council of 23 July 2014 on electronic identification and trust services for electronic transactions in the internal market and repealing Directive 1999/93/EC. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2014/910/2024-05-20/eng

[43] Regulation (EU) 2024/1183 of the European Parliament and of the Council of 11 April 2024 amending Regulation (EU) No 910/2014 as regards

створюється технічна основа не лише для підтвердження особи, але й для цифрового підтвердження окремих елементів її правового статусу.

Для корпоративних відносин такий розвиток має особливе значення. Учасник, директор або представник юридичної особи вчиняє юридичну дію не просто як фізична особа, а у певному уповноваженому статусі. Тому саме взаємодія Європейського гаманця цифрової ідентифікації, бізнес-реєстрів та цифрової довіреності ЄС потенційно сформує систему, в якій особа зможе одночасно підтвердити свою ідентичність та юридичну підставу діяти від імені юридичної особи. Водночас важливо усвідомлювати, що навіть найбільш надійний цифровий ідентифікатор не вирішує самостійно питання про межі компетенції директора, зміст довіреності або наявність схвалення конкретного правочину. Ці питання залишаються предметом корпоративного та цивільного права.

Іншим аспектом є цифрове розкриття інформації. Відповідно право на інформацію поступово набуває двох взаємопов'язаних форм. Перша передбачає індивідуальне отримання учасником конкретних документів та відомостей від товариства. Друга полягає у доступі до публічної інформації через реєстри, вебсайти емітентів, системи розкриття інформації та інші офіційні електронні ресурси. Саме друга форма створює передумови для постійного моніторингу без необхідності щоразу ініціювати окрему процедуру отримання інформації. Проте разом із цим виникає питання про межі відкритості персональних даних учасників та посадових осіб юридичної особи. Адже цифровізація корпоративного управління неминуче передбачає обробку персональних даних, таких як ідентифікація особи, інформація про належність акцій або часток, результати голосування, електронні підписи тощо. Саме тому із врахуванням Регламенту (ЄС) 2016/679 про захист персональних даних у цьому контексті особливого значення набувають принципи обмеження мети, мінімізації даних, точності та обмеження строку їх зберігання,

establishing the European Digital Identity Framework. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1183/oj/eng

передбачені статтею 5 Загального регламенту про захист даних[44].

Для корпоративного управління це означає, що система електронного голосування, обліковий кабінет учасника або інша цифрова платформа не повинні спочатку збирати максимально можливий масив даних, а вже потім вирішувати питання їх захисту. Цифрова платформа має від початку бути створена таким чином, щоб обробляти лише ті дані, що необхідні для конкретної мети, а також обмежувати доступ до них, належно визначати строки зберігання та забезпечувати їх захист від несанкціонованої зміни чи розголошення. Тому завдання правового регулювання полягає у створенні пропорційної моделі, за якої система отримує достатньо персональних даних для забезпечення юридичної достовірності дії конкретною особою, але не більше, ніж об'єктивно необхідно для мети.

Не менш важливою є проблема цифрової безпеки. Якщо здійснення корпоративного права повністю залежить від одного технологічного каналу, а його несправність унеможливлює реалізацію права у визначений строк, цифровізація створює новий вид нерівності, а саме доступу до реалізації своїх прав. У законодавстві та локальних актах мають бути визначені правові наслідки технічних збоїв, порядок підтвердження факту їх виникнення та способи відновлення порушеної можливості здійснити право. Значний інтерес у цьому контексті становить український варіант проведення загальних зборів. Закон України «Про акціонерні товариства» прямо передбачає у статті 38 три способи проведення загальних зборів: очне голосування, електронне голосування та опитування, тобто дистанційні загальні збори[45]. Електронні загальні збори проводяться шляхом електронного заочного голосування через авторизовану електронну систему, а дистанційні – шляхом заповнення бюлетенів і їх передання через депозитарну

[44] Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC. ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2016/679/oj

[45] Про акціонерні товариства: Закон України від 27 липня 2022 року № 2465-IX. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2023, №№ 18-19, ст.81. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2465-20#Text

систему України. Закон також допускає дистанційну участь акціонера в очних загальних зборах через авторизовану електронну систему.

Таким чином, в українському праві категорії «електронні» та «дистанційні» загальні збори мають спеціальний нормативний зміст, який не повністю збігається з термінологією права ЄС. Наприклад, ст. 8 Директиви 2007/36/ЄС під електронною участю охоплює і трансляцію в режимі реального часу, і двосторонню дистанційну комунікацію, і електронне голосування, тоді як Закон України «Про акціонерні товариства» окремо структурує електронний та дистанційний способи проведення зборів[46]. Процедурні механізми деталізуються нормативно-правовими актами НКЦПФР. Зокрема, рішенням НКЦПФР від 2 червня 2023 року № 595 затверджено Порядок скликання та проведення електронних загальних зборів акціонерів[47], а рішенням від 6 березня 2023 року № 236 затверджено Порядок скликання та проведення дистанційних загальних зборів акціонерів[48]. Обидва акти є чинними.

Цифрові механізми передбачені і для товариств з обмеженою та додатковою відповідальністю. Ч. 3 ст. 33 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» дозволяє проводити загальні збори у режимі відеоконференції, що забезпечує можливість одночасно бачити і чути всіх учасників, або із застосуванням інших засобів електронної ідентифікації[49]. Крім того, рішенням НКЦПФР від 17 травня 2023 року № 526 затверджено спеціальний порядок проведення загальних зборів ТОВ та ТДВ із застосуванням засобів

---

[46] Там само.

[47] Про затвердження Порядку скликання та проведення електронних загальних зборів акціонерів: рішення НКЦПФР від 02.06.2023 року № 595. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/en/v0595863-23#Text

[48] Про затвердження Порядку скликання та проведення дистанційних загальних зборів акціонерів: рішення НКЦПФР від 06.03.2023 № 236. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0236863-23#Text

[49] Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю: Закон України від 6 лютого 2018 року № 2275-VIII. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 13, ст.69. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19#Text

електронних комунікацій через облікову систему часток. Електронна система Центрального депозитарію в такому випадку забезпечує ідентифікацію та реєстрацію учасників, доступ до документів, голосування, участь в обговоренні та підбиття підсумків голосування[50]. Це свідчить про поступове формування в Україні двох взаємодоповнюючих систем цифрового корпоративного управління.

Перспектива ж подальшої цифровізації українського корпоративного права безпосередньо пов'язана й з процесом наближення законодавства до acquis ЄС. У наданій для дослідження Національній програмі адаптації законодавства України до права Європейського Союзу корпоративне право виділено в окремий переговорний розділ. У документі зазначається, що у частині розкриття інформації та цифрових інструментів Україні необхідно, зокрема, забезпечити можливість оновлення відомостей про компанії онлайн, доступ до фінансової звітності через реєстр, повноцінну онлайн-реєстрацію компаній та узгодження технічного формату інформації про дискваліфікованих директорів[51].

Особливо важливим є те, що Національна програма вже враховує новітній розвиток права ЄС. Серед актів, що підлягають імплементації у сфері розкриття інформації, цифрових інструментів та взаємозв'язку бізнес-реєстрів, прямо зазначені Директива (ЄС) 2019/1151, Директива (ЄС) 2025/25 та Імплементаційний регламент Комісії (ЄС) 2021/1042. Заплановано також запровадження європейського унікального ідентифікатора компанії та взаємозв'язку українського реєстру із Системою взаємозв'язку бізнес-реєстрів ЄС[52]. Не менш важливо, що окремими цілями передбачено імплементацію Директиви 2007/36/ЄС, Директиви (ЄС) 2017/828 та Імплементаційного регламенту (ЄС) 2018/1212 щодо

[50] Про затвердження Порядку проведення загальних зборів учасників товариств з обмеженою відповідальністю та товариств з додатковою відповідальністю із застосуванням засобів електронних комунікацій через облікову систему часток: рішення НКЦПФР від 17.05.2023 року.

[51] Національна програма адаптації законодавства України до права Європейського Союзу (acquis ЄС). Розділ 6 «Корпоративне право». С. 161 – 163. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/438-2026-%D0%BF#Text

[52] Там само. С. 164 – 165.

ідентифікації акціонерів, передання інформації та сприяння здійсненню їх прав[53]. Саме ця частина майбутньої адаптації безпосередньо стосується цифровізації суб'єктивних корпоративних прав, а не лише реєстраційної діяльності держави.

У цьому контексті особливої уваги потребуватиме інтеграція українського законодавства про електронну ідентифікацію та довірчі послуги з оновленим європейським регулюванням. В Україні діє Закон «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги», який становить правову основу використання відповідних механізмів[54]. Однак подальше наближення до Регламенту eIDAS у редакції, сформованій Регламентом (ЄС) 2024/1183, вимагатиме врахування Європейського гаманця цифрової ідентифікації, електронних підтверджень атрибутів та нових механізмів транскордонного визнання правового статусу особи.

Саме на цьому етапі цифровізація здійснення корпоративних прав може перейти від національної електронної взаємодії до транскордонної цифрової корпоративної правосуб'єктності. Йде мова не про виникнення нового виду правосуб'єктності, а про технічну можливість достовірно підтверджувати ті юридичні характеристики, від яких залежить здійснення корпоративного права, зокрема статус акціонера або учасника, повноваження директора, представництво компанії, чинність довіреності, належність голосів та інші юридично значимі дії та події.

Отже, цифровізацію здійснення корпоративних прав доцільно розуміти як комплексну трансформацію способів реалізації та забезпечення корпоративних прав за допомогою цифрових технологій, що охоплює ідентифікацію особи, доступ до інформації, електронну комунікацію, формування та фіксацію волевиявлення, підтвердження результатів його врахування, взаємодію корпоративних і державних реєстрів та забезпечення юридичної доказовості відповідних дій. При цьому важливо точно визначити, хто є носієм корпоративного права, яким

[53] Там само. С. 166 – 168.

[54] Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги: Закон України від 01.12.2022 р. № 2801-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text

є його обсяг, хто може діяти від імені учасника або юридичної особи, які юридичні наслідки має відповідне волевиявлення та яким способом воно може бути оскаржене.

1.3. Корпоративні права та інтелектуальна власність у корпоративному управлінні

Корпоративне управління дедалі більше залежить не лише від статутного капіталу, розподілу голосів між учасниками та компетенції органів юридичної особи, а й від того, кому належать права на результати інтелектуальної, творчої та інноваційної діяльності, яким чином вони використовуються та хто фактично контролює такі активи. Для ІТ-компаній, стартапів, цифрових платформ та інших суб'єктів цифрової економіки програмне забезпечення, бази даних, торговельні марки, комерційна таємниця, ноу-хау, дизайн, контент та інші результати інтелектуальної діяльності нерідко становлять значно більшу частину економічної цінності бізнесу, ніж матеріальні активи. Саме тому інтелектуальна власність поступово переходить із площини окремого інституту приватного права до сфери корпоративного управління, впливаючи на формування капіталу товариства, його інвестиційну привабливість, систему контролю та порядок здійснення корпоративних прав.

Розвиток цифрової економіки змінює традиційне уявлення про майнову основу підприємницької юридичної особи. Якщо раніше статутний капітал асоціювався передусім із грошовими коштами, речами та іншими матеріальними активами, то для технологічних компаній основою економічної діяльності стають нематеріальні активи[55].

Водночас для цілей правового аналізу необхідно чітко розмежовувати кілька юридичних категорій. Об'єкт права інтелектуальної власності, майнове право інтелектуальної

[55] Сіщук Л. В. Інтелектуальна власність як об'єкт корпоративного управління в умовах розвитку цифрової економіки. Актуальні проблеми інтелектуального, інформаційного, ІТ та Інтернет права: матеріали Десятої Всеукраїнської науково-практичної конференції (Львів, 15 травня 2026 р.). Львів: Юрид. ф–т Львів. нац. ун–ту ім. І. Франка, 2026. С. 318 – 320.

власності та нематеріальний актив юридичної особи не є тотожними поняттями. Програмне забезпечення, твір, винахід або торговельна марка є об'єктами відповідної правової охорони, юридична особа може бути носієм майнових прав на такий об'єкт або користуватися ним на підставі ліцензії, а у підприємницькій діяльності відповідне право може мати економічну вартість і розглядатися як актив. Для корпоративного права визначальне значення має саме можливість контролювати використання такого активу, передавати або ліцензувати права на нього, отримувати економічну вигоду від його використання та враховувати його вартість при формуванні капіталу або визначенні вартості компанії.

Таке розмежування дозволяє точніше визначити співвідношення між корпоративними правами учасника і правами інтелектуальної власності. Корпоративні права належать учаснику юридичної особи і визначають його можливості брати участь в управлінні, отримувати частину прибутку, інформацію про діяльність юридичної особи та реалізовувати інші правомочності, передбачені законом та установчими документами. Відповідно до чинної статті 96-1 ЦК України корпоративні права набуваються з моменту набуття права власності на частку, акцію, пай або інший об'єкт цивільних прав, що засвідчує участь особи у юридичній особі[56]. Майнове право інтелектуальної власності натомість може належати як самому учаснику, так і юридичній особі або третій особі. Тому внесення такого права до статутного капіталу не означає буквального перетворення інтелектуальної власності на корпоративне право. Юридично йде мова про передачу товариству певного майнового права або іншого відчужуваного активу, внаслідок чого особа набуває або оплачує частку чи акції та отримує відповідний комплекс корпоративних прав.

Саме ця юридична конструкція має принципове значення для технологічних компаній. Вона показує, що економічна цінність внеску та обсяг корпоративного контролю можуть бути взаємопов'язаними, але не є одним і тим самим правом. Засновник може передати товариству виключні майнові права на програмний продукт і отримати

[56] Цивільний кодекс України від 16.01.2003 року № 435-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text

частку у статутному капіталі, після чого права на відповідний програмний продукт і корпоративні права належатимуть різним суб'єктам, зокрема інтелектуальний актив – юридичній особі, а корпоративні права – учаснику. Саме така відокремленість є важливою гарантією існування юридичної особи як самостійного суб'єкта права.

Разом із тим на практиці технологічного бізнесу ця модель не завжди реалізується належним чином. Досить поширеною є ситуація, за якої засновник створює програмний продукт, торговельну марку, базу даних або інше технологічне рішення ще до створення юридичної особи, після чого товариство використовує відповідний результат у своїй діяльності, але майнові права юридично залишаються у засновника. У такій ситуації виникає розрив між корпоративним та інтелектуально-майновим контролем. Особа може мати відносно невелику частку в товаристві, але одночасно контролювати ключове програмне забезпечення або ноу-хау, без якого діяльність товариства практично неможлива. І навпаки, контролюючий учасник товариства може володіти більшістю голосів, але не мати можливості повноцінно розпоряджатися основним інтелектуальним активом товариства через відсутність належно оформленого переходу прав. Тому контроль над інтелектуальною власністю може фактично змінювати баланс впливу навіть без зміни складу учасників або кількості належних їм голосів. Якщо право на ключовий технологічний продукт перебуває за межами юридичної особи, корпоративний контроль над товариством не забезпечує повного контролю над бізнесом як функціонуючим економічним комплексом.

Звідси випливає, що інтелектуальна власність у корпоративному управлінні має щонайменше подвійне значення. По-перше, вона може бути майновою основою участі особи у товаристві, якщо відповідне відчужуване майнове право передається як вклад. По-друге, уже після створення товариства вона виступає самостійним об'єктом управління, від якого залежать конкурентоспроможність, доходи та стратегічний розвиток юридичної особи.

Чинне українське законодавство створює загальну правову основу для внесення відповідних прав до статутного капіталу. Ч. 2 ст. 115 ЦК України передбачає, що вкладом до статутного або складеного капіталу

господарського товариства можуть бути гроші, цінні папери, інші речі або майнові чи інші відчужувані права, які мають грошову оцінку, якщо інше не встановлено законом. Грошова оцінка вкладу здійснюється за згодою учасників, а у випадках, установлених законом, підлягає незалежній експертній перевірці[57]. Отже, майнові права інтелектуальної власності принципово можуть відповідати ознакам внеску, якщо вони є відчужуваними і мають визначену економічну цінність.

Для ТОВ відповідна конструкція деталізується у ст. 13 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», що вкладом можуть бути гроші, цінні папери та інше майно, а негрошовий вклад має отримати грошову оцінку, яка затверджується одностайним рішенням загальних зборів усіх учасників, а при створенні товариства – рішенням засновників[58]. Обов'язкової незалежної оцінки для кожного такого вкладу Закон не передбачає. Саме ця особливість була відзначена нами як один із чинників, що ускладнює формування спеціального правового режиму інтелектуальних активів у корпоративних відносинах[59].

Для акціонерних товариств законодавча модель є більш формалізованою. Відповідно до ст. 25 Закону України «Про акціонерні товариства» оплата цінних паперів може здійснюватися грошовими коштами та іншим майном, якщо це передбачено рішенням про емісію. Якщо майно передається як оплата за цінні папери, його вартість має відповідати ринковій вартості, визначеній за правилами ст. 9 цього Закону, а для майна, крім цінних паперів та інших фінансових інструментів, ця вартість визначається на основі

[57] Там само.

[58] Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю: Закон України від 6 лютого 2018 року № 2275-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 13. Ст.69. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19#Text

[59] Сіщук Л. В. Інтелектуальна власність як об'єкт корпоративного управління в умовах розвитку цифрової економіки. Актуальні проблеми інтелектуального, інформаційного, IT та Інтернет права: матеріали Десятої Всеукраїнської науково-практичної конференції (Львів, 15 травня 2026 р.). Львів: Юрид. ф–т Львів. нац. ун–ту ім. І. Франка, 2026. С. 319.

результатів незалежної оцінки у випадках, установлених законом[60].

Разом із тим наявність загальної можливості внести відчужуване майнове право до капіталу не вирішує цілої низки спеціальних питань, що виникають саме щодо інтелектуальної власності. Необхідно визначити обсяг права, що передається товариству, строк його чинності, територію охорони, існування попередніх ліцензій, обтяжень та судових спорів, можливість використання права без залежності від особистої участі автора чи винахідника, а також порядок оцінки економічного потенціалу такого активу. Саме тому майнові права інтелектуальної власності значно складніше оцінювати як внесок, ніж традиційні матеріальні об'єкти.

Особливо важливим є питання правової визначеності предмета внеску. Не кожен результат інтелектуальної діяльності може бути переданий товариству у тому самому обсязі. Особисті немайнові права автора є невідчужуваними, тоді як майновими правами можна розпоряджатися у межах, установлених законом. Крім того, сама наявність певного продукту або технологічного рішення ще не підтверджує, що особі належить повний комплекс виключних майнових прав. Тому при формуванні статутного капіталу юридично точніше говорити не просто про «внесення об'єкта інтелектуальної власності», а про передачу конкретно визначених майнових прав інтелектуальної власності або іншого відчужуваного права щодо відповідного об'єкта.

Це має наслідки і для корпоративного договору. Корпоративний договір може встановлювати зобов'язання учасників щодо певної поведінки, пов'язаної з використанням корпоративних прав, у тому числі передбачати погоджені механізми схвалення рішень щодо інтелектуальних активів, обов'язок сприяти передачі певних прав товариству або утримуватися від їх відчуження третім особам. Однак сам корпоративний договір не повинен автоматично підміняти правочин щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної

[60] Про акціонерні товариства: Закон України від 27 липня 2022 року № 2465-IX. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2023, №№ 18-19, ст.81. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2465-20#Text

власності. Ст. 1107 ЦК України прямо встановлює, що розпоряджання такими правами здійснюється на підставі відповідних правочинів, а письмова або електронна форма є загальним правилом, її недодержання у випадках, передбачених законом, має наслідком нікчемність правочину[61].

Таким чином, у корпоративному управлінні доцільно розмежовувати управлінське рішення про правову долю інтелектуального активу і безпосередній цивільно-правовий правочин, через який відбувається передання або надання права на використання. Перше належить до сфери компетенції відповідного органу товариства та корпоративного контролю, друге – до механізму розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності.

Значний інтерес у цьому контексті становить право Європейського Союзу, оскільки європейський підхід поступово змінюється від сприйняття інтелектуальної власності переважно як об'єкта правової охорони до розуміння її як економічного активу, інтегрованого у систему управління компанією[62]. Водночас право ЄС не формує єдиного універсального режиму корпоративного управління інтелектуальною власністю. Відповідні правила розосереджені між корпоративним правом, законодавством про авторські та суміжні права, торговельні марки, комерційну таємницю, комп'ютерні програми, бази даних, договірні механізми та засоби судового захисту. Саме їх взаємодія дозволяє виявити загальний європейський підхід до управління нематеріальними активами.

Одним із ключових актів у цій сфері залишається Директива 2001/29/ЄС про гармонізацію окремих аспектів авторського права і суміжних прав в інформаційному суспільстві. Статті 2 – 4 цієї Директиви закріплюють

---

[61] Цивільний кодекс України від 16.01.2003 року № 435-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text

[62] Сіщук Л. В. Європейські підходи до інтеграції прав інтелектуальної власності в систему корпоративного управління. Проблеми цивільного права та процесу: тези доп. учасників наук.-практ. конф., присвяч. 101-й річниці від дня народження О. А. Пушкіна (м. Вінниця, 22 трав. 2026 р.) / МВС України; Харків. нац. ун-т внутр. справ; Нац. акад. правових наук України; Харків. обл. осередок Всеукр. громад. орг. «Асоціація цивілістів України. Вінниця: ХНУВС, 2026. С. 220 – 225.

виключні права на відтворення, повідомлення творів для загального відома та розповсюдження, а ст. 6 зобов'язує держави-члени забезпечити юридичний захист від обходу ефективних технологічних заходів, що використовуються правовласниками[63]. Для корпоративного управління ці положення важливі насамперед тому, що виключний характер майнових прав забезпечує товариству можливість визначати спосіб використання відповідного активу. Якщо товариство володіє майновими правами на програмне рішення, цифровий контент або інший охоронюваний продукт, воно може визначати умови відтворення, поширення, надання доступу та ліцензування. Тому інтелектуальна власність безпосередньо впливає на структуру доходів компанії, вибір бізнес-плану та можливість масштабування діяльності.

Окремого значення для технологічних компаній набуває Директива 2009/24/ЄС про правову охорону комп'ютерних програм. Вона встановлює, що комп'ютерні програми охороняються авторським правом як літературні твори. Водночас ст. 2(3) передбачає спеціальне правило, за якого якщо комп'ютерна програма створена працівником у процесі виконання службових обов'язків або за вказівками роботодавця, роботодавець має виключне право здійснювати всі майнові права на таку програму, якщо договором не передбачено інше[64]. Для корпоративного управління це правило має значення, оскільки виходить за межі трудових відносин.

Аналогічна ситуація має місце щодо баз даних. Директива 96/9/ЄС передбачає поряд з авторсько-правовою охороною спеціальне право особливого роду виробника бази даних, якщо здійснено істотні якісні або кількісні інвестиції в отримання, перевірку чи представлення її змісту. Правовласник може забороняти вилучення або

[63] Directive 2001/29/EC of the European Parliament and of the Council of 22 May 2001 on the harmonisation of certain aspects of copyright and related rights in the information society. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2001/29/oj?locale=en

[64] Directive 2009/24/EC of the European Parliament and of the Council of 23 April 2009 on the legal protection of computer programs (Codified version). URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2009/24/oj?locale=en

повторне використання всієї бази або її істотної частини[65]. Для товариств, бізнес-план та діяльність яких залежить від структурованих даних, відповідний режим формує окремий елемент економічної цінності та потребує врахування у політиці управління нематеріальними активами.

Не менш важливою є Директива 2004/48/ЄС про забезпечення дотримання прав інтелектуальної власності. Стаття 3 вимагає, щоб засоби правового захисту були справедливими, ефективними, пропорційними і стримуючими та водночас не створювали необґрунтованих перешкод для законної торгівлі. Стаття 4 визначає коло осіб, які мають право вимагати застосування таких засобів, включаючи правовласників та, за умов, передбачених законодавством, осіб, уповноважених використовувати відповідне право[66]. З точки зору корпоративного управління цей акт підтверджує, що економічна цінність інтелектуального активу залежить не тільки від його створення та юридичного оформлення, а й від здатності компанії реально захистити його від неправомірного використання. У цьому значенні положення Принципів корпоративного управління G20/OECD створюють ширшу управлінську основу для інтеграції інтелектуальної власності в корпоративне управління. Принцип V.D.1 відносить до ключових функцій ради перегляд і спрямування стратегії розвитку компанії, основних планів діяльності, інвестицій та значних придбань і відчужень, а Принцип V.D.2 – перегляд та оцінку політик і процедур управління ризиками. ОЕСР також наголошує, що система управління ризиками має бути інтегрована у загальну стратегію розвитку компанії[67].

Хоча Принципи ОЕСР не виділяють інтелектуальну власність як окремий вид активу, можна зробити висновок,

---

[65] Directive 96/9/EC of the European Parliament and of the Council of 11 March 1996 on the legal protection of databases. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A01996L0009-20190606

[66] Directive 2004/48/EC of the European Parliament and of the Council of 29 April 2004 on the enforcement of intellectual property rights. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A02004L0048-20040430

[67] Принципи корпоративного управління G20/OECP 2023. URL: https://www.oecd.org/en/publications/g20-oecd-principles-of-corporate-governance-2023_ed750b30-en/full-report.html

що у компаніях, де програмне забезпечення, патенти, торговельні марки, дані або ноу-хау мають істотне значення для вартості бізнесу, управління такими активами має входити до системи стратегічного управління і контролю ризиків. Відчуження базового патенту або виключної ліцензії на програмний продукт може мати для компанії не менше значення, ніж відчуження майнового комплексу. Таке розуміння дозволяє по-новому оцінити поняття значного правочину та правочину із заінтересованістю у технологічних компаніях. Якщо об'єкт інтелектуальної власності є основним джерелом доходу компанії, його передання учаснику, пов'язаній особі або іншій компанії групи за невигідними умовами може істотно вплинути на вартість корпоративних прав усіх інших учасників.

Особливе місце у системі інтелектуальних активів займає й торговельна марка. Регламент (ЄС) 2017/1001 про торговельну марку Європейського Союзу встановлює єдину правову систему охорони торговельної марки ЄС, яка має унітарний характер і однакову дію на всій території Союзу. Правовласником торговельної марки ЄС може бути фізична або юридична особа[68]. Для корпоративного управління торговельна марка важлива не тільки як охоронюване позначення, а як актив, у якому концентруються репутація компанії, лояльність споживачів та частина вартості бізнесу. Тому важливо встановлювати, хто саме володіє торговельною маркою – юридична особа чи засновник, що безпосередньо впливає на залежність бізнесу від особи. У зв'язку з цим інтелектуальна власність повинна бути предметом стратегії розвитку та бізнес-плану ще на етапі заснування компанії. Питання про те, які активи передаються товариству, які залишаються у засновників, які використовуються на умовах виключної або невиключної ліцензії, має бути вирішене до залучення зовнішніх інвесторів.

В Україні Дія Сіті частково враховує цю проблему. Стаття 24 Закону України «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні» передбачає, що особисті немайнові права на об'єкт, створений у зв'язку з

[68] Regulation (EU) 2017/1001 of the European Parliament and of the Council of 14 June 2017 on the European Union trade mark (codification). URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2017/1001/2025-12-01/eng

виконанням гіг-контракту, належать гіг-спеціалісту, тоді як майнові права належать резиденту Дія Сіті як замовнику, якщо інше не передбачено гіг-контрактом. Для твору закон прямо визначає момент набуття таких майнових прав резидентом Дія Сіті, якщо сторони не встановили інше[69]. Ці положення підтверджують висловлену нами раніше позицію про фактичне визнання законодавцем інтелектуальних активів як основи економічної моделі сучасної технологічної компанії[70].

Водночас спеціальний режим Дія Сіті не створює комплексного механізму управління інтелектуальною власністю. Він вирішує окремі питання належності прав, але не встановлює спеціальних правил щодо оцінки таких активів, їх внесення до статутного капіталу, розподілу компетенції органів товариства при відчуженні корпоративних прав, до яких прив'язані майнові права інтелектуальної власності, що були передані, наприклад, в користування.

Цей висновок набуває особливого значення у світлі європейського регулювання негрошових вкладів. Директива (ЄС) 2017/1132 щодо деяких аспектів права компаній у ст. 46 встановлює для охоплених нею форм публічних компаній правило, відповідно до якого підписаний капітал може формуватися лише за рахунок активів, що піддаються економічній оцінці, а зобов'язання виконати роботу або надати послуги не можуть бути таким активом[71]. У ст. 49 Директива передбачає підготовку звіту незалежного експерта щодо негрошового внеску, в якому мають бути описані активи, методи оцінки та

[69] Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні: Закон України від 15 липня 2021 року № 1667-IX. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2023, №№ 6-7, ст.18. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1667-20#Text

[70] Сіщук Л. В. Інтелектуальна власність як об'єкт корпоративного управління в умовах розвитку цифрової економіки. Актуальні проблеми інтелектуального, інформаційного, IT та Інтернет права: матеріали Десятої Всеукраїнської науково-практичної конференції (Львів, 15 травня 2026 р.). Львів: Юрид. ф–т Львів. нац. ун–ту ім. І. Франка, 2026. С. 319.

[71] Directive (EU) 2017/1132 of the European Parliament and of the Council of 14 June 2017 relating to certain aspects of company law (codification). ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2017/1132/2019-07-31

співвідношення визначеної вартості з акціями, що видаються за відповідний внесок[72].

Директивою (ЄС) 2016/943 окреслено також питання про захист нерозкритого ноу-хау та ділової інформації. Стаття 2 визначає комерційну таємницю через три основні ознаки: інформація має бути секретною, мати комерційну цінність саме через її секретність та бути предметом розумних заходів для збереження конфіденційності[73]. Для корпоративного управління третя ознака є особливо важливою. Якщо компанія претендує на охорону ноу-хау або іншої конфіденційної бізнес-інформації, недостатньо просто проголосити її комерційною таємницею. Потрібно довести, що компанія реально вживала розумних заходів для збереження секретності. Таким чином, правова охорона активу прямо залежить від якості внутрішнього управління. Звідси випливає, що управління комерційною таємницею має бути належно визначеним на рівні компанії. Воно може включати визначення категорій конфіденційної інформації, обмеження доступу, договори про нерозголошення, правила роботи з працівниками та підрядниками, процедури передання інформації, технічний контроль доступу, облік осіб, які отримали відповідні відомості, та механізми реагування на інциденти. Зокрема, йде мова про використання NDA, внутрішніх політик та процедур контролю доступу як інструментів захисту комерційної таємниці у корпоративному управлінні[74].

Це дозволяє зробити висновок про те, що у сучасній цифровій економіці певні об’єкти інтелектуальної власності зберігають свою економічну цінність лише за умови належного корпоративного управління ними. Для

---

[72] Там само.

[73] Directive (EU) 2016/943 of the European Parliament and of the Council of 8 June 2016 on the protection of undisclosed know-how and business information (trade secrets) against their unlawful acquisition, use and disclosure. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2016/943/oj/eng/

[74] Сіщук Л. В. Європейські підходи до інтеграції прав інтелектуальної власності в систему корпоративного управління. Проблеми цивільного права та процесу: тези доп. учасників наук.-практ. конф., присвяч. 101-й річниці від дня народження О. А. Пушкіна (м. Вінниця, 22 трав. 2026 р.) / МВС України; Харків. нац. ун-т внутр. справ; Нац. акад. правових наук України; Харків. обл. осередок Всеукр. громад. орг. «Асоціація цивілістів України. Вінниця: ХНУВС, 2026. С. 223 – 224.

зареєстрованої торговельної марки недосконалі внутрішні процедури не припиняють автоматично існування права. Для комерційної таємниці ситуація інша, оскільки нездатність компанії організувати належний режим конфіденційності може поставити під сумнів умови правової охорони. Отже, корпоративне управління тут є не лише способом використання активу, а однією з фактичних передумов збереження його юридичної цінності.

Суттєвий вплив на використання інтелектуальної власності має й Директива (ЄС) 2019/790 про авторське право і суміжні права на єдиному цифровому ринку. Стаття 17 передбачає, що постачальник онлайн-послуг обміну контентом здійснює акт повідомлення або надання творів для загального відома, коли надає публіці доступ до охоронюваного контенту, завантаженого користувачами, і тому має отримати відповідний дозвіл правовласників, зокрема шляхом ліцензування[75]. Це означає, що для цифрових платформ ліцензування контенту перестає бути другорядною функцією і стає елементом відповідності та управління ризиками. Рішення про те, які права компанія набуває, на якій території, на який строк, для яких способів використання та за яким способом винагороди, можуть безпосередньо визначати життєздатність її бізнес-моделі.

Суттєвим є й питання вартості інтелектуальної власності. У технологічних компаніях ринкова вартість програмного забезпечення, бренду, патенту або ноу-хау може істотно відрізнятися від витрат на їх створення або від балансової вартості. Для корпоративних прав це має безпосереднє значення. Завищення вартості такого активу може призвести до необґрунтовано великої частки учасника та відповідного збільшення його впливу на управління. Заниження вартості, навпаки, може порушувати економічний інтерес особи, яка передає компанії власну технологію. Таким чином, оцінка інтелектуальної власності впливає на справедливість первинного розподілу корпоративних прав.

У цьому аспекті європейське регулювання негрошових внесків показує важливість незалежної оцінки та прозорості

[75] Directive (EU) 2019/790 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 on copyright and related rights in the Digital Single Market and amending Directives 96/9/EC and 2001/29/EC. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A32019L0790

методів визначення вартості. Статті 49 – 51 Директиви 2017/1132 передбачають, залежно від ситуації, експертний звіт або спеціальну процедуру розкриття інформації про негрошовий внесок, його вартість, джерело та метод оцінювання[76]. Ці положення не створюють спеціальної методики саме для інтелектуальної власності, але підтверджують, що капітал не повинен формуватися на основі номінально заявленої вартості активу без достатнього обґрунтування його економічної цінності.

На наш погляд, саме тут українське законодавство потребує подальшого розвитку. Загальна можливість вносити майнові права до статутного капіталу є необхідною, але недостатньою. Для інтелектуальної власності доцільно принаймні методологічно враховувати її специфіку, а саме строк правової охорони, територіальний характер права, існування ліцензій, залежність вартості від збереження конфіденційності, ризики оспорювання охоронного документа, можливість заміни продукту альтернативним рішенням тощо.

Ще однією важливою складовою корпоративного управління є розмежування між володінням правом та його використанням. Компанія може бути власником виключних майнових прав, але не мати достатнього права для їх комерціалізації. І навпаки, вона може будувати бізнес на основі ліцензії, не будучи правовласником. Тому аналіз інтелектуального активу повинен охоплювати не тільки питання належності права, а й обсяг дозволеного використання. Ця проблема особливо виразна у групах компаній. Наприклад, права на торговельну марку та програмне забезпечення можуть концентруватися в одній юридичній особі, тоді як пов’язані компанії використовують їх за ліцензіями.

Водночас корпоративне управління інтелектуальною власністю не повинно зводитися виключно до захисту вже існуючих прав. Воно включає процес створення нових активів, визначення того, які результати доцільно патентувати, які охороняти як комерційну таємницю, які ліцензувати, а які передавати іншим особам. Це вже

[76] Directive (EU) 2017/1132 of the European Parliament and of the Council of 14 June 2017 relating to certain aspects of company law (codification). ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2017/1132/2019-07-31

стратегічний рівень управління компанією. Особливо показовою є альтернатива між патентуванням і режимом комерційної таємниці. Патентна охорона передбачає розкриття технічного рішення в обмін на виключне право протягом установленого строку. Комерційна таємниця, навпаки, базується на збереженні інформації в секреті. Вибір між цими механізмами може визначати подальшу конкурентну позицію компанії і тому за певних обставин має бути предметом рішення органів, відповідальних за стратегію.

Отже, інтелектуальна власність як об'єкт корпоративного управління має динамічний характер. Її значення не вичерпується моментом набуття права. Необхідно постійно вирішувати питання підтримання чинності охоронних документів, продовження реєстрацій, сплати зборів, територіального розширення охорони, ліцензування, моніторингу порушень, захисту комерційної таємниці та актуалізації внутрішніх договорів. Це дає підстави запропонувати поняття корпоративного управління інтелектуальними активами як системи організаційних, правових і договірних механізмів, через які юридична особа забезпечує набуття, належне оформлення, оцінку, використання, комерціалізацію, захист та контроль за об'єктами інтелектуальної власності, що мають істотне значення для її діяльності та вартості.

Такий підхід дозволяє чіткіше визначити взаємозв'язок корпоративних прав та інтелектуальної власності. Ці права не зливаються в єдину юридичну категорію, але взаємно впливають одне на одного. Інтелектуальний актив може бути внеском, на основі якого особа набуває частку або акції. Вартість такого активу може впливати на розмір участі. Рішення органів управління щодо відчуження або ліцензування такого активу можуть прямо впливати на вартість корпоративних прав. Водночас на практиці економічно доцільними вважаються відкриті ліцензії, спільні технологічні проєкти, передання частини прав партнерам або використання програмного забезпечення з відкритим кодом.

Тому завдання корпоративного управління полягає не у максимальному закритті інтелектуальної власності, а у визначенні найбільш ефективного та юридично безпечного режиму її використання. Для цього органи управління

повинні мати достатню інформацію про правовий та економічний статус активу. Саме тут інтелектуальна власність перетинається з внутрішнім контролем. Компанії, для яких нематеріальні активи є суттєвими, доцільно вести систематизований облік прав, договорів, строків охорони, ліцензій та обмежень. Відсутність такого обліку створює ризик ситуації, коли товариство формально заявляє про наявність цінного технологічного портфеля, але не може підтвердити належність конкретних прав. У цьому контексті особливе значення має розмежування права власності на матеріальний носій і прав інтелектуальної власності. Передання товариству обладнання, комп'ютера, серверу, креслення або іншого матеріального об'єкта не означає автоматичного передання майнових прав на програму, дизайн, текст, технічне рішення чи інший результат, який у ньому втілено. Саме тому документація щодо внесків та придбання активів повинна чітко визначати, що саме переходить до юридичної особи. Таким чином, розвиток цифрової економіки змінює не правову природу корпоративних прав, а економічне середовище, у якому вони здійснюються.

1.4. Належна обачність і сталість у здійсненні корпоративних прав

Традиційно у корпоративному осередку основна увага завжди зосереджувалася на забезпеченні участі акціонерів (учасників) юридичної особи в управлінні, реалізації права голосу, отриманні інформації про діяльність товариства, розподілі прибутку та захисті від неправомірної поведінки контролюючих учасників або органів управління. Проте у сучасних умовах на вартість компанії, її фінансову стабільність та можливість продовжувати діяльність дедалі більше впливають фактори, які раніше переважно розглядалися поза межами корпоративного права. Йде мова про екологічні та соціальні ризики, дотримання прав людини, стан корпоративного управління, технологічні та кіберризики, репутаційні наслідки підприємницької діяльності та здатність компанії пристосовуватися до довгострокових змін економічного характеру.

У зв'язку з цим сталість поступово набуває значення одного з важливих факторів корпоративного управління.

Корпоративне право учасника, як і раніше, забезпечує реалізацію його приватного майнового та управлінського інтересу. Проте змінюється коло інформації та ризиків, які можуть мати значення для прийняття рішень. Якщо негативний екологічний вплив, порушення прав працівників або неналежна практика у відносинах з діловими партнерами здатні спричинити значні фінансові втрати, судові спори, санкції, втрату доступу до ринків чи фінансування, вони перестають бути зовнішніми щодо корпоративного інтересу обставинами і стають факторами, які мають враховуватися у процесі корпоративного управління.

Однією з найбільш важливих особливостей Принципів корпоративного управління G20/OECD 2023 року стало розширення підходів до розкриття інформації про ризики сталого розвитку та включення окремого розділу, присвяченого сталості й стійкості компаній. У ньому корпоративне управління розглядається як механізм, за допомогою якого компанія повинна не лише ефективно функціонувати в поточному періоді, а й забезпечувати здатність реагувати на ризики, що можуть впливати на її довгострокову діяльність[77]. Розділ VI Принципів корпоративного управління G20/OECD має назву «Сталість та стійкість» і виходить із того, що система корпоративного управління повинна створювати стимули для компаній та інвесторів приймати рішення й управляти ризиками у спосіб, що сприяє сталості та стійкості компанії. При цьому ОЕСР не протиставляє сталість інтересам акціонерів. Навпаки, наголошується на необхідності врахування ризиків і можливостей сталого розвитку саме тому, що вони можуть впливати на довгострокову вартість компанії, її фінансові результати та інвестиційні рішення[78].

Особливе значення має положення Принципу VI.A., відповідно до якого інформація зі сталого розвитку повинна бути послідовною, порівнюваною, надійною та охоплювати як минулі показники, так і інформацію прогнозного

[77] Сіщук Л. В. Стандарти ОЕСР і Європейського Союзу у регулюванні здійснення корпоративних прав. Європейські перспективи. 2026. № 2. ч. 2. С. 358 – 359.

[78] Принципи корпоративного управління G20/OECP 2023. URL: https://www.oecd.org/en/publications/g20-oecd-principles-of-corporate-governance-2023_ed750b30-en/full-report.html

характеру, якщо вона є істотною для обґрунтованого інвестиційного рішення або голосування акціонера[79]. Отже, ОЕСР безпосередньо пов'язує сталість зі здійсненням корпоративних прав, оскільки акціонер має бути забезпечений такою інформацією не заради самого факту її розкриття, а для прийняття рішень щодо інвестування та реалізації права голосу.

Це дозволяє уточнити місце сталості у структурі корпоративних прав. На наш погляд, сталість не утворює окремого суб'єктивного корпоративного права. Учасник товариства не набуває самостійного «права на сталість» поряд із правом голосу, правом на інформацію чи правом на отримання дивідендів. Водночас фактори сталості можуть істотно впливати на належне здійснення вже існуючих корпоративних прав. Насамперед це стосується реалізації права на інформацію, права участі в управлінні та права корпоративного контролю.

У цьому аспекті особливо показовим є право учасника на інформацію. Його функціональне призначення полягає не тільки у можливості перевірити вже вчинені органами юридичної особи дії, а й у забезпеченні достатньої інформації для майбутнього ефективного рішення для компанії. Якщо ризик втрати ключового постачальника через порушення ним прав людини або значні екологічні зобов'язання здатні істотно вплинути на фінансовий стан компанії, відповідна інформація стає частиною економічно значимого знання.

У зв'язку з цим розвиток сталого корпоративного управління закономірно супроводжується переходом від традиційної фінансової звітності до більш широкого розкриття інформації[80]. У праві Європейського Союзу найбільш послідовно ця тенденція втілена у правилах корпоративної звітності зі сталого розвитку. Директива 2013/34/ЄС у редакції Директиви (ЄС) 2022/2464 про корпоративну звітність зі сталого розвитку запровадила підхід, відповідно до якого компанія має розкривати інформацію про те, як питання сталості впливають на саму компанію, та про те, як діяльність компанії впливає на

[79] Там само.

[80] Сіщук Л. В. Вплив принципів корпоративного управління ОЕСР на діяльність акціонерних товариств в Україні. Форум права. 2025. № 82(2). С. 194

людей і довкілля[81]. Такий підхід отримав назву *принципу подвійної суттєвості*.

Подвійна суттєвість має вагоме значення для корпоративного управління. Перший її вимір є близьким до класичного розуміння ризику, оскільки з'ясовується, чи здатний певний екологічний, соціальний або інший фактор вплинути на фінансове становище, результати діяльності, доступ до фінансування або вартість капіталу компанії. Другий вимір стосується впливу діяльності самої компанії на людей і довкілля незалежно від того, чи вже набув такий вплив безпосереднього фінансового значення для самої юридичної особи.

У той же час Директива (ЄС) 2026/470 від 24 лютого 2026 року переглянула сферу застосування правил корпоративної звітності зі сталого розвитку. У чинній редакції ст. 19а Директиви 2013/34/ЄС обов'язок подавати таку звітність поширюється на підприємства, які перевищують чистий оборот у 450 млн євро та мають у середньому понад 1000 працівників протягом фінансового року[82]. Ця зміна показує, що розвиток права сталості в ЄС не відбувається лише шляхом безперервного розширення обов'язків. Одночасно законодавець оцінює пропорційність регуляторного навантаження та коло компаній, для яких складні правила звітування є виправданими. Для України цей аспект є особливо важливим, оскільки адаптація законодавства до acquis ЄС не повинна перетворюватися на механічне поширення вимог, створених для найбільших компаній, на всі підприємницькі товариства незалежно від їх розміру, структури та характеру діяльності.

Іншим самостійним напрямом розвитку є належна обачність у сфері відповідального ведення бізнесу. При цьому поняття «належна обачність» потребує термінологічного уточнення. Воно використовується у

[81] Directive (EU) 2022/2464 of the European Parliament and of the Council of 14 December 2022 amending Regulation (EU) No 537/2014, Directive 2004/109/EC, Directive 2006/43/EC and Directive 2013/34/EU, as regards corporate sustainability reporting. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2022/2464/oj/eng

[82] Directive (EU) 2026/470 of the European Parliament and of the Council of 24 February 2026 amending Directives 2006/43/EC, 2013/34/EU, (EU) 2022/2464 and (EU) 2024/1760. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32026L0470

декількох правових контекстах, які не повинні ототожнюватися. У практиці корпоративних правочинів due diligence традиційно означає юридичну, фінансову або іншу перевірку компанії чи активу перед укладенням правочину. У корпоративному управлінні належна обачність посадової особи характеризує стандарт її поведінки при виконанні управлінських повноважень. Натомість у праві корпоративної сталості due diligence означає постійний процес виявлення та управління негативним впливом діяльності компанії на права людини і довкілля.

У праві ЄС цей розвиток отримав нормативне продовження у Директиві (ЄС) 2024/1760 про належну обачність щодо корпоративної сталості. Однак для її аналізу принципово важливо враховувати не первісний текст 2024 року, а чинну консолідовану редакцію після змін, внесених, зокрема, Директивою (ЄС) 2026/470. Станом на 2026 рік саме ця редакція визначає актуальний зміст відповідних європейських вимог[83]. Стаття 5 Директиви (ЄС) 2024/1760 у чинній редакції визначає належну обачність як ризик-орієнтований процес щодо прав людини та довкілля. Він включає інтеграцію належної обачності у політику та системи управління ризиками компанії, виявлення та оцінювання фактичних і потенційних негативних впливів, визначення їх пріоритетності, попередження та пом'якшення потенційних впливів, припинення фактичних негативних впливів або мінімізацію їх масштабу, усунення наслідків, змістовну взаємодію із заінтересованими особами, створення механізму повідомлень і скарг, моніторинг ефективності вжитих заходів та публічне інформування про виконання вимог належної обачності[84]. Правове значення цієї конструкції полягає у перенесенні належної обачності з площини добровільної корпоративної політики у внутрішню систему управління певних категорій великих компаній. Відповідна діяльність повинна бути пов'язана із системами управління ризиками та політикою компанії. Тому належна обачність є не лише зовнішньою

[83] Directive (EU) 2024/1760 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 on corporate sustainability due diligence, consolidated version 18 March 2026. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2024/1760/2026-03-18/eng

[84] Там само.

вимогою щодо поведінки бізнесу, а й питанням організації корпоративного управління.

Водночас не слід робити висновок, що CSDDD встановлює загальний обов'язок для всіх підприємницьких товариств ЄС. За загальним правилом для компаній, створених відповідно до законодавства держави-члена, Директива поширюється на компанії, які мають у середньому понад 5000 працівників і чистий світовий оборот понад 1,5 млрд євро, а також на визначені категорії материнських компаній та окремі моделі франчайзингу і ліцензування[85]. Це має враховуватися також при визначенні перспектив українського законодавства. Належна обачність у сфері корпоративної сталості не повинна автоматично ставати складною обов'язковою процедурою для кожного ТОВ. У цьому розумінні принцип пропорційності є не менш важливим, ніж сама вимога відповідального ведення бізнесу.

Зміни 2026 року торкнулися й інших елементів CSDDD. Директивою (ЄС) 2026/470 вилучено ст. 22, яка у первісній редакції передбачала спеціальний план переходу щодо пом'якшення зміни клімату[86]. Це принципове уточнення для наукового аналізу. Не можна використовувати первісну редакцію CSDDD як чинну правову основу для висновку про існування такого обов'язку після 2026 року. Водночас вилучення цієї статті не означає усунення кліматичних ризиків із корпоративного управління. Вони продовжують враховуватися в інших елементах права ЄС, системі звітності зі сталого розвитку, стандартах ОЕСР та загальній системі управління суттєвими ризиками компанії. Принципи G20/OECD прямо передбачають, що органи управління повинні належно враховувати суттєві ризики і можливості сталого розвитку при здійсненні функцій щодо стратегії, управління

[85] Directive (EU) 2024/1760 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 on corporate sustainability due diligence, consolidated version 18 March 2026. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2024/1760/2026-03-18/eng

[86] Directive (EU) 2026/470 of the European Parliament and of the Council of 24 February 2026 amending Directives 2006/43/EC, 2013/34/EU, (EU) 2022/2464 and (EU) 2024/1760. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32026L0470

ризиками, внутрішнього контролю та розкриття інформації, включаючи фізичні та перехідні кліматичні ризики[87].

Директива 2026/470 також змінила строки імплементації CSDDD. Чинна ст. 37 вимагає від держав-членів прийняти необхідні національні положення до 26 липня 2028 року та застосовувати їх із 26 липня 2029 року, за винятком правил щодо публічного інформування за ст. 16, які застосовуватимуться до фінансових років, що починаються 1 січня 2030 року або пізніше[88].

Окремого аналізу потребує співвідношення CSDDD із відповідальністю органів управління. Директива встановлює обов'язки насамперед для компанії як суб'єкта права. Тому не можна автоматично переносити кожне передбачене нею зобов'язання на директора, члена наглядової ради або акціонера. Внутрішня відповідальність конкретної посадової особи перед юридичною особою визначається відповідним правом держави. Після змін 2026 року Директива передбачає, що у випадку, коли компанія визнається відповідальною відповідно до національного законодавства за шкоду, спричинену невиконанням вимог належної обачності, потерпіла особа має право на повне відшкодування, але таке відшкодування не повинно призводити до надмірної компенсації[89]. Це відповідальність компанії перед потерпілою особою, яка не є тотожною відповідальності посадової особи перед самою компанією. Водночас CSDDD передбачає і публічно-правові механізми забезпечення виконання. Держави-члени повинні визначити наглядові органи та встановити ефективні, пропорційні і стримуючі санкції.

Отже, CSDDD створює самостійну систему корпоративної належної обачності, але її не слід змішувати з усією системою фідуціарних обов'язків. Саме таке

---

[87] Принципи корпоративного управління G20/OECP 2023. URL: https://www.oecd.org/en/publications/g20-oecd-principles-of-corporate-governance-2023_ed750b30-en/full-report.html

[88] Directive (EU) 2026/470 of the European Parliament and of the Council of 24 February 2026 amending Directives 2006/43/EC, 2013/34/EU, (EU) 2022/2464 and (EU) 2024/1760. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32026L0470

[89] Directive (EU) 2024/1760 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 on corporate sustainability due diligence, consolidated version 18 March 2026. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2024/1760/2026-03-18/eng

розмежування видається особливо важливим для українського права. Фідуціарний обов'язок визначає, як конкретна посадова особа повинна діяти щодо юридичної особи. Належна обачність у CSDDD визначає, які внутрішні процеси певна компанія повинна організувати для виявлення і подолання негативного впливу на права людини та довкілля.

У цьому контексті важливе місце займає Директива (ЄС) 2017/828 щодо заохочення довгострокової участі акціонерів. Вона безпосередньо пов'язує здійснення корпоративних прав із довгостроковою стратегією та питаннями сталості. Стаття 3g передбачає, що інституційні інвестори та управителі активами повинні формувати і розкривати політику залучення, яка пояснює, як вони контролюють компанії, у які здійснено інвестиції, зокрема їх стратегію, фінансові й нефінансові результати та ризики, структуру капіталу, соціальний і екологічний вплив та корпоративне управління, як здійснюють право голосу та інші права, пов'язані з акціями[90]. У цьому випадку йде мова вже не тільки про обов'язки компанії, а про порядок здійснення прав самими професійними інвесторами. Отже, здійснення корпоративного права залишається проявом автономії волі, але для професійного інвестора воно включається у систему відповідального та прозорого управління інвестиціями.

Показовим є і регулювання винагороди членів органів компанії. Стаття 9a Директиви 2007/36/ЄС у редакції Директиви (ЄС) 2017/828 вимагає, щоб політика винагороди сприяла бізнес-стратегії, довгостроковим інтересам та сталості компанії і пояснювала, як саме вона цьому сприяє. При визначенні змінної винагороди можуть застосовуватися фінансові та нефінансові показники, включаючи, за необхідності, критерії корпоративної соціальної відповідальності. Водночас політика винагороди підлягає голосуванню за неї та прийняття рішення на загальних зборах[91].

Разом із тим необхідно корпоративне право не повинно виходити з презумпції, що рішення є належним лише тоді,

[90] Directive (EU) 2017/828 of the European Parliament and of the Council of 17 May 2017. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32017L0828

[91] Там само.

коли воно забезпечує максимальний екологічний або соціальний ефект. Для приватноправової моделі визначальними залишаються компетенція органу, належне інформаційне забезпечення, відсутність конфлікту інтересів, добросовісність, розумність, дотримання процедури та спрямованість діяльності органу на інтерес юридичної особи. Якщо певний екологічний чи соціальний фактор не має істотного значення для конкретної юридичної особи, його неврахування саме по собі не повинно автоматично свідчити про неналежне корпоративне управління. І навпаки, якщо ризик є очевидним, значним і здатним суттєво вплинути на фінансовий стан чи продовження діяльності товариства, його повне ігнорування органом управління вже може оцінюватися через загальні стандарти розумності та обачності.

Такий підхід узгоджується з українським законодавством. Стаття 99-1 ЦК України прямо закріплює поняття фідуціарних обов'язків посадових осіб товариства як обов'язків щодо належного, добросовісного та ефективного управління. Посадові особи зобов'язані діяти в інтересах товариства, добросовісно та розумно, у спосіб, який, на їх добросовісне переконання, сприятиме досягненню мети діяльності товариства, та в межах установлених повноважень[92]. Для акціонерних товариств відповідний стандарт деталізується у ст. 89 Закону України «Про акціонерні товариства», згідно якої посадові особи повинні діяти в інтересах товариства, добросовісно та розумно, сприяти досягненню успішних результатів діяльності, ухвалювати незалежні рішення, уникати конфлікту інтересів і діяти з розумним ступенем обачності, професійності та старанності[93]. Закон пояснює цей стандарт через поведінку особи, яка володіє знаннями, професійністю та досвідом, що обґрунтовано очікуються від особи, яка виконує відповідні повноваження.

На наш погляд, зазначених аргументів достатньо для того, щоб у майбутньому оцінювати і поведінку посадових

[92] Цивільний кодекс України від 16.01.2003 року № 435-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text

[93] Про акціонерні товариства: Закон України від 27 липня 2022 року № 2465-IX. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2023, №№ 18-19, ст.81. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2465-20#Text

осіб щодо суттєвих ризиків сталості без запровадження окремого загального «ESG-обов'язку директора». Якщо відповідний ризик реально входить до сфери діяльності компанії, є істотним та був або повинен був бути відомий органу управління, питання його врахування може оцінюватися через вже чинні критерії добросовісності, розумності та обачності. Водночас підприємницька діяльність об'єктивно передбачає ризик і навіть добросовісне управлінське рішення може не дати очікуваного економічного результату. Тому при встановленні порушення фідуціарного обов'язку основне значення має не сам факт збитку, а якість процесу прийняття рішення, зокрема чи була посадова особа належно поінформована, чи врахувала істотні обставини, чи діяла без конфлікту інтересів та у межах компетенції.

Саме такий підхід уже простежується у судовій практиці Верховного Суду. Однією з найбільш важливих для досліджуваної теми є постанова палати Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 5 лютого 2024 року у справі № 910/4149/21. Суд зазначив, що під час застосування фідуціарних стандартів недостатньо перевірити лише формальне дотримання посадовою особою законодавства, статуту та рішень органів товариства. Навіть формально правомірна дія або бездіяльність може бути недобросовісною, нерозумною чи такою, що не відповідає інтересам юридичної особи. Суд також виходить із презумпції того, що посадова особа діяла в найкращих інтересах товариства, а її рішення були незалежними та обґрунтованими, доки відповідна презумпція не спростована[94]. Важливість цієї позиції для дослідження сталості полягає не в тому, що справа стосувалася екологічних чи соціальних ризиків. Таких обставин у ній не було. Її значення полягає у сформульованому загальному критерії оцінювання управлінської поведінки посадової особи.

Ще більш безпосередньо категорія належної обачності застосована Верховним Судом у постанові КГС ВС від 10 вересня 2025 року у справі № 906/127/24. За обставинами

[94] Постанова палати КГС ВС від 05.02.2024 року у справі № 910/4149/21. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/rishennya_sud_palat_kgs_vs/2024_02_05_910_4149_21

справи голова правління акціонерного товариства виконав рішення наглядової ради про преміювання, ухвалене за відсутності необхідної кількості голосів. Верховний Суд виходив із того, що за наявності ознак очевидної неправомірності такого рішення виконавчий орган, реалізуючи фідуціарні обов'язки та виявляючи належну обачність, повинен був принаймні поінформувати наглядову раду про відповідні дефекти. Невиконання цього обов'язку стало підставою для відшкодування завданих товариству збитків[95]. Ця судова позиція є особливо важливою для визначення змісту належної обачності у національному корпоративному праві. Вона демонструє, що посадова особа не може звести свої обов'язки до механічного виконання рішення іншого органу. Належна обачність передбачає певний рівень активної оцінки юридично значимих обставин та реагування на очевидні ризики неправомірності рішення.

Водночас із цих справ не можна робити висновок про існування в Україні сформованої судової практики щодо корпоративної сталості, ESG або CSDDD. Перевірені огляди практики КГС ВС за 2024 – 2025 роки такої категорії корпоративних спорів не містять. Отже, станом на сьогодні українська судова практика розвиває стандарти фідуціарної поведінки, добросовісності, розумності та обачності, але ще не сформувала окремих критеріїв відповідальності посадової особи саме за неврахування ризиків сталого розвитку. Це, на наш погляд, є належним станом речей, оскільки спеціальні вимоги сталості не отримали повноцінного закріплення у національному праві.

Українське регулювання вже містить й певні інструменти «м'якого права» у цій сфері. Кодекс корпоративного управління НКЦПФР, затверджений рішенням від 12 березня 2020 року № 118, має рекомендаційний характер. У 2021 році НКЦПФР підготувала додаток з питань корпоративного управління і сталого розвитку, спрямований на впровадження практик ESG у внутрішню політику компаній, роботу наглядових рад, внутрішній контроль і систему корпоративної звітності. Вони можуть використовуватися компаніями при

[95] Постанова КГС ВС від 10.09.2025 року у справі № 906/127/24. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/130129688

розробленні внутрішніх політик, систем управління ризиками та правил роботи органів управління.

Перспективи подальшого розвитку українського законодавства безпосередньо пов'язані з імплементацією права ЄС[96]. Національна програма адаптації законодавства України до права Європейського Союзу прямо передбачає імплементацію Директиви (ЄС) 2024/1760. Зокрема, передбачено розроблення законодавства щодо обов'язкової процедури належної обачності у сфері прав людини та довкілля для визначених категорій компаній, створення механізмів подання скарг і доступу до правосуддя, а також визначення повноважень національного наглядового органу. Програма передбачає також запровадження процедур нагляду, розгляду скарг, застосування адміністративних санкцій та публічного звітування щодо виконання належної обачності[97]. Водночас тут необхідно враховувати динамічний характер acquis ЄС. Директива 2024/1760 була істотно змінена вже у 2026 році. Тому національне правотворення повинно орієнтуватися не на її початковий текст, а на чинну консолідовану редакцію.

Таким чином, належна обачність і сталість входять до системи корпоративного права різними, але взаємопов'язаними шляхами. Сталість визначає довгостроковий аспект діяльності та коло ризиків, які можуть бути значимими для компанії та її учасників. Належна обачність щодо корпоративної сталості формує спеціальний процес виявлення та управління несприятливим впливом у діяльності визначених категорій компаній. Фідуціарні обов'язки встановлюють стандарт поведінки посадових осіб щодо самої юридичної особи. Корпоративні права забезпечують учасникам інформаційні, управлінські та контрольні механізми впливу на діяльність товариства.

---

[96] Сіщук Л. В. Імплементація директив Європейського Союзу у корпоративне законодавство України в умовах цифровізації корпоративних відносин. *Корпоративне управління в умовах євроінтеграції: сучасні виклики для судової системи*: зб. наук. праць міжн. наук.-практ. конф., Тернопіль, 17 квітня 2026 р. / за ред. Л. Рогач, Т. Попович, В. Гевко, В. Полюхович, Л. Сіщук. Київ, 2026. С. 43.

[97] Національна програма адаптації законодавства України до права Європейського Союзу (acquis ЄС). Розділ 6 «Корпоративне право». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/438-2026-%D0%BF#Text

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ КОРПОРАТИВНИХ ПРАВ У СФЕРІ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

2.1. Загальні засади сталого розвитку інноваційних юридичних осіб у процесі європеїзації

Інновації, будучи новітніми чи удосконаленими технологіями, пронизують буквально усі сфери економіки сучасних держав, в тому числі України. Інноваційний розвиток став основним трендом економіко-правового розвитку усіх держав. І дійсно, саме *інновації* на сьогодні є основним фактором стабільного розвитку економіки України в кризових соціально-економічних умовах, так як є основою для технологізації процесів забезпечення національної безпеки, реалізації природних ресурсів держави, залучення інвестицій, створення нових робочих місць, відновлення економіки у повоєнний період.

Кібернетичний та синергетичний підходи щодо вибудови структури суб'єктів інноваційних відносин визначають системний характер їх взаємозв'язків між собою для формування єдиної екосистеми, в основі якої знаходиться конструкція юридичної особи. Саме юридична особа є базою для діяльності у сфері інноваційних відносин, що відзначаються високим рівнем ризику щодо ефективності розробки та впровадження інновацій. А потреба для реалізації цього процесу задіювати інтелектуальний, науковий, промисловий (виробничий) та інвестиційний потенціали визначає залучення до таких процесів різноманітних форм юридичних осіб: від закладів вищої освіти та наукових установ до промислових підприємств та інвесторів – юридичних осіб. Таким чином, саме інноваційна екосистема стає тією економіко-правовою «канвою», яка стоїть в основі розвитку юридичних осіб у сфері інновацій.

Т. П. Палієнко підкреслює, що *інноваційна екосистема* включає людський капітал (нематеріальні активи, що є важливими для створення інновацій, зокрема знання, навички, компетенції, рівень освіти й досвіду учасників інноваційного процесу), капітал відносин (побудова та

підтримка конструктивних зв'язків між учасниками екосистеми, заснованих на довірі, впевненості та спільній візії) й структурний капітал (компанії, інституції, установи, діяльність яких орієнтована на розвиток інноваційного середовища, а також суб'єкти інноваційної інфраструктури, що забезпечують підтримку всіх стадій інноваційного циклу)[98].

Для гармонійного та своєчасного розвитку Національної інноваційної системи необхідно комплексно підійти до законодавчого регулювання відносин в інноваційній системі та її підсистемах, а також сформулювати орієнтири формування системи регулювання інноваційної діяльності в законодавстві[99].

Учені зазначають, що формування інноваційної моделі розвитку національної економіки є основною умовою її економічного зростання, тому стратегія державної політики повинна фокусуватись на новітніх досягненнях у галузі науки, нових методах проєктно-орієнтованого управління з метою скорочення циклу «наука-виробництво»[100].

Саме *технології як основа інноваційної моделі* здатні забезпечити оптимальне та збалансоване використання природних ресурсів, є максимально придатним інструментарієм для досягнення технологічності та екологічності економічного виробництва. Очевидно, що *інноваційна модель розвитку* базується на перманентному процесі створення та удосконалення технологій, що є максимально ефективним шляхом стабілізації як світової економіки, так і економіки окремих держав в сучасних кризових соціальних, економічних та правових умовах. Базою для ефективної реалізації інноваційної моделі розвитку держави є інноваційна інфраструктура.

---

[98] Палієнко, Т. П. Людський капітал як елемент інноваційної екосистеми. *Наукові записки НаУКМА. Економічні науки.* 8(1). 2023. С. 102-103. DOI: https://doi.org/10.18523/2519-4739. 2023.8.1.101-106.

[99] Hlibko S. V. Legal issues of the formation and functioning of the national innovation system in Ukraine. *Acta Innovations*. 2019. *33 (2019), p. 75-75.*. URL : https://www.actainnovations.com/index.php/pub/article/view/33_7

[100] Старченко Г. В. Модель проектно-орієнтованого управління інноваційним розвитком національної економіки. *Економіка та держава*. 2019. № 7. С. 82. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/7_2019/8.pdf DOI: 10.32702/2306-6806.2019.7.34

О. І. Носовець, Л. О. Волощук *інноваційну інфраструктуру* визначають як комплексну систему взаємопов'язаних і взаємодоповнюючих пасивних (організації забезпечення інноваційної діяльності: інноваційно-технологічні центри, центри трансферу технологій, бізнес-інкубатори, технопарки, учбово-ділові центри, державі інститути тощо) суб'єктів національної інноваційної системи і ресурсного матеріального, інформаційного, комунікаційного та іншого їх забезпечення їх взаємопов'язаних і взаємоспадкових економічних відношень: ринкових, фінансово-кредитних, матеріально-виробничих, інформаційно-консалтингових, кадрових тощо[101]. О. С. Олійник підкреслює те, що *суб'єкти інноваційної інфраструктури* – це такі суб'єкти, діяльність яких спрямована на підтримку та забезпечення інноваційної діяльності, в той час як суб'єкти інноваційної діяльності – це ті, хто такою діяльністю займається безпосередньо[102].

Як об'єктивно зазначає С. В. Радинський, перехід господарських систем до інноваційного типу розвитку обумовлений об'єктивними причинами: переповненістю світового ринку товарами і послугами, знайти місце у якому можна лише сформувавши власну ринкову нішу якісно нового товару; здатністю інноваційного товару створювати конкурентні переваги, що є складовою конкурентоспроможності та економічної стійкості суб'єкта господарювання в умовах невизначеного і мінливого ринкового середовища; світовою тенденцією індивідуалізації потреб, а значить, споживчих характеристик товару; прагненням транснаціональних корпорацій монополізувати ринки, що вимагає від дрібніших товаровиробників інноваційної стратегії

[101] Носовець О. І., Волощук Л. О. Місце інноваційної інфраструктури у визначенні результатів інноваційної діяльності. Проблеми економіки № 3 (41), 2019. С. 126 URL: https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2019-3_0-pages-123_132.pdf. DOI: https://doi.org/10.32983/2222-0712-2019-3-123-132

[102] Олійник О. С. Інноваційна інфраструктура: проблеми та перспективи розвитку. Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України: збірник наукових праць. 2017. Вип. 43. С. 156.

поведінки на ринку для забезпечення стійкості свого існування[103].

У XXI столітті світова економіка упевнено стала на шлях інтенсивного шляху розвитку за рахунок масового використання провідних науково-технічних досягнень для досягнення максимальної виробничої продуктивності. Окрім того, перед економікою сучасних держав постає потреба вирішення цілого ряду соціальних, економічних, правових та екологічних цілей. Усі вони у сукупності знаходяться в основі ефективного сталого розвитку держав як на макро -, так і на мікрорівнях. Базовим проявом цих процесів є інноваційний економіко-правовий та соціальний розвиток. С. В. Радинський зазначає, що інноваційний тип розвитку побудований на систематичному застосуванні нововведень, які спрямовані на збільшення можливостей щодо використання існуючих обмежених ресурсів, активізації конкурентоспроможності бізнесу. На сучасному етапі рівень конкурентоспроможності економіки країни забезпечують насамперед науково-технічні інновації. Тому найважливішою економічною метою передових компаній і країн є підтримання здатності національної економіки до інноваційного розвитку, створення і використання сучасних високих технологій[104].

Як зазначають дослідники, результат максимізації впливу суттєво залежить від механізму дифузії (поширення) інновацій, який лежить в основі моделі. Таким чином, зосередження на спрощеній (мається на увазі лінійних моделях) моделі мало допомагає у розв'язанні задачі максимізації впливу. Поміж можливих моделей поширення інновацій також виділяють каскадні, суть яких зводиться до ефекту водоспаду за рахунок того, що кожен наступний етап циклу розробки та упровадження інновацій є логічним продовженням попереднього. Фактично перехід на наступний етап можливий виключно за умови абсолютної реалізації попереднього. У наукових статтях зазначається, що така модель може бути ефективно реалізована лише у великих компаніях – інноваційних структурах, так як

[103] Лекційний курс із навчальної дисципліни «Інноваційна діяльність» для студентів освітнього рівня бакалавр усіх форм навчання спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» / укладач Радинський С.В. Тернопіль, ТНТУ ім. І. Пулюя, 2022. С. 13.

[104] Там само.

передбачає всесторонній контроль за усіма можливими ризиками і чітку структурованість процесу[105].

З іншого боку, сучасні дослідження успішності наукових технопарків в ЄС свідчать про те, що технопарки, розміщені у віддалених регіонах Європи, мають максимально низьку результативність поширення інновацій. Дослідники констатують, що найвіддаленіші європейські регіони демонструють характеристики, які негативно впливають на інноваційну діяльність та регіональний розвиток. Крім того, вони виявили, що ці регіони негативно впливають на інноваційні продукти та послуги, оскільки вони використовують лише обмежену кількість ресурсів[106].

Зокрема, сучасні дослідження висвітлили роль споживання у регіональному розвитку та поставили під сумнів зосередженість наукових технологічних парків на виробничо-орієнтованих підходах у регіональному плануванні. На сьогоднішній день стратегії, орієнтовані на споживання, вивчалися лише в окремих випадках, таких як сільська місцевість або проєкти регенерації міст. Ученими констатується зростання впливу діяльності, орієнтованої на процеси формування як місцевої, так і державної політики. Зокрема, група учених на прикладі наукового парку Софія-Антиполіс розкриває те, що стратегії, орієнтовані на виробництво та споживання, можуть бути поєднані у науковому парку. Стратегії, орієнтовані на споживання, спрямовані на зменшення залежності від високотехнологічної діяльності, але вони також сприяють вирішенню деяких проблем наукового парку, таких як дефіцит житла. Вони також допомагають залучати та утримувати в науковому парку висококваліфікованих керівників та інженерів. Нещодавня місцева політика в Софії знаменує перехід від технополітичної стратегії, орієнтованої на виробництво, до *гібридної стратегії,*

[105] Sziklai, Balázs R.; Barnes, Katec; Pintér, Józsefc. Realistic models for diffusion of innovation. Social Network Analysis and Mining 15(1). March 2025. P. 8-9.

[106] Lopes, J. M., Gomes, S., Ferreira, J. J. M., Dabic, M. Driving regional advancement: exploring the impact of science and technology parks in the outermost regions of Europe. *European Journal of Innovation Management. January*. 2025. P. 4228-4229.

заснованої на інструментах, вбудованих у широкий континуум від стратегій, орієнтованих на виробництво, до стратегій, орієнтованих на споживання. Очевидно, що населення має тенденцію до все більшої мобільності, і ця циркуляція населення супроводжується зростаючою і просторово нерівномірною циркуляцією як тих, хто заробляє, так і тих, хто працює. Учені констатують зростаючу роль так званого житлового фактору (заробітна плата, пенсії, витрати туристів) на противагу виробничій базі, державній базі (заробітна плата державних службовців) та базі добробуту (трансфертні доходи та соціальні виплати)[107].

Таким чином, *інноваційний розвиток* є основним фактором росту ефективності діяльності сучасних суб'єктів підприємництва, підвищення якості продукції, економного використання ресурсів, запобігання екологічним наслідкам індустріалізації[108].

Однак активацію розвитку системи інноваційних юридичних осіб визначають також і пріоритетні на сьогодні тренди європеїзації. Саме в силу цих процесів на перший план виходять Цілі сталого розвитку (Sustainable Development Goals, SDGs), установлені в ухваленому Генеральною Асамблеєю ООН документі «Transforming our World: the 2030 Agenda for Sustainable Development» («Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року»). Європейська Комісія наголошує, що сталий розвиток є одним із фундаментальних принципів Європейського Союзу, а всі 17 Цілей сталого розвитку інтегровані у процес формування та реалізації політик ЄС. Реалізація SDGs розглядається як невід'ємна складова «зеленого» та цифрового переходу економіки.

Європейський Союз розглядає інновації як один із основних інструментів досягнення Цілей сталого розвитку

[107] Antoine Grandclement, Alexandre Grondeau. From production to consumption-oriented development: New planning strategies in science parks? The case of Sophia-Antipolis. *European Urban and Regional Studies*. 2022. 29 (2). pp.157-158.

[108] Сербенівська А. Ю. Сутність та значення інноваційних процесів в діяльності підприємств. Ефективні Інвестиції: практика та досвід. № 20/2024. ЕКОНОМІЧНА НАУКА. 2012. № 5. URL: http://www.economy.- nayka.com.ua/?op=1&z=1690.

до 2030 року. Відповідно до підходу Європейської Комісії, цифровий та зелений переходи мають відбуватися одночасно, а інноваційна економіка повинна забезпечувати не лише економічне зростання, але й соціальну справедливість, екологічну безпеку та високий рівень життя населення.

Насамперед юридичні особи у сфері інновацій сприяють досягненню Цілі 9 «Промисловість, інновації та інфраструктура». Саме ця ціль безпосередньо передбачає розвиток стійкої інфраструктури, інклюзивної індустріалізації та підтримку інноваційної діяльності. Інноваційні компанії створюють нові технології, програмне забезпечення, цифрові платформи, штучний інтелект, робототехнічні системи та інші продукти, які забезпечують модернізацію виробництва та підвищення продуктивності праці. У результаті формується сучасна інноваційна економіка, здатна ефективно реагувати на глобальні виклики.

Важливим напрямом є й досягнення Цілі 7 «Доступна та чиста енергія». Інноваційні підприємства активно розробляють технології відновлюваної енергетики, системи накопичення енергії, водневі технології, інтелектуальні електромережі та енергоефективні рішення. Завдяки цьому зменшується залежність економіки від викопного палива, скорочуються викиди парникових газів та забезпечується енергетична безпека держав-членів ЄС. Такі інновації є особливо актуальними в умовах реалізації Європейського зеленого курсу та кліматичної нейтральності Європи.

Базовими є юридичні особи у інноваційній сфері для реалізації Цілі 13 «Боротьба зі зміною клімату». Розроблення технологій декарбонізації виробництва, систем моніторингу викидів, екологічного транспорту, «розумних» міст та циркулярної економіки дозволяє скорочувати негативний вплив господарської діяльності на довкілля. Інноваційні підприємства створюють інструменти для підвищення ефективності використання природних ресурсів та зменшення екологічного сліду виробництва.

Не менш важливим є внесок інноваційних юридичних осіб у реалізацію Цілі 8 «Гідна праця та економічне зростання». Інноваційний сектор створює нові робочі місця з високою доданою вартістю, стимулює розвиток

людського капіталу, сприяє професійній перепідготовці працівників та формуванню нових компетентностей. Особливо важливим є розвиток цифрових навичок, необхідних для функціонування сучасної економіки знань. Завдяки інноваціям зростає продуктивність праці, підвищуються доходи населення та забезпечується довгострокове економічне зростання.

Інноваційні юридичні особи сприяють досягненню Цілі 4 «Якісна освіта». Сучасні цифрові освітні платформи, системи дистанційного навчання, технології штучного інтелекту для освіти та електронні бібліотеки значно розширюють доступ громадян до знань. Вони дозволяють забезпечити безперервне навчання протягом життя та підвищити якість освітніх послуг незалежно від місця проживання особи. Особливого значення це набуває в умовах цифрової трансформації суспільства.

У сфері охорони здоров'я інноваційні юридичні особи сприяють реалізації Цілі 3 «Міцне здоров'я і благополуччя». Біотехнологічні компанії, медичні стартапи та науково-дослідні центри створюють нові лікарські засоби, методи діагностики, телемедичні сервіси та цифрові медичні рішення. Це сприяє підвищенню доступності медичних послуг, покращенню якості лікування та збільшенню тривалості життя населення.

Водночас інноваційні юридичні особи відіграють важливу роль у реалізації Цілі 12 «Відповідальне споживання та виробництво». Через впровадження технологій циркулярної економіки підприємства забезпечують повторне використання ресурсів, скорочення обсягів відходів та підвищення ефективності виробничих процесів. Такі підходи відповідають сучасній екологічній політиці Європейського Союзу та сприяють раціональному використанню природних ресурсів.

Пріоритетне значення має і корпоративне управління інноваційних юридичних осіб. Європейський Союз дедалі більше орієнтує бізнес на впровадження ESG-підходів (Environmental, Social and Governance), що передбачають врахування екологічних, соціальних та управлінських аспектів діяльності. Інноваційні компанії впроваджують політики гендерної рівності, корпоративної етики, прозорості управління, захисту персональних даних та відповідального використання штучного інтелекту. У такий

спосіб вони сприяють досягненню Цілей 5, 10 та 16, пов'язаних із рівністю, справедливістю та ефективними інституціями.

Особливу роль у виконанні Цілей сталого розвитку відіграють механізми фінансування інноваційної діяльності. Через програми ЄС, зокрема Horizon Europe, Invest EU, Європейську раду з інновацій та інші інструменти фінансуються проєкти, спрямовані на досягнення конкретних ЦСР. Європейська Комісія наголошує, що практично весь бюджет Союзу тією чи іншою мірою спрямований на досягнення Цілей сталого розвитку, а переважна більшість програм фінансування підтримує декілька ЦСР одночасно.

Усі зазначені аспекти діяльності юридичних осіб у сфері інновацій відбуваються на фоні активації процесів диджиталізації, в основі яких знаходяться, зокрема, Директива (ЄС) 2019/1151[109], що встановлює спеціальні правила щодо онлайн-створення товариств з обмеженою відповідальністю, реєстрації філій і подання документів та інформації компаніями і філіями («онлайн-процедури»); Директива (ЄС) 2025/25[110], що доповнила попередню, запроваджує багатомовний автентифікований Сертифікат компанії ЄС та стандартизовану Довіреність ЄС, а також окреслює імперативні строки для національних реєстрів компаній щодо обробки та публічного розкриття інформації про компанії. Означені процеси цифровізації лягли у канву як відносин щодо створення та діяльності юридичних осіб у сфері інновацій, так і щодо реалізації корпоративних прав їх учасниками.

Підсумовуючи вищевикладені аргументи та положення, варто резюмувати, що юридичні особи у сфері інновацій є одними із ключових суб'єктів реалізації Цілей сталого розвитку в Європейському Союзі. Через створення

[109] Directive (EU) 2019/1151 of the European Parliament and of the Council of 20 June 2019 amending Directive (EU) 2017/1132 as regards the use of digital tools and processes in company law (Text with EEA relevance). URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2019/1151/oj/eng

[110] Directive (EU) 2025/25 of the European Parliament and of the Council of 19 December 2024 amending Directives 2009/102/EC and (EU) 2017/1132 as regards further expanding and upgrading the use of digital tools and processes in company law (Text with EEA relevance). URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2025/25/oj/eng

нових технологій, розвиток цифрової економіки, впровадження екологічних рішень, модернізацію виробництва, підтримку освіти та охорони здоров'я вони забезпечують досягнення економічних, соціальних та екологічних цілей сталого розвитку на основі диджиталізованих процедур, як-от створення юридичної особи через інтернет; взаємозв'язок реєстрів, їх відкритість та відсутність дублювання інформаційних даних компаніями до реєстрів; використання безпечних цифрових інструментів щодо надійності автентифікації, транснаціонального визнання інформації про компанії та трансакцій тощо. Саме інноваційна діяльність виступає важливим механізмом поєднання економічного зростання із захистом довкілля та соціальною відповідальністю, що відповідає сучасній концепції сталого розвитку Європейського Союзу та положенням Порядку денного ООН до 2030 року та базовим засадам диджиталізації в європейському просторі, визначених у відповідних Директивах.

2.2. Здійснення корпоративних прав учасниками наукових парків в контексті європеїзації та цифровізації

Поміж сформованих у вітчизняному правовому просторі інноваційних структур особливу нішу займають наукові парки. Маючи доволі незначну за часом історію створення та розвитку, вони відзначаються максимальним потенційним ресурсом у контексті ефективного функціонування сучасних екосистем. До наукових парків застосовуються спеціальні економічні та правові механізми регулювання, так як вони виконують завдання як на рівні стратегії державної політики, так і на рівні стратегічних інтересів окремих вищих освітніх та наукових закладів і на рівні індивідуальних інтересів окремих приватних інвесторів. У сучасних реаліях у комплексі різноманітних інноваційних юридичних осіб (стартапи, наукові парки, технологічні компанії, дослідницькі центри, венчурні фонди, університетські спінофи та інші організації, діяльність яких пов'язана зі створенням, впровадженням і комерціалізацією нових технологій) наукові парки займають центральне стратегічне місце, так як саме вони є

правовою конструкцією, покликаною забезпечити синергію усіх елементів сучасних екосистем: науки, освіти, бізнесу, територіальних громад та держави. Такий результат забезпечується у першу чергу можливістю об'єднання зазначених суб'єктів у формі юридичної особи – наукового парку. Однак потенційні ресурси наукових парків щодо поєднання усіх елементів екосистем на цьому не вичерпуються, так як наукові парки, використовуючи договори партнерства, як державно-приватного, так і звичайних партнерських договорів, у змозі суттєво розширювати свої логістичні зв'язки щодо розробки та впровадження інновацій.

Окрім того, створення наукових парків за участю закладів вищої освіти та наукових установ виконує і ряд інших опцій, наприклад, забезпечення максимального використання інтелектуального ресурсу у сфері науки, можливість формування через діяльність наукового парку соціального, економічного, культурного та політичного клімату у суспільстві. Відповідно, наукові парки виконують глобальні завдання і на рівні держави, і на рівні регіону чи місцевості, де вони функціонують. А також мають суттєвий функціонал у сфері освіти та науки через автономізацію статусу закладів освіти та наукових установ у вітчизняних соціально-економічних реаліях[111]. Як зазначає О. Д. Крупчан, форма наукового парку є одним із ефективних шляхів розвитку автономності статусу ВНЗ та наукових установ в сучасних соціально-економічних реаліях. З цього приводу О. Д. Крупчан наголошує на тому, що «на сучасному етапі функціонування наукової установи вкрай важливо не лише вирішити завдання щодо проведення якісного й досконалого наукового дослідження, а й економічного забезпечення діяльності галузі відповідно до реальних потреб внаслідок диверсифікації джерел фінансування. Очевидно, що бюджетне фінансування відповідно до Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» передбачає такі рівні базового та

[111]Зеліско А. Правові трансформації наукових парків як ключових системоутворюючих елементів сучасних екосистем міста, громади, регіону. *Приватне право і підприємництво*. 2025. Вип. 24. С. 159. URL: http://ppp-journal.kiev.ua/archive/2025/16.pdf. DOI: https://doi.org/10.32849/2409-9201.2025.25.16

програмно-цільового фінансування, яке на сьогодні не відповідає належному забезпеченню достатніми матеріальними умовами для ефективної самостійної творчої діяльності»[112]. Таким чином, форма наукового парку надає закладам вищої освіти та науковим установам можливість диверсифікації джерел фінансування, конкурентоздатності на ринку інновацій тощо.

Модель управління науковим парком чи здійснення корпоративних прав, базуючись на загальних нормах законодавства про окремі організаційно-правові форми юридичних осіб, обрані для наукового парку та спеціальних нормах Закону України «Про наукові парки», не прописується імперативно у нормах законодавства, що детерміновано центральним місцем наукових парків в інноваційній екосистемі. Відповідно, модель управління та взаємодії між учасниками також залежить від місцевих умов, ресурсів та стратегічних цілей цієї екосистеми, а не задається єдиним шаблоном. Це є специфіка формування підходів до корпоративного управління сучасними науковими парками та механізмів здійснення корпоративних прав їх учасниками. Таким чином, екосистема, ключовим елементом якої є наукові парки, у сучасних реаліях впливає на зазначені вище питання корпоративного характеру.

Наукові парки від часу свого законодавчого урегулювання до сьогодні пройшли, безумовно, значний шлях еволюції через вдосконалення норм Закону України «Про наукові парки». Наукові парки у первинній редакції Закону концептуально передбачалися як такі, що створюються виключно з ініціативи ЗВО III-IV рівня акредитації чи наукової установи, з дозволу міністерства, і в яких ЗВО чи наукові установи мали особливий статус, пов’язаний із контролюючими функціями щодо діяльності наукових парків. Однак прийняття означеного Закону не виправдало покладених на нього сподівань у силу недоліків самого ж спеціального акта. Відсутність чіткості положень щодо форми створення наукових парків, дозвільний порядок їх створення, відсутність належного рівня

[112] Крупчан О. Д. Стратегія приватноправових наукових досліджень на сучасному етапі розвитку України. *Приватне право і підприємництво*. Випуск 14. 2015. С. 5-6. URL: https://ppp-journal.kiev.ua/archive/2015/14/14_2015.pdf

фінансування інноваційних проєктів наукових парків, складність закупівель через процедури публічних закупівель тощо не дозволили стати науковим паркам повноцінними учасниками інноваційної діяльності.

Подальші кроки законодавця щодо удосконалення правового регулювання наукових парків, зокрема у 2021 році, не змінили суттєво ефективності діяльності наукових парків. Кількість тих із них, що реально функціонували, була мінімальною, незважаючи на відмову від дозвільного порядку їх створення, від особливого статусу ЗВО чи наукової установи саме як ініціатора створення та їх контролюючих функцій, на визначення створення наукових парків в організаційно-правовій формі господарського товариства. Щодо останнього аспекту регулювання наукових парків, то варто підкреслити, що форма господарського товариства передбачає на практиці п'ять організаційно-правових форм, але не всі із них, на нашу думку, відповідають природі наукових парків. Наукові парки займаються інноваційною діяльністю, для якої характерний високий ризиковий характер. Відтак, вважаємо, що організаційно-правова форма повних та командитних товариств не є тією формою, що буде вдалою для наукових парків. Та й на практиці навряд чи така форма буде обрана засновниками для наукового парку в силу підвищених ризиків діяльності та субсидіарної відповідальності за зобов'язаннями товариства усім своїм майном. Окрім того, для повних і командитних товариств характерна відсутність органів управління, у силу чого управління справами здійснюється усіма учасниками спільно, а ведення справ реалізується одним чи кількома учасниками відповідно до положень засновницького договору. Видається, що посилена особиста участь у діяльності повного та командитного товариства та субсидіарна відповідальність учасників (повних учасників у випадку командитного товариства) за зобов'язаннями товариства всім своїм майном не є тими факторами, які сприятливі для ефективної діяльності наукових парків. Як результат, можемо стверджувати, що для наукових парків найбільш вдалою з позицій інтересів засновників (учасників) наукового парку є організаційно-правова форма товариства з обмеженою відповідальністю та акціонерного

товариства, як класичних об'єднань капіталів із класичними механізмами корпоративного управління[113].

Попри те, що нормативно значний пласт питань для ефективної діяльності наукових парків залишився невирішеним, сприятливим фактором стало однозначне окреслення наукових парків саме як організаційно-правової форми господарських товариств. Як вище зазначалось, на практиці саме товариство з обмеженою відповідальністю стало найпопулярнішою для наукових парків формою діяльності, позаяк є максимально зручною формою ведення бізнесу. Відповідальність учасників у межах вкладу до наукового парку урівноважує високий рівень ризиковості діяльності парків, так як розробка інновацій не завжди матиме очікуваний результат і прибуток. Відсутність мінімального розміру статутного капіталу, відсутність вимог до кількості засновників також є одним із комплексів привабливих для потенційних засновників парку фактором. Таким чином, однозначна ідентифікація наукового парку як корпоративної юридичної особи заводить його у площину трендів розвитку корпоративних утворень у сучасних умовах. А центральними поміж них є процеси цифровізації та диджиталізації, які насичують впродовж останніх років усі сфери суспільних відносин, у тому числі і корпоративних. А щодо інноваційних юридичних осіб означені процеси проявляються як особливо значущі.

Безумовно, що наукові парки зайшли у процеси цифровізації у силу належності їх до юридичних осіб, створення їх в організаційно-правовій формі товариств з обмеженою відповідальністю. У цьому контексті означені процеси проявляються через дії засновників щодо створення наукового парку через можливість онлайн-реєстрації, через можливість учасників парку проводити загальні збори у дистанційній, електронній формі тощо. Однак інші аспекти функціонування наукових парків та здійснення корпоративних прав їх учасниками продовжують проходити активні процеси цифрової трансформації. Одні із цих процесів пов'язані зі

[113] Зеліско А. В. Правові трансформації наукових парків як ключових системоутворюючих елементів сучасних екосистем міста, громади, регіону. *Приватне право і підприємництво*. №25/2024. С. 158. URL: http://ppp-journal.kiev.ua/archive/2025/16.pdf. DOI: https://doi.org/10.32849/2409-9201.2025.25.16

спеціальним правовим регулюванням наукових парків, а інші – із продовженням формування законодавчих актів ЄС у сфері цифровізації та удосконаленням міжнародних підходів щодо цих стандартів. Зокрема, положення Directive (EU) 2025/25 у країнах - членах ЄС проходять процеси імплементації у національні закони до 31 липня 2027 року, при цьому основні положення Директиви починають діяти лише з липня 2028 року. Як бачимо, процеси цифровізації є перманентно динамічними.

Як зазначалося вище, наукові парки у контексті дій засновників щодо їх реєстрації уже зайшли у процеси цифровізації через можливість онлайн-реєстрації юридичної особи. Однак ці положення не є спеціалізованими щодо наукових парків, позаяк стосуються підходів до державної реєстрації усіх юридичних осіб. Водночас при реєстрації наукових парків на законодавчому рівні проєктується створення спеціалізованого офіційного Реєстру наукових парків та реєстрації проєктів наукових парків через Національну електронну науково-інформаційну систему. Зазначена концепція була окреслена, зокрема у законопроєкті МОН «Про внесення змін до деяких законів України щодо стимулювання розвитку наукових парків», розробленому у 2024-2025 роках, який досі не був прийнятий і, відповідно, не функціонує. Варто зазначити, що офіційних реєстраційних даних щодо переліку наукових парків на даний час в Україні фактично не існує. Відповідно, вести мову про стратегічне планування підтримки наукових парків на рівні держави складно. Законодавче запровадження такого Реєстру наукових парків, вочевидь, має відповідати принципу відсутності дублювання інформаційних даних компаніями до реєстрів, взаємозв'язку даних різних реєстрів між собою. У контексті перспектив входження до ЄС важливим напрямом змін є передбачений у Директиві (ЄС) 2025/25 принцип оперативного обміну даними (BRIS - Business Registers Interconnection System), який реалізується через систему взаємопов'язаності бізнес-реєстрів, гарантуючи швидшу передачу корпоративної інформації між країнами - членами ЄС[114].

[114] Directive (EU) 2025/25 of the European Parliament and of the Council of 19 December 2024 amending Directives 2009/102/EC and (EU)

Варто зазначити, що процеси цифрової трансформації пронизують і сфери безпосередньо корпоративних відносин, що специфічно проявляються у площині спеціального правового регулювання наукових парків, зокрема через суб'єктний склад учасників парків – закладів вищої освіти, наукових установ, підприємницьких юридичних осіб як представників бізнесу. Особливість механізму розробки та реалізації інновацій науковим парком детермінує перманентну залученість усіх учасників у діяльність парку, позаяк заклади вищої освіти та наукові установи продукують інтелектуальний продукт, представники ж бізнесу впроваджують цей продукт у виробництво і перетворюють його у продукцію, через маркетингову діяльність пускають її в економічний оборот. Такий принцип функціонування наукових парків визначає максимальну потребу в оперативності та перманентності внутрішніх інформаційних процесів між парком та його учасниками. Саме ці процеси знаходяться у фокусі цифрових трансформацій.

Право учасника на отримання інформації про діяльність наукового парку набуває в силу викладених положень особливої актуалізації. Традиційно інформаційні права учасників із позиції практичної реалізації вимагали звернення до виконавчого органу та очікування відповіді у визначені статутом строки. Цифровізація ж трансформує цю правомочність у право доступу до електронних кабінетів, корпоративних порталів чи хмарних сховищ документів, де фінансова звітність, протоколи зборів та інші матеріали розміщуються в режимі реального часу. Варто підкреслити, що для наукового парку, де одним із учасників є державний чи комунальний заклад вищої освіти, це також посилює рівень звітності перед державою та громадськістю.

Вітчизняне законодавство проходить еволюційні кроки у напрямі цифровізації інформації про науковий парк. Зокрема, чинна редакція Закону України «Про наукові парки» зобов'язує розміщувати установчі документи наукового парку та відомості про зміни до них на офіційному веб-сайті парку, забезпечуючи публічність

2017/1132 as regards further expanding and upgrading the use of digital tools and processes in company law (Text with EEA relevance). URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2025/25/oj/eng

інформації без потреби звертатися до додаткових механізмів отримання інформації і забезпечуючи оперативність її отримання. Зокрема, ст. 7 Закону України «Про наукові парки» передбачає, що інформація про створені наукові парки, їх установчі документи та зміни до них є публічною, доступ до такої інформації забезпечується засновниками (учасниками, акціонерами) шляхом розміщення на своєму офіційному веб-сайті[115]. Водночас розробка корпоративних порталів та хмарних середовищ для забезпечення оперативного та перманентного інформування усіх учасників парку, які є безпосередніми учасниками процесу розробки та впровадження інновацій, належить до сфери локального правового регулювання та ефективності його упровадження системою органів управління наукового парку. Вочевидь, питання цифрових механізмів забезпечення інформованості учасників парку є перспективним для урегулювання у формі локальних нормативних актів юридичної особи. В умовах тотальної цифровізації відсутність врегулювання зазначених процесів на локальному рівні мінімізує ефективність діяльності наукового парку.

Окрім того, проблематика цифровізації саме в контексті інформаційних аспектів діяльності наукових парків полягає у некоректності формулювання положень Закону України «Про наукові парки», адже, як зазначалося вище, у ст. 7, обов'язок забезпечення публічності інформації покладається на засновників (учасників, акціонерів) наукового парку[116]. Очевидно, що таке формулювання не відповідає доктрині корпоративістики, позаяк з моменту державної реєстрації юридичної особи саме на неї як самостійного суб'єкта правовідносин має покладатися такий обов'язок, а не на учасників. Таким чином, перешкодами на шляху ефективної цифровізації виступають і питання законодавчого урегулювання уповноважених суб'єктів щодо належного забезпечення означених процесів.

[115] Про наукові парки: Закон України від 25 червня 2009 року № 1563-VI. Відомості Верховної Ради України. 2009. № 51. Ст.757. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1563-17#Text (дата звернення 21.06.2026 р.)

[116] Там само.

У контексті розкриття та аналітики впливу цифровізації на корпоративні права учасників наукового парку варто враховувати те, що позаяк зазначені парки найчастіше створюються в організаційно-правовій формі товариства з обмеженою відповідальністю, то у фокус цих процесів потрапляє електронний облік часток як гарантія майнових корпоративних прав учасників. У Законі України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» запроваджена облікова система часток, яку веде Центральний депозитарій цінних паперів. Зокрема, у ч.1 ст. 15^1 передбачено, що «учасники товариства у будь-який момент відповідно до цього Закону можуть прийняти рішення про облік часток товариства в обліковій системі часток або про припинення обліку часток в такій системі, що ведеться Центральним депозитарієм цінних паперів на підставі договору з товариством, у порядку, встановленому Комісією»[117]. Фактично ідеться про цифровий реєстр належності часток у статутному капіталі, який є підґрунтям підтвердження розміру частки учасника, динаміки її переходу та наявності обтяжень. Потрібно зазначити, що для наукового парку, де частки можуть змінювати власників у зв'язку із залученням нових інвесторів чи виходом одного із засновників, така система є ефективним механізмом зниження ризиків корпоративних спорів та оперативності здійснення права розпорядження часткою. І тут варто акцентувати увагу на тому, що частина вкладів учасників наукового парку, а саме - закладів вищої освіти та наукових установ, переважно має форму майнових прав інтелектуальної власності, а тому актуалізуються питання розпорядження результатами такої інтелектуальної діяльності, що особливо робить важливою процедуру цифровізації обліку часток та підтвердження прав, що з них випливають.

Нами у попередніх наукових працях зверталася увага, що ефективність наукового парку прямо залежить від можливості обороту тих об'єктів права інтелектуальної власності, які продукуються закладами освіти та науковими

[117] Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю: Закон України від 6 лютого 2018 року № 2275-VIII. Відомості Верховної Ради. 2018. № 13. Ст.69. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19#Text (дата звернення 21.06.2026 р.)

установами, а також від чіткого визначення, кому саме – працівнику, роботодавцю чи спільно обом – належать майнові права на створені розробки[118]. З позиції зазначеної проблематики, цифровізація відкриває шлях до нових можливостей: електронні реєстри об'єктів права інтелектуальної власності, цифрові ліцензійні договори, смарт-контракти для розподілу роялті між співавторами розробки.

Як зазначає О. С. Яворська, динаміку майнових прав інтелектуальної власності, відповідно, і їх комерціалізацію, забезпечують низка договорів, правочинів, невичерпний перелік яких визначений у ст. 1107 ЦК України. Тобто, обіг таких прав здійснюється на підставі спеціальних договорів, правочинів, що є правовою підставою передання таких прав у користування, їх відчуження тощо. Відтак, і у разі внесення майнових прав інтелектуальної власності у статутний/складений капітал має укладатися у письмовій формі договір про передання виключних майнових прав. Сторонами такого договору є суб'єкт відповідних прав і господарське товариство як їх набувач[119]. Враховуючи вищевикладені положення, цифровізація дозволяє укладати такі договори у цифровій формі.

Вочевидь, викладені фактори визначають потребу урегулювання переходу таких прав та електронної його правової форми, позаяк заклади вищої освіти та/або наукові установи ризикують втратити контроль над інтелектуальним ресурсом, внесеним ними до статутного капіталу. Стосовно ж форми урегулювання таких аспектів передачі майнових прав інтелектуальної власності, то, як зазначає, наприклад, О. Тверезенко, порядок внесення та порядок вилучення зі статутного капіталу доречно

---

[118] Зеліско А. В. Правові особливості функціонування наукових парків як корпоративних об'єднань академічної і вузівської науки. *Підприємницькі юридичні особи приватного права як суб'єкти цивільних правовідносин*: монографія. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2016. С. 292.

[119] Яворська О. С. Внесення майнових прав інтелектуальної власності до статутного/складеного капіталу господарських товариств. *Прикарпатський юридичний вісник*. Випуск 4 (63). С. 60. URL: https://pjv.nuoua.od.ua/v4_2025/12.pdf. DOI https://doi.org/10.32782/pyuv.v4.2025.10

прописувати у статутних документах[120]. Щодо зазначеного, потрібно підкреслити, що майнові права інтелектуальної власності є іманентно характерним вкладом вищих навчальних закладів та наукових установ до наукового парку, а відтак, ці питання, імовірніше, є більш доречними для урегулювання на рівні спеціального правового регулювання – Закону України «Про наукові парки».

Процеси цифровізації пронизують й інші сфери здійснення корпоративних прав учасниками наукових парків у першу чергу сферу корпоративного управління. Право брати участь в управлінні науковим парком традиційно реалізується через участь у загальних зборах засновників – вищому органі управління. Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» у ч. 3 ст. 33 установлює, що «загальні збори учасників передбачають спільну присутність учасників товариства в одному місці для обговорення питань порядку денного або можуть проводитися у режимі відеоконференції, що дозволяє бачити та чути всіх учасників загальних зборів учасників одночасно, чи із застосовуванням інших засобів електронної ідентифікації»[121]. Хоча закон прямо не деталізує технічні засоби проведення таких процедур, однак на практиці йдеться про використання електронного підпису, відеоконференцзв'язку та спеціалізованих цифрових платформ для голосування. Для наукового парку, учасниками якого можуть бути заклади освіти з різних регіонів країни або навіть іноземні партнери, можливість дистанційної участі в загальних зборах є не факультативною зручністю, а практичною умовою реалізації корпоративних прав, особливо в умовах воєнного стану та обмеженої мобільності. Цифровізація проведення загальних зборів особливо важливою є для наукових парків

[120] Тверезенко О. Майнові права інтелектуальної власності як внесок до статутного капіталу господарського товариства. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 6/2009. С. 54. URL: http://www.ndiiv.org.ua/Files2/2009_6/7.pdf

[121] Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю: Закон України від 6 лютого 2018 року № 2275-VIII. Відомості Верховної Ради. 2018. № 13. Ст.69. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19#Text (дата звернення 21.06.2026 р.)

у силу спеціальної норми Закону України «Про наукові парки», а саме ч. 3 ст. 10, яка установлює, що усі рішення з питань управління науковим парком приймаються за згодою всіх засновників (учасників, акціонерів) у порядку, визначеному установчим документом, з урахуванням особливостей статусу закладу вищої освіти та/або наукової установи, що є засновником (учасником, акціонером) наукового парку[122]. Відтак, формулювання «за згодою всіх учасників» передбачає, що усі учасники мають проголосувати без винятку, що особливо актуалізує надання для них такої можливості, незалежно від їх фізичної присутності. Окрім того, цифровізація у процесі корпоративного управління будь-якої юридичної особи є тим важелем, який визначає оперативність прийняття відповідних рішень виконавчими органами управління, підвищення ефективності корпоративного управління.

Здійснення корпоративних прав учасників наукового парку в умовах цифровізації засвідчує процеси поступового переходу до електронного формату фіксації, підтвердження та реалізації правомочностей – управлінських, майнових та інформаційних. Європейський досвід, утілений у Директиві 2019/1151 та Директиві 2025/25, формує стратегічний напрям такої еволюції: дематеріалізація процедур створення товариства, уніфіковані електронні сертифікати та довіреності, прискорена обробка інформації реєстрами. Безумовно, вітчизняне законодавство (зокрема, Закон України «Про наукові парки» та Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю») уже містить окремі елементи щодо реалізації зазначеного напряму: електронний облік часток, голосування у режимі відеоконференції, обов'язок онлайн-розкриття установчих документів тощо. Імплементація процесів цифровізації у контексті діяльності наукових парків проявляється на трьох рівнях: 1) нормах щодо регулювання державної реєстрації юридичних осіб; 2) нормах щодо обліку часток у статутному капіталі, корпоративного управління, публічності інформації на рівні нормативних актів, що

[122] Про наукові парки: Закон України від 25 червня 2009 року № 1563-VI. Відомості Верховної Ради України. 2009. № 51. Ст.757. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1563-17#Text (дата звернення 21.06.2026 р.)

регулюють окремі організаційно-правові форми, у яких створюються наукові парки (наприклад, Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю»); 3) нормах спеціального Закону України «Про наукові парки» щодо специфіки механізму забезпечення публічності інформації саме в наукових парках, щодо особливостей корпоративного управління тощо.

У той же час специфіка наукового парку як юридичної особи, що акумулює інтелектуальний ресурс закладів освіти й наукових установ, вимагає окремого доопрацювання і врегулювання у Законі України «Про наукові парки» положень щодо механізмів цифрового обороту прав інтелектуальної власності, передачі їх як вкладу до статутного капіталу наукового парку; усунення термінологічних неточностей у розподілі обов'язків між засновниками й самим товариством щодо розкриття публічної інформації про науковий парк. Однозначно, лише за умови комплексного вирішення цих питань цифровізація здатна не просто спростити технічні процедури, а й реально посилити захист корпоративних прав учасників наукового парку та підвищити інвестиційну привабливість цієї організаційно-правової форми.

РОЗДІЛ 3. ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ КОРПОРАТИВНОГО ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

3.1. Теоретико-правові засади цифровізації реєстрів у корпоративному праві

Гармонізація корпоративного права України з правом Європейського Союзу передбачає не лише приведення національного законодавства у відповідність до змісту відповідних положень acquis ЄС, а й забезпечення сумісності правових та інституційних механізмів, за допомогою яких реалізуються корпоративні права та здійснюються корпоративні процедури. У цьому контексті особливого значення набуває цифровізація реєстрів у корпоративному праві, оскільки сучасна модель регулювання корпоративних правовідносин у ЄС дедалі більше ґрунтується на використанні електронних процедур, цифрових документів, електронної ідентифікації, автоматизованого обміну інформацією та взаємодії національних реєстрів. Тому дослідження цифрових інструментів права компаній ЄС є необхідною передумовою визначення напрямів подальшого вдосконалення корпоративного права України та формування правових і технічних умов його інтеграції до європейського цифрового простору.

Актуальність такого дослідження для України безпосередньо випливає із сучасних напрямів наближення вітчизняного законодавства до права Європейського Союзу. Зокрема, Національна програма адаптації законодавства України до acquis ЄС[123] передбачає розроблення законодавчих змін щодо подальшого розширення та вдосконалення використання цифрових інструментів і процесів під час державної реєстрації юридичних осіб, запровадження Єдиного європейського ідентифікатора (*EUID*) та забезпечення взаємозв'язку із Системою

[123] Національна програма адаптації законодавства України до права Європейського Союзу (acquis ЄС). URL: https://zakon.isu.net.ua/sites/default/files/systems/docs-systems/mus23378.pdf

взаємозв'язку бізнес-реєстрів (*BRIS*). У зв'язку з цим розкриття змісту та функціонального призначення відповідних цифрових інструментів Європейського Союзу дає змогу визначити не лише нормативні орієнтири для України, а й конкретні механізми їх практичної реалізації.

Особливого значення у цьому процесі набуває дослідження систем взаємозв'язку корпоративних реєстрів Європейського Союзу, передусім BRIS, а також систем взаємодії реєстрів бенефіціарних власників (BORIS) та реєстрів неплатоспроможності (IRI). Саме їх функціонування демонструє перехід від ізольованого ведення національних реєстрів до формування взаємопов'язаного цифрового інформаційного середовища, у якому корпоративна інформація може використовуватися та обмінюватися транскордонно за уніфікованими правилами. Для України вивчення цієї моделі має практичне значення з огляду на модернізацію Єдиного державного реєстру, у якому вже формується Європейський унікальний ідентифікатор[124], що у перспективі має забезпечити сумісність української реєстраційної системи з європейськими інформаційними платформами.

Цифровізація всіх економічних процесів у межах внутрішнього ринку ЄС зумовила трансформацію підходів до правового регулювання корпоративних відносин. У сучасних умовах корпоративне право ЄС виходить за межі традиційних механізмів створення та діяльності компаній, орієнтуючись на запровадження цифрових інструментів у процес корпоративного управління та організацію корпоративних процедур, що включає й впровадження електронних форм взаємодії між учасниками корпоративних відносин та надання гарантій законності й прозорості здійснення їхніх прав у цифровому середовищі[125].

Під цифровізацією розуміють створення умов ефектив-

[124] Україна модернізує свій Єдиний державний реєстр відповідно до стандартів ЄС. Веб-сайт eGA, 13 жовтня 2025. URL: https://ega.ee/uk/україна-модернізує-державний-реєстр

[125] Сіщук Л. В. Цифровізація корпоративних процедур як об'єкт правового регулювання в праві ЄС. *Правотворча діяльність та євроінтеграційний напрям розвитку законодавства України*: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 28 квітня 2026 р.). 2026. С. 126-131.

ної взаємодії учасників корпоративних юридичних відносин у середовищі, позбавленому персональної фізичної взаємодії, що надає можливості їх реалізації в дистанційному режимі, з використанням цифрових ресурсів (токенізація цифрових активів, використання модельних статутів тощо)[126].

Диджиталізація корпоративного права – це зміни в процедурах, врегульованих корпоративним законодавством та пов'язаних з переходом від процесів у паперовій формі, під час яких присутність особи заявника перед компетентним органом є обов'язковою, до прямих онлайн-процедур, які не потребують безпосередньої участі посередника чи компетентного органу (*end-to-end direct online procedure*)[127].

Цифровізація реєстрів у корпоративному праві передбачає використання технологій для спрощення реєстрації компаній, обміну даними (наприклад, сертифікатом ЄС про реєстрацію компанії) та транскордонних операцій, зменшення бюрократичних процедур, підвищення прозорості та створення цифрових інструментів, таких як електронна довіреність. Ключові ініціативи зосереджені на онлайн-процесах, взаємозв'язку даних та забезпеченні цифрової взаємодії бізнесу та споживачів.

Якщо на початку домінувала точка зору про недоцільність, а то й шкідливість державного втручання в цей процес, то широке застосування цифрових технологій в усіх сферах суспільного життя засвідчили подвійність наслідків цифровізації – крім незаперечних її переваг, що дозволяють значно покращити стан економіки, стрімко збільшилася кількість зловживань цими технологіями з відповідними (часом колосальними порівняно з так званими аналоговими зловживаннями) збитками, іншими негативними наслідками. Зазначена обставина зумовлює

---

[126] Коструба А. В. Тенденції розвитку корпоративного законодавства України на сучасному етапі державотворення. *Зміни у корпоративному законодавстві в період дії правового режиму воєнного стану в Україні:* зб. наукових праць за матеріалами XX Міжнар. наук.-практ. конф. Івано-Франківськ. 2022. С. 78-81. (с. 79-80).

[127] Кібенко О. Р. Діджиталізація як нова ера розвитку корпоративного права. *Судова влада України*: веб-сайт. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/zmi/746917/

втручання держави (як організатора суспільного життя) в регулювання відносин цифровізації, де з самого початку домінувало корпоративне саморегулювання[128].

Основним завданням впровадження цифрових технологій у корпоративному праві є забезпечення повної онлайн доступності таких процесів: 1) реєстрація компанії; 2) подання та отримання інформації про компанію; 3) реорганізація; 4) добровільна ліквідація (розпуск) компанії; 5) онлайн-комунікації між компанією та акціонерами, органами компанії (внутрішні комунікації).

Визначальне значення у цифровізації корпоративного права на рівні ЄС відіграла свого часу Директива 2017/1132[129] стосовно окремих аспектів корпоративного права (кодифікація) та Директива 2019/1151/ЄС[130], якими закріплено правила щодо прозорості та інтеграції центральних реєстрів, комерційних реєстрів та реєстрів товариств держав ЄС, можливість використання цифрових інструментів у юридичних процедурах держав та товариств, синхронізацію роботи реєстрів, забезпечуючи при цьому чіткі гарантії проти шахрайства та захищаючи заінтересовані сторони.

Однак на сучасному етапі трансформації правового регулювання корпоративних правовідносин у контексті цифровізації першочергову роль відіграє Директива (ЄС) 2025/25 щодо подальшого розширення та вдосконалення використання цифрових інструментів і процесів у корпоративному праві[131]. Її головна мета полягає в усуненні адміністративної практики, відповідно до якої компетентні

---

[128] Вінник О. Право цифрової економіки: монографія. К., 2021. 350 с. (с. 100).

[129] Directive (EU) 2017/1132 of the European Parliament and of the Council of 14 June 2017 relating to certain aspects of company law. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32017L1132&from=DE

[130] Directive (EU) 2019/1151 of the European Parliament and of the Council of 20 June 2019 amending Directive (EU) 2017/1132 as regards the use of digital tools and processes in company law. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2019/1151/oj/eng

[131] Directive (EU) 2025/25 of the European Parliament and of the Council of 19 December 2024 amending Directives 2009/102/EC and (EU) 2017/1132 as regards further expanding and upgrading the use of digital tools and processes in company law. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2025/25/oj/eng

органи, банківські установи та інші суб'єкти у державах - членах повторно вимагають від фізичних та юридичних осіб подання документів, виданих в іншій державі-члені, у тому числі із засвідченням їхньої автентичності та наданням офіційного перекладу.

Основні новели Директиви спрямовані на формування єдиного цифрового середовища корпоративного права та корпоративного управління в державах-членах Європейського Союзу, оскільки процес гармонізації правових норм спрямований на створення сприятливого бізнес-середовища, підвищення прозорості корпоративного управління та залучення іноземних інвесторів[132]. Положення Директиви охоплюють комплекс взаємопов'язаних заходів, серед яких особливе значення мають підвищення достовірності корпоративної інформації, забезпечення прозорості діяльності юридичних осіб, подальше скорочення адміністративних процедур, реалізація принципу «одноразового подання інформації» (*once-only principle*), а також запровадження нових цифрових інструментів, зокрема цифрової довіреності ЄС.

3.2. Системи взаємодії корпоративних реєстрів ЄС

3.2.1. Система взаємозв'язку бізнес-реєстрів (BRIS)

Функціонування сучасної системи корпоративного права Європейського Союзу неможливо розглядати без урахування механізмів транскордонного обміну корпоративною інформацією. Зростання мобільності компаній, розвиток транскордонної підприємницької діяльності та необхідність забезпечення доступу до достовірних відомостей про юридичних осіб зумовили поступовий перехід від відокремленого функціонування національних бізнес-реєстрів до їх цифрової взаємодії на рівні ЄС. Важливим етапом цього процесу стало формування Системи взаємозв'язку бізнес-реєстрів

[132] Сіщук Л. В. Вплив сучасних змін на стан корпоративного законодавства в умовах євроінтеграції. *Правотворча діяльність та забезпечення системності законодавства України в умовах євроінтеграції* : збірник матеріалів науково-практичного круглого столу (м. Київ, 03 квітня 2025 р., 2025.С. 244-249. (с. 244)

(*Business Registers Interconnection System, BRIS*), яка забезпечує електронний обмін інформацією між національними реєстрами та створює єдину точку доступу до корпоративної інформації в межах Союзу.

Для порівняння за результатами дослідження, проведеного Європейською Комісією у 2013 р., було здійснено аналіз організації та функціонування бізнес-реєстрів держав – членів Європейського Союзу, що дозволило сформулювати низку важливих висновків.

По-перше, щодо організації бізнес-реєстрів, на які поширюється дія Директиви 2009/101/ЄС, встановлено, що 18 держав-членів (67%) функціонували на основі єдиного центрального бізнес-реєстру. У семи державах-членах діяла змішана модель, яка поєднувала центральний бізнес-реєстр із регіональними або місцевими реєстрами (при цьому держави, що мали регіональні реєстри, не використовували місцевих, і навпаки). Ще дві держави - члени не мали центрального бізнес-реєстру, однак забезпечували функціонування взаємопов'язаної системи регіональних та/або місцевих реєстрів.

По-друге, аналіз змісту корпоративної інформації, що підлягала розкриттю, засвідчив, що 19 держав-членів (70%) оприлюднювали значно ширший перелік документів і відомостей, ніж це вимагалося Директивою 2009/101/ЄС[133]. Це свідчило про прагнення окремих держав забезпечити вищий рівень відкритості корпоративної інформації порівняно з мінімальними стандартами, встановленими законодавством ЄС.

По-третє, дослідження підтвердило неоднорідність підходів до використання єдиного ідентифікатора компанії (*Company Unique Identifier*). Менше половини держав-членів застосовували окремий унікальний ідентифікатор юридичної особи, відмінний від її реєстраційного номера[134].

[133] Directive 2009/101/EC of the European Parliament and of the Council of 16 September 2009 on coordination of safeguards which, for the protection of the interests of members and third parties, are required by Member States of companies within the meaning of the second paragraph of Article 48 of the Treaty, with a view to making such safeguards equivalent, No longer in force, OJ L 258, 1.10.2009, p. 11–19.

[134] Bregeš, Željka and Tina Jakupak. Digitalization of business register. Inter EU Law East. 4, no. 2. 2017. p. 91-99.(с. 93).

Саме необхідність подолання вищенаведених відмінностей та забезпечення ефективної ідентифікації суб'єктів господарювання стала однією з передумов створення Системи взаємозв'язку бізнес-реєстрів, яка забезпечує доступ до інформації про компанії, зареєстровані в усіх державах - членах ЄС. Система взаємозв'язку бізнес-реєстрів переважно охоплює інформацію, що надається відповідно до Директиви 2009/101/ЄС. Вона має чітко визначену мету – відповідно до сфери застосування Директиви 2012/17/ЄС забезпечити доступність у масштабах ЄС інформації про компанії, яка підлягає обов'язковому розкриттю.

Правові засади функціонування Системи взаємозв'язку бізнес-реєстрів були закладені Директивою 2012/17/ЄС[135] про взаємозв'язок бізнес-реєстрів та Імплементаційним регламентом Комісії (ЄС) 2015/884[136], який визначає технічні вимоги до її функціонування.

Директива передбачила створення єдиної інформаційної системи, що забезпечує взаємодію центральних, комерційних та корпоративних реєстрів (бізнес-реєстрів) усіх держав - членів Європейського Союзу. Її прийняття було зумовлене необхідністю підвищення рівня прозорості корпоративної інформації, забезпечення спрощеного доступу до відомостей про компанії на рівні ЄС, а також надання користувачам актуальної та достовірної інформації щодо юридичних осіб і створених ними філій в інших державах.

Система взаємозв'язку бізнес-реєстрів має багаторівневу архітектуру, що забезпечує електронну взаємодію між національними реєстрами держав ЄС та

[135] Directive 2012/17/EU of the European Parliament and of the Council of 13 June 2012 amending Council Directive 89/666/EEC and Directives 2005/56/EC and 2009/101/EC of the European Parliament and of the Council as regards the interconnection of central, commercial and companies registers, http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX-:32012L0017 OJ L 156, 16.6.2012, p. 1–9.

[136] Commission Implementing Regulation (EU) 2015/884 of 8 June 2015 establishing technical specifications and procedures required for the system of interconnection of registers established by Directive 2009/101/EC of the European Parliament and of the Council. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg_impl/2015/884/oj/eng

країн Європейського економічного простору. До її структури входять:

1) *Європейська центральна платформа (European Central Platform, ECP)*, яка виконує функції центрального технічного вузла системи;

2) *національні бізнес-реєстри* держав - членів ЄС, а також Ісландії, Ліхтенштейну та Норвегії;

3) *Європейський портал електронного правосуддя (European e-Justice Portal*), який забезпечує єдину електронну точку доступу до інформації про компанії.

Імплементаційний регламент Комісії (ЄС) 2015/884 конкретизує технічні специфікації функціонування BRIS, визначаючи вимоги до інформаційного обміну між національними реєстрами, форматів даних, стандартів безпеки та процедур електронної взаємодії.

У межах функціонування даної системи фізичні та юридичні особи можуть отримувати документи й відомості, що містяться в національних бізнес-реєстрах, у межах обсягу інформації, відкритої відповідно до законодавства відповідної держави. Пошук інформації про компанії, зареєстровані в державах - членах Європейського Союзу, здійснюється через сервіс «Find a company» Європейського порталу електронного правосуддя (*European e-Justice Portal*). Водночас на сучасному етапі користувачі можуть безоплатно отримувати лише ті документи та відомості, що відповідно до національного законодавства є відкритими для вільного доступу. Крім того, портал містить посилання на офіційні вебресурси національних бізнес-реєстрів, через які може бути отримана додаткова інформація про зареєстровані компанії[137].

Слід відзначити, що держави-члени можуть вести й інші реєстри, що мають значення для компаній, їхніх заінтересованих осіб, інвесторів або громадськості загалом. Існування таких центральних і публічних реєстрів може виходити за межі вимог Директиви 2009/101/ЄС. Крім того, окремі реєстри можуть вестися національними компетентними органами, відмінними від органів, що ведуть бізнес-реєстри, оскільки їхня правова основа вважається відмінною від корпоративного права,

[137] Bregeš, Željka and Tina Jakupak. Digitalization of business register. Inter EU Law East. 4, no. 2. 2017. Pp. 91-99.

наприклад, коли йдеться про регулювання фінансових ринків.

Зокрема, вони можуть містити інформацію про значні пакети акцій, повідомлення, що подаються інсайдерами публічних компаній, або відомості щодо публічних пропозицій поглинання тощо. В умовах Союзу без кордонів для вільного обігу інформації, доступної всім громадянам, необхідним є забезпечення можливості онлайн-доступу в усіх державах-членах до всіх національних реєстрів, які є відкритими для громадськості.

Рівень перевірки, якій підлягає інформація до її внесення, безпосередньо корелює з достовірністю зареєстрованих відомостей: чим ретельнішою є перевірка, тим вищою є надійність інформації, що міститься в реєстрі. Хоча всі держави-члени здійснюють певну форму попередньої (*ex ante*) перевірки документів та відомостей про компанію перед їх внесенням до реєстру, рівень і глибина таких перевірок істотно відрізняються. Як наслідок, дані реєстру однієї держави-члена нерідко не визнаються доказом в іншій державі-члені[138].

Витоки цієї проблеми сягають часів ухвалення Директиви 1968 р. про розкриття інформації *(Publicity Directive)*. У 1960-х роках стандарти контролю за створенням компаній були досить неоднорідними. Тому під час переговорів щодо цієї Директиви вдалося погодити лише мінімальний базовий стандарт, який був закріплений у ст. 10 Директиви про розкриття інформації, а згодом відтворений у ст. 10 Директиви (ЄС) 2017/1132 про окремі аспекти корпоративного права *(CLD 2017)*.

Відповідно до цього положення державам-членам було надано вибір між двома моделями: а) запровадженням превентивного адміністративного або судового контролю під час створення компанії; або б) вимогою, щоб установчий акт, статут компанії та будь-які зміни до цих документів були складені й посвідчені в належній юридичній формі. Крім того, зазначена норма не встановлювала жодних конкретних вимог щодо процедури чи інтенсивності такого

[138] Schmidt Jessica, "The Digitalization Directive II – a Major Expansion and Upgrade of EU Business Registers –" European Company and Financial Law Review, vol. 21, no. 5-6, 2024, pp. 563-603.

контролю або посвідчення, залишаючи вирішення цих питань на розсуд національного законодавства.

Ще одним важливим нововведенням, запровадженим DigiD II з метою підвищення прозорості, є взаємозв'язок Системи взаємного зв'язку реєстрів підприємств із Системою взаємного зв'язку реєстрів бенефіціарних власників (*BORIS*), а також із Системою взаємного зв'язку реєстрів неплатоспроможності (*Insolvency Registers Interconnection System, IRI*)[139]. Таким чином, під час отримання інформації про компанію через BRIS користувач одночасно може отримати відомості про її кінцевих бенефіціарних власників та про можливе відкриття щодо неї провадження у справі про неплатоспроможність.

3.2.2. Система взаємодії реєстрів бенефіціарних власників (BORIS)

Якщо Система взаємозв'язку бізнес-реєстрів (BRIS) забезпечує транскордонний доступ до інформації про юридичних осіб, а Система взаємодії реєстрів неплатоспроможності – обмін інформацією щодо процедур неплатоспроможності, то Система взаємодії реєстрів бенефіціарних власників (*Beneficial Ownership Registers Interconnection System, BORIS*) покликана забезпечити прозорість структури власності юридичних осіб та встановлення їх кінцевих власників.

Необхідність створення BORIS була зумовлена насамперед розвитком європейської політики у сфері запобігання легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та іншим видам фінансової злочинності. Практика використання складних корпоративних структур, багаторівневих холдингів, офшорних юрисдикцій та номінального володіння компаніями значно ускладнювала встановлення осіб, які фактично здійснюють контроль над юридичними особами[140]. Відсутність прозорої інформації про кінцевих

[139] Дмитрієва Ю., Новий етап діджиталізації корпоративного права ЄС, 2025. URL: https://rates.fm/ua-uk/expert-opinion/novij-etap-didzhitalizaciyi-korporativnogo-prava-yes/

[140] Dawid Trela, Harmonization of Regulations on Beneficial Ownership in the European Union and Japan: a Comparative Legal Analysis

власників корпоративних прав негативно впливала не лише на ефективність фінансового моніторингу, а й створювала суттєві ризики для корпоративного управління, захисту кредиторів, інвесторів та інших учасників цивільного обороту.

У відповідь на ці виклики ЄС сформував комплексну нормативну основу функціонування реєстрів бенефіціарних власників. Правові засади їх створення були закладені Директивою (ЄС) 2015/849 про запобігання використанню фінансової системи для цілей легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму. Вперше на законодавчому рівні держави - члени були зобов'язані забезпечити ведення національних реєстрів інформації про кінцевих бенефіціарних власників юридичних осіб та інших корпоративних утворень[141].

На відміну від традиційних корпоративних реєстрів, BORIS не створює окремого централізованого європейського реєстру бенефіціарних власників. Система функціонує за децентралізованим принципом[142], відповідно до якого кожна держава - член продовжує вести власний національний реєстр згідно з вимогами свого законодавства. Водночас завдяки цифровій взаємодії таких реєстрів через Європейський портал електронного правосуддя (*European e-Justice Portal*) забезпечується можливість здійснення транскордонного пошуку та отримання інформації незалежно від держави реєстрації юридичної особи.

Застосування децентралізованої моделі має принципове значення для функціонування BORIS.

По-перше, держави-члени зберігають суверенні повноваження щодо адміністрування національних реєстрів, перевірки достовірності інформації та визначення порядку її оновлення.

---

and Implications for Global AML Effectiveness, *Comparative Law Review*. No. 31 (2025). pp. 245-265.

[141] Isidora Mitić, Ubo Information Transparency In The Corporate Registers And Its Effect On Privacy Protection From Aml-Cft Perspective, *Central & East European Online Library*. 21/2023, pp. 11-25.

[142] Yana Daudrikh, Beneficial Owner Central Registry As A Tool To Fight Money Laundering And Terrorist Financing. *Financial Law Review*. 24 (4). 2021. pp. 136-162. (c. 151)

По-друге, відсутність єдиного централізованого сховища корпоративних даних значно зменшує ризики несанкціонованого втручання в інформаційні ресурси та забезпечує більш високий рівень кібербезпеки.

По-третє, така модель дозволяє поєднати вимоги європейської інтеграції із збереженням особливостей національних правових систем, що є характерною рисою розвитку цифрового корпоративного права ЄС.

Інформація, що підлягає внесенню до реєстрів бенефіціарних власників, визначається законодавством Європейського Союзу та включає відомості, необхідні для належної ідентифікації особи, яка здійснює вирішальний вплив на діяльність юридичної особи. Як правило, до таких відомостей належать прізвище, ім'я, місяць і рік народження, громадянство, країна проживання, а також характер і обсяг корпоративного контролю або участі. Особливого значення набуває не формальне володіння корпоративними правами, а встановлення особи, яка фактично здійснює контроль над юридичною особою, незалежно від кількості проміжних компаній чи інших правових конструкцій.

У корпоративному праві інформація про кінцевих бенефіціарних власників має значення, що виходить далеко за межі виконання вимог законодавства про фінансовий моніторинг. Насамперед вона забезпечує прозорість структури власності компаній, що є однією з фундаментальних передумов належного корпоративного управління. Встановлення реального контролю над юридичною особою має істотне значення для захисту прав учасників товариства, кредиторів, потенційних інвесторів, контрагентів та інших осіб, які вступають у корпоративні правовідносини.

Практичне значення BORIS особливо проявляється у сфері транскордонної підприємницької діяльності. Створення дочірніх підприємств, відкриття філій, придбання корпоративних прав, здійснення процедур *due diligence*, укладення договорів купівлі-продажу корпоративних прав (M&A), проведення корпоративної реструктуризації або реорганізації потребують отримання достовірної інформації про структуру власності компанії. У таких випадках можливість оперативного доступу до відомостей про кінцевих бенефіціарних власників суттєво

знижує юридичні ризики та сприяє підвищенню правової визначеності корпоративних відносин.

Крім того, функціонування BORIS сприяє реалізації принципу належної обачності (*due diligence*), який набуває дедалі більшого значення в корпоративному праві ЄС. Наявність достовірної інформації про осіб, які фактично контролюють компанію, дозволяє інвесторам та контрагентам оцінювати корпоративні ризики ще до укладення відповідних правочинів, що має особливе значення у випадках здійснення значних корпоративних інвестицій, придбання корпоративних прав або участі у процедурах транскордонного злиття чи поділу компаній.

Водночас розвиток BORIS актуалізував проблему співвідношення принципу прозорості корпоративної діяльності та права на захист персональних даних. Якщо на початковому етапі реформування законодавства ЄС пріоритет надавався максимальній відкритості інформації про кінцевих бенефіціарних власників, то подальший розвиток судової практики засвідчив необхідність забезпечення балансу між публічними та приватними інтересами.

Слід наголосити, що не вся інформація, зібрана державою - членом, повинна бути доступною для широкої громадськості. Існують обґрунтовані міркування щодо захисту приватності, що можуть обмежувати доступ до певних відомостей. Проте якщо певна інформація є відкритою для громадськості в одній державі - члені, вона повинна бути доступною і для громадян усього Союзу – безкоштовно, в електронній формі та через онлайн-доступ[143].

Ключове значення для формування сучасної моделі функціонування BORIS відіграло рішення Суду Європейського Союзу від 22 листопада 2022 р. у справах C-37/20 та C-601/20 (*Luxembourg Business Registers*)[144].

---

[143] Fleischer Holger, Fuentes Mónica, Hansen Jesper Lau, Radwan Arkadiusz, Teichmann Christoph, Report on Digitalisation in Company Law (March 24, 2016). SSRN: https://ssrn.com/abstract=2893701

[144] Cases C-37/20 and C-601/20: Judgment of the Court (Grand Chamber) of 22 November 2022 v Luxembourg Business Registers. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:62020CA0037

Предметом розгляду стала відповідність Хартії основоположних прав ЄС положень П'ятої директиви ЄС з протидії відмиванню коштів, що передбачали необмежений доступ будь-яких осіб до інформації про кінцевих бенефіціарних власників.

Суд Європейського Союзу дійшов висновку, що загальнодоступність таких відомостей становить серйозне втручання у право на повагу до приватного життя та право на захист персональних даних, гарантовані статтями 7 і 8 Хартії. На думку Суду, інформація про кінцевих бенефіціарних власників дає можливість сформувати достатньо повне уявлення про майновий стан особи, характер її економічної діяльності, структуру належних їй корпоративних активів та інвестицій. За певних обставин це може створювати загрозу безпеці відповідних осіб та членів їхніх сімей, а також призводити до непропорційного втручання у сферу приватного життя.

Разом із тим Суд не поставив під сумнів необхідність існування самих реєстрів бенефіціарних власників. Навпаки, у рішенні було підкреслено, що забезпечення прозорості структури власності юридичних осіб є легітимною метою, яка має важливе значення для боротьби з легалізацією доходів, фінансуванням тероризму, ухиленням від оподаткування та іншими видами економічної злочинності. Непропорційним було визнано лише механізм необмеженого доступу невизначеного кола осіб до такої інформації.

Наслідком цього рішення став перегляд державами - членами ЄС порядку доступу до інформації, що міститься у національних реєстрах бенефіціарних власників. У більшості держав відкритий доступ було обмежено, а отримання відповідних відомостей стало можливим переважно для компетентних органів державної влади, правоохоронних органів, судів, суб'єктів фінансового моніторингу та інших осіб, які відповідно до законодавства можуть підтвердити наявність законного інтересу. Такий підхід дозволяє забезпечити належний баланс між інтересами прозорості корпоративної діяльності та необхідністю захисту фундаментальних прав фізичних осіб.

Таким чином, Система взаємодії реєстрів бенефіціарних власників є одним із базових елементів цифрової інфраструктури корпоративного права ЄС. Її

запровадження свідчить про перехід від ізольованого функціонування національних реєстрів до формування єдиного європейського інформаційного простору корпоративних даних. У поєднанні із Системою взаємозв'язку бізнес-реєстрів (BRIS) та Системою взаємодії реєстрів неплатоспроможності (IRI) BORIS забезпечує комплексний електронний обмін корпоративною інформацією, сприяє реалізації принципів цифрового урядування, підвищує прозорість корпоративних правовідносин та створює необхідні передумови для подальшої гармонізації корпоративного законодавства держав - членів ЄС.

У сучасних умовах BORIS уже не можна розглядати виключно як інструмент фінансового моніторингу. Її функціональне призначення значно ширше і охоплює забезпечення прозорості корпоративної структури власності, підвищення рівня правової визначеності у транскордонних корпоративних відносинах, спрощення процедур корпоративної перевірки, підтримку процесів корпоративної реструктуризації, транскордонних злиттів і поглинань, а також зміцнення довіри між учасниками внутрішнього ринку Європейського Союзу.

3.2.3. Система взаємодії реєстрів неплатоспроможності (IRI)

Правовою основою функціонування Системи взаємодії реєстрів неплатоспроможності (IRI) є Регламент (ЄС) 2015/848 про провадження у справах про неплатоспроможність[145]. Однією з ключових новел цього Регламенту стало нормативне закріплення обов'язку держав - членів створити електронні національні реєстри неплатоспроможності та забезпечити їх взаємодію на рівні ЄС.

Відповідно до статей 24 - 27 Регламенту кожна держава - член повинна забезпечити ведення відкритого електронного реєстру, що містить інформацію про відкриття, перебіг та завершення процедур

[145] Regulation (EU) 2015/848 of the European Parliament and of the Council of 20 May 2015 on insolvency proceedings. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2015/848/oj/eng

неплатоспроможності. Такі реєстри мають бути взаємопов'язані між собою через Європейський портал електронного правосуддя (*European e-Justice Portal*), який виконує функцію єдиної точки доступу до відповідної інформації для користувачів з усіх держав-членів.

Подібно до інших цифрових інформаційних систем ЄС, Система взаємодії реєстрів неплатоспроможності побудована за децентралізованим принципом. Це означає, що інформація про процедури неплатоспроможності не накопичується в єдиному централізованому європейському реєстрі. Кожна держава - член продовжує самостійно вести власний національний реєстр відповідно до вимог свого законодавства, тоді як IRI забезпечує їх електронну взаємодію та уніфікований пошук інформації через Європейський портал електронного правосуддя.

Застосування саме такої архітектури дозволяє поєднати переваги цифрової інтеграції із збереженням національної компетенції у сфері процедур неплатоспроможності. Держави - члени самостійно визначають органи, відповідальні за ведення реєстрів, порядок внесення та актуалізації інформації, а також забезпечують її достовірність. Водночас завдяки IRI користувач отримує можливість здійснювати пошук інформації про відкриті процедури неплатоспроможності незалежно від держави, у якій вони були розпочаті, що істотно підвищує рівень доступності та оперативності отримання відповідних відомостей.

Основною метою створення відповідної системи є забезпечення ефективного транскордонного доступу до інформації про провадження у справах про неплатоспроможність, своєчасне інформування кредиторів, судів, арбітражних керуючих та інших заінтересованих осіб, а також запобігання відкриттю паралельних проваджень щодо одного й того самого боржника в різних державах - членах Європейського Союзу. Саме ці завдання визначають місце IRI серед ключових цифрових сервісів, що забезпечують функціонування сучасного європейського корпоративного права.

До національних реєстрів вноситься інформація, визначена ст. 24 Регламенту (ЄС) 2015/848, зокрема відомості про дату відкриття провадження у справі про неплатоспроможність, суд або інший компетентний орган,

який відкрив провадження, номер справи, вид процедури, дані про боржника, призначення керуючого у справі про неплатоспроможність, строки заявлення вимог кредиторів, а також інформація про завершення або закриття провадження. У такий спосіб забезпечується оперативний доступ до найбільш важливої інформації, необхідної для належного захисту прав учасників відповідних правовідносин.

Запровадження Системи взаємодії реєстрів неплатоспроможності суттєво змінило підхід до інформаційного забезпечення процедур банкрутства в межах ЄС. Якщо раніше потенційним кредиторам або інвесторам необхідно було окремо звертатися до національних реєстрів різних держав, враховуючи мовні та адміністративні особливості кожної юрисдикції, то функціонування єдиної системи взаємодії значно спростило доступ до такої інформації та підвищило ефективність її використання у транскордонних правовідносинах.

Разом з тим слід відзначити, що значення IRI виходить далеко за межі інформаційного забезпечення процедур банкрутства. У сучасних умовах ця система стала важливим елементом цифрової інфраструктури корпоративного права, оскільки інформація про фінансовий стан юридичної особи безпосередньо впливає на прийняття корпоративних рішень, оцінку ризиків та вибір моделей корпоративної поведінки.

Насамперед IRI відіграє важливу роль у процесах корпоративної реструктуризації. Прийняття рішення про злиття, приєднання, поділ, виділ або перетворення юридичної особи потребує перевірки відсутності відкритих процедур неплатоспроможності щодо відповідної компанії. Завдяки функціонуванню IRI компетентні органи, учасники корпоративних відносин та потенційні контрагенти можуть оперативно отримати відповідні відомості незалежно від держави реєстрації юридичної особи.

Не менш важливе значення система має для здійснення процедур юридичної перевірки (*legal due diligence*) під час укладення корпоративних договорів, придбання корпоративних прав, здійснення транскордонних злиттів і поглинань, а також реалізації значних інвестиційних проєктів. Наявність відкритого провадження у справі про

неплатоспроможність або застосування до компанії процедур санації, реструктуризації чи ліквідації безпосередньо впливає на оцінку корпоративних ризиків, ринкову вартість корпоративних прав та доцільність укладення відповідних правочинів. Саме тому доступ до достовірної інформації через IRI набуває важливого практичного значення для інвесторів, фінансових установ, юридичних радників та інших учасників корпоративного обороту.

Особливу роль згадувана система відіграє також у сфері захисту прав кредиторів, оскільки оперативне оприлюднення інформації про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність забезпечує можливість своєчасного заявлення вимог кредиторів незалежно від держави їх місцезнаходження. Це особливо актуально для транскордонних корпоративних груп, у яких кредитори можуть перебувати в різних державах - членах. Таким чином, цифровий доступ до інформації сприяє реалізації одного з фундаментальних принципів права неплатоспроможності – рівності кредиторів та забезпечення їх належного інформування.

Подальший розвиток IRI безпосередньо пов’язаний із загальною стратегією цифрової трансформації внутрішнього ринку ЄС. На відміну від перших етапів цифровізації, коли окремі інформаційні системи створювалися для вирішення вузькоспеціалізованих завдань, сучасна політика ЄС спрямована на формування інтегрованого цифрового середовища, у межах якого окремі реєстри функціонують як взаємопов’язані елементи єдиної інформаційної інфраструктури.

У цьому контексті Система взаємодії реєстрів неплатоспроможності виконує значно ширші функції, ніж виключно інформування про відкриття проваджень у справах про неплатоспроможність. Фактично система забезпечує інформаційну підтримку корпоративного обороту, оскільки своєчасне отримання відомостей про фінансово-правовий стан юридичної особи є необхідною передумовою прийняття обґрунтованих корпоративних рішень. Це стосується як створення дочірніх підприємств і відкриття філій, так і укладення корпоративних договорів, здійснення транскордонних інвестицій, придбання

корпоративних прав, реорганізації компаній та проведення інших корпоративних процедур.

Особливого значення Система взаємодії реєстрів неплатоспроможності набуває в умовах подальшої цифровізації корпоративного права, започаткованої Директивою (ЄС) 2019/1151 та розвиненої Директивою (ЄС) 2025/25. Запровадження електронної реєстрації компаній, цифрових корпоративних документів, Європейського сертифіката компанії, цифрової довіреності ЄС, Єдиного європейського ідентифікатора та принципу «одноразового подання інформації» об'єктивно потребує використання достовірної інформації щодо правового та фінансового статусу юридичних осіб. Саме Система взаємодії реєстрів неплатоспроможності забезпечує один із ключових елементів такого інформаційного середовища – відомості про відкриття, перебіг і завершення процедур банкрутства.

Водночас цифровізація процедур неплатоспроможності супроводжується низкою правових викликів. Одним із них є необхідність забезпечення високого рівня достовірності інформації, що міститься у національних реєстрах. Ефективність функціонування Системи взаємодії реєстрів неплатоспроможності безпосередньо залежить від своєчасності внесення інформації до реєстрів, її актуальності та однакового розуміння державами - членами змісту окремих процедур неплатоспроможності. Незважаючи на гармонізацію основних правил транскордонної неплатоспроможності, національні законодавства зберігають істотні відмінності щодо видів процедур, компетенції судів, статусу арбітражних керуючих та правових наслідків відкриття провадження. Це певною мірою ускладнює забезпечення повної уніфікації інформаційного наповнення реєстрів.

Не менш важливими залишаються питання інформаційної безпеки та захисту персональних даних. Оскільки IRI забезпечує транскордонний доступ до інформації про фізичних осіб - боржників, арбітражних керуючих та інших учасників процедур неплатоспроможності, функціонування системи має відповідати вимогам Регламенту (ЄС) 2016/679 (GDPR) щодо обробки персональних даних, що в свою чергу

потребує забезпечення належного балансу між принципом відкритості судових процедур і правом фізичних осіб на повагу до приватного життя.

3.3. Цифрові сервіси у корпоративному праві ЄС

3.3.1. Поняття цифрових сервісів у корпоративному праві

Поряд з удосконаленням реєстрів сучасний етап розвитку цифровізації корпоративного права характеризується формуванням комплексної системи цифрових сервісів, що забезпечують здійснення корпоративних процедур у цифровому середовищі без необхідності фізичної присутності учасників корпоративних правовідносин. Вони є одним із ключових інструментів реалізації Стратегії цифрової трансформації Європейського Союзу та формування Єдиного цифрового ринку (*Digital Single Market*). Їх основне призначення полягає не лише у переведенні традиційних адміністративних процедур в електронний формат, а й у створенні принципово нової моделі взаємодії між компаніями, державними органами, кредиторами, інвесторами та іншими учасниками корпоративних правовідносин.

Використання цифрових сервісів забезпечує спрощення корпоративних процедур, скорочення адміністративних витрат, підвищення швидкості обробки інформації, мінімізацію бюрократичних бар'єрів[146] та сприяє розвитку транскордонної підприємницької діяльності в межах внутрішнього ринку ЄС.

Правові засади їх застосування були сформовані поступово. Першим етапом стало впровадження електронних бізнес-реєстрів та створення Системи взаємозв'язку бізнес-реєстрів (BRIS), що забезпечила електронний обмін корпоративною інформацією між державами - членами. Наступним кроком стало прийняття Директиви (ЄС) 2019/1151, що закріпила можливість

[146] Kononov, Oleksiy, Electronic Filings in EU Company Law and the 28 th Regime Option for Small and Medium-Sized Enterprises, (November 26, 2025). URL: https://ssrn.com/abstract=5838683

повністю дистанційного створення компаній, електронного подання документів та використання електронних засобів ідентифікації у сфері корпоративного права. Подальший розвиток цифровізації відбувся із прийняттям Директиви (ЄС) 2025/25, що започаткувала новий етап цифрової трансформації корпоративного права, передбачивши впровадження низки нових цифрових сервісів, покликаних забезпечити повністю цифрову взаємодію компаній із компетентними органами держав - членів.

На відміну від цифрових реєстрів, які виконують переважно інформаційну функцію, цифрові сервіси забезпечують безпосереднє здійснення корпоративних процедур. Їх використання дозволяє створювати юридичні особи в режимі онлайн, подавати корпоративні документи в електронній формі, отримувати офіційні документи, що підтверджують правовий статус компанії, здійснювати представництво юридичних осіб за допомогою цифрових довіреностей, використовувати уніфіковані електронні засоби ідентифікації та отримувати доступ до корпоративної інформації незалежно від держави реєстрації юридичної особи.

Сучасна модель цифрових сервісів корпоративного права ЄС ґрунтується на декількох фундаментальних принципах. По-перше, це принцип цифрової взаємодії (*digital by default*), відповідно до якого корпоративні процедури повинні бути доступними насамперед в електронній формі. По-друге, принцип одноразового подання інформації (*once-only principle*), який виключає повторне подання однакових документів різним державним органам. По-третє, принцип транскордонного визнання цифрових документів та електронної ідентифікації, що забезпечує використання цифрових сервісів незалежно від держави - члена, у якій зареєстрована компанія. І, врешті, важливим є принцип технологічної нейтральності, який дозволяє державам - членам самостійно визначати технічні способи реалізації цифрових сервісів за умови дотримання єдиних вимог законодавства ЄС.

Водночас цифровізація корпоративних процедур не означає повної відмови від традиційних механізмів правового контролю. Навпаки, сучасний підхід ЄС спрямований на поєднання цифрових технологій із

належними гарантіями законності, захисту персональних даних, кібербезпеки, запобігання корпоративному шахрайству та забезпечення достовірності інформації, що використовується під час здійснення корпоративних процедур.

3.3.2. Електронна реєстрація компанії

Одним із найбільш вагомих досягнень цифровізації корпоративного права ЄС стало запровадження механізму онлайн-створення компаній. Його поява ознаменувала перехід від традиційної моделі державної реєстрації юридичних осіб, що передбачала особисту присутність засновників та подання паперових документів, до повністю цифрового формату здійснення корпоративних процедур. Такий підхід спрямований на забезпечення свободи заснування компаній, зменшення адміністративного навантаження на суб'єктів господарювання та усунення бар'єрів для здійснення підприємницької діяльності на внутрішньому ринку ЄС.

Правова основа функціонування онлайн-реєстрації компаній сформувалася на основі Директиви (ЄС) 2019/1151, якою внесено зміни до Директиви (ЄС) 2017/1132 щодо використання цифрових інструментів і процедур у корпоративному праві. Її прийняття є фактично відповіддю на потребу модернізації національних систем державної реєстрації компаній та гармонізації цифрових адміністративних процедур у межах ЄС.

Відповідно до положень Директиви держави - члени зобов'язані забезпечити можливість створення окремих видів юридичних осіб у повністю електронній формі без необхідності особистої присутності засновників або їхніх представників перед компетентними органами. Онлайн-процедури повинні бути доступними не лише для громадян відповідної держави, а й для фізичних та юридичних осіб з інших держав - членів, що є важливою гарантією реалізації свободи заснування, передбаченої Договором про функціонування ЄС.

Онлайн-реєстрація компанії охоплює весь комплекс адміністративних дій, необхідних для набуття юридичною особою правосуб'єктності. Засновники отримують можливість дистанційно підготувати та подати установчі

документи, пройти процедури електронної ідентифікації, сплатити адміністративні збори, подати відомості про органи управління компанії, структуру власності та інші обов'язкові дані, передбачені законодавством відповідної держави - члена. Результатом завершення процедури є державна реєстрація юридичної особи та внесення відповідної інформації до національного бізнес-реєстру.

Водночас Директива не встановлює повної уніфікації порядку створення компаній. Держави - члени зберігають право визначати перелік організаційно-правових форм, щодо яких застосовується онлайн-реєстрація, вимоги до змісту установчих документів, порядок перевірки законності поданих документів, а також компетентні органи, відповідальні за здійснення реєстраційних процедур. Такий підхід забезпечує необхідний баланс між гармонізацією цифрових процедур на рівні ЄС та збереженням автономії держав-членів у сфері корпоративного законодавства.

Слід відзначити, що запровадження механізму онлайн-створення компаній істотно змінило традиційну модель реалізації права на заснування юридичної особи. Якщо раніше процес державної реєстрації був пов'язаний із необхідністю особистого звернення до компетентних органів, підготовкою значного обсягу паперових документів та тривалими адміністративними процедурами, то сучасна цифрова модель дозволяє здійснити більшість необхідних дій дистанційно із використанням електронних засобів комунікації. Зокрема, однією з основних переваг є суттєве скорочення адміністративних витрат як для суб'єктів господарювання, так і для державних органів. Використання електронного документообігу мінімізує витрати, пов'язані з оформленням паперових документів, їх нотаріальним посвідченням, пересиланням та особистим поданням до компетентних органів. Одночасно автоматизація окремих етапів реєстраційної процедури сприяє скороченню строків створення юридичних осіб та підвищенню ефективності діяльності реєстраційних органів.

Не менш важливим є вплив цифровізації на реалізацію свободи заснування. Онлайн-створення компаній значно спрощує започаткування підприємницької діяльності в

іншій державі - члені, усуваючи необхідність особистого відвідування відповідної юрисдикції. Особливого значення це набуває для малих і середніх товариств, що традиційно мають обмежені фінансові та організаційні ресурси для здійснення транскордонної діяльності. Таким чином, цифрові технології стають одним із практичних інструментів реалізації свободи заснування та розвитку внутрішнього ринку ЄС.

Разом із тим цифровізація процедур державної реєстрації компаній породжує нові правові виклики. Передусім це стосується забезпечення достовірної ідентифікації засновників, перевірки їхньої цивільної дієздатності, повноважень представників юридичних осіб, а також запобігання використанню підроблених документів або чужих електронних засобів ідентифікації. Саме тому законодавство Європейського Союзу поєднує принцип максимальної цифровізації із механізмами правового контролю, що дозволяють компетентним органам здійснювати додаткову перевірку у випадках, коли виникають обґрунтовані сумніви щодо законності реєстраційних дій.

Зокрема, йде мова про можливість здійснення додаткового контролю у випадках, коли цього потребує захист публічного інтересу. Якщо компетентний орган має обґрунтовані сумніви щодо достовірності особи засновника, його цивільної дієздатності або повноважень діяти від імені юридичної особи, він може вимагати проведення додаткової перевірки. Однак така перевірка повинна здійснюватися виключно у виняткових випадках і не може перетворюватися на загальне правило, що унеможливлювало б ефективне функціонування цифрових сервісів.

Окремої уваги заслуговує питання ролі нотаріуса в умовах цифровізації корпоративних процедур. Директива (ЄС) 2019/1151 істотно змінила традиційний підхід до участі нотаріуса у процесах створення компаній та здійснення реєстраційних дій, запровадивши пріоритет їх дистанційного здійснення.

Відповідно до положень Директиви особиста присутність засновника перед компетентним органом, посадовою особою чи іншим уповноваженим суб'єктом може вимагатися лише у виняткових випадках, коли така

вимога є обґрунтованою необхідністю захисту публічного інтересу. До таких випадків, зокрема, належать обґрунтовані сумніви щодо достовірності ідентифікації особи, можливого використання підроблених документів, відсутності необхідної цивільної дієздатності або повноважень засновника діяти від імені юридичної особи. При цьому наявність відповідних підстав повинна оцінюватися індивідуально в кожній конкретній ситуації.

Отже, обов'язкове звернення до нотаріуса чи іншого компетентного органу не може встановлюватися як загальне правило для всіх процедур онлайн-реєстрації. Навіть за наявності підстав, пов'язаних із захистом публічного інтересу, перевірка особи засновника або його повноважень не обов'язково потребує особистої присутності. Такі дії можуть здійснюватися із застосуванням сучасних цифрових засобів ідентифікації, зокрема за допомогою відеоконференції або інших технологій дистанційної верифікації.

Водночас обмеження випадків обов'язкової фізичної присутності не означає зменшення значення нотаріату в системі корпоративного права. Навпаки, Директива залишає державам - членам достатній простір для розсуду щодо визначення моделі участі нотаріусів у цифрових корпоративних процедурах. Зокрема, нотаріуси можуть бути інтегровані до електронних механізмів створення компаній, реєстрації філій, подання документів та внесення відомостей до державних реєстрів[147].

Таким чином, цифровізація корпоративного права не усуває інститут нотаріату з відповідних правовідносин, а трансформує його функціональне призначення. В умовах розвитку цифрових сервісів роль нотаріуса поступово зміщується від безпосереднього посвідчення юридично значущих дій до здійснення правового контролю, електронної ідентифікації учасників корпоративних відносин, перевірки законності правочинів та забезпечення належного рівня юридичної безпеки в електронному середовищі.

З позицій сучасної доктрини корпоративного права онлайн-реєстрація компаній є базовим цифровим сервісом,

[147] Tina Jakupak, Željka Bregeš. Digitalization: balance and protection – state-of-the-art. InterEULawEast. Vol. VII (2) 2020. P. 195-227.

на основі якого формується подальша цифрова взаємодія юридичної особи з державними органами та іншими суб'єктами корпоративних відносин. Саме на етапі державної реєстрації створюється цифровий профіль компанії, формується її електронна реєстраційна справа, присвоюється унікальний ідентифікатор та закладаються передумови для подальшого використання інших цифрових сервісів.

Фактично онлайн-створення компанії є вихідною ланкою функціонування всієї цифрової екосистеми корпоративного права Європейського Союзу. Після завершення процедури державної реєстрації компанія отримує можливість використовувати інші цифрові інструменти, передбачені законодавством ЄС. Зокрема, реєстраційні дані стають підставою для видачі Європейського сертифіката компанії, використання цифрової довіреності Європейського Союзу, присвоєння Єдиного європейського ідентифікатора, автоматичного обміну інформацією через Систему взаємозв'язку бізнес-реєстрів, а також реалізації принципу «одноразового подання інформації». Таким чином, онлайн-реєстрація виступає не ізольованою адміністративною процедурою, а фундаментом функціонування всієї системи цифрових корпоративних сервісів.

3.3.3. Сертифікат компанії ЄС

Впровадження Сертифіката компанії ЄС (*EU Company Certificate*) є ще одним важливим нововведенням Директиви про цифровізацію II. Сертифікат функціонує як стандартизований документ, що містить основну інформацію про товариство, зокрема таку, як назва компанії та її правова форма, реєстраційний номер та держава - член, у якій зареєстрована компанія, зареєстроване місцезнаходження та контактна адреса компанії, а також органи компанії, включаючи представників та їхні повноваження. Сертифікат є підтвердженням реєстрації у формі, що повинна визнаватися державними органами всіх держав - членів. Це, у свою чергу, усуває повторні перевірки правового статусу компанії та пришвидшує транскордонні операції.

Передбачено надання сертифікату як у паперовому, так

і в цифровому вигляді, безкоштовно, принаймні раз на місяць, що значно зменшить адміністративне навантаження на міжнародні операції товариств або транскордонну підприємницьку діяльність. Таким чином, впровадження Сертифіката також сприятиме транскордонному визнанню інформації про компанії.

Сертифікат компанії ЄС видається на основі стандартного шаблону, доступного всіма офіційними мовами Європейського Союзу. Такий підхід, який уже успішно застосовується в різних сферах права ЄС (наприклад, щодо Європейського свідоцтва про спадкування), долає мовні бар'єри та усуває необхідність перекладу документів. Даний документ визнається в усіх державах - членах як достатній доказ того, що на момент його видачі компанію було належним чином зареєстровано, а також достовірності інформації, що міститься у Сертифікаті. Однак у виняткових випадках держави - члени можуть відмовитися визнавати Сертифікат, якщо виконуються умови, передбачені ст. 16e Директиви (наявність обґрунтованих сумнівів щодо походження або автентичності сертифіката) або ст. 16f Директиви (наявність обґрунтованих сумнівів щодо зловживання чи шахрайства).

Запровадження Єдиного сертифіката компанії ЄС, електронної довіреності та інших цифрових інструментів спрямоване на спрощення транскордонної взаємодії суб'єктів господарювання та підвищення ефективності функціонування внутрішнього ринку ЄС. Водночас подальша цифровізація корпоративного права супроводжується низкою викликів, подолання яких є необхідною умовою для забезпечення ефективності, безпеки та правової визначеності цифрових процедур, що пов'язані з корпоративними правовідносинами.

Впровадження Сертифіката компанії ЄС має важливе практичне значення для здійснення транскордонної підприємницької діяльності. Його використання суттєво спрощує процедури відкриття філій та дочірніх підприємств в інших державах - членах, участі у процедурах транскордонного злиття, поділу чи перетворення компаній, укладення корпоративних договорів, проведення юридичної перевірки (*legal due diligence*), відкриття банківських рахунків та підтвердження правового статусу

компанії перед державними органами або приватними контрагентами. У результаті істотно скорочуються адміністративні витрати суб'єктів господарювання та прискорюється здійснення корпоративних процедур.

Концептуально EU *Company Certificate* є одним із ключових елементів реалізації принципу «одноразового подання інформації». Інформація, яка вже міститься у національному бізнес-реєстрі, не повинна повторно підтверджуватися або подаватися компанією іншим органам. Натомість компетентні органи держав - членів отримують можливість використовувати стандартизований документ, сформований безпосередньо на основі офіційних реєстраційних даних. Такий підхід мінімізує дублювання адміністративних процедур та забезпечує більш ефективний електронний обмін корпоративною інформацією.

Таким чином, запровадження EU *Company Certificate* є одним із найбільш вагомих кроків у розвитку цифрових сервісів корпоративного права ЄС. На відміну від традиційної виписки з національного реєстру, яка має переважно внутрішньодержавне значення, Сертифікат компанії ЄС створюється саме як універсальний транскордонний цифровий документ. Його впровадження свідчить про поступовий перехід від взаємного визнання національних документів до формування єдиних європейських цифрових корпоративних документів, здатних використовуватися на всій території Європейського Союзу без додаткових адміністративних формальностей.

3.3.4. Цифрова довіреність Європейського Союзу

Однією з ключових новел Директиви (ЄС) 2025/25 стало запровадження цифрової довіреності Європейського Союзу (*EU Digital Power of Attorney, EU Digital PoA*). На відміну від традиційної довіреності, що оформлюється відповідно до національного законодавства та нерідко потребує нотаріального посвідчення, легалізації, проставлення апостиля або офіційного перекладу, новий цифровий інструмент покликаний забезпечити єдиний механізм представництва юридичних осіб у транскордонних корпоративних правовідносинах. Необхідність його запровадження була зумовлена суттєвими адміністративними перешкодами, що виникали

під час здійснення корпоративних правочинів в інших державах-членах. На практиці компанії нерідко були змушені оформлювати окремі довіреності відповідно до вимог законодавства кожної держави, проходити процедури їх нотаріального посвідчення, апостилювання або консульської легалізації, а також здійснювати офіційний переклад документів. Такий порядок істотно ускладнював створення дочірніх підприємств, відкриття філій, участь у реєстраційних процедурах та взаємодію з компетентними органами інших держав-членів.

Саме тому одним із ключових напрямів реформи корпоративного права ЄС стало створення уніфікованої цифрової довіреності, що визнаватиметься компетентними органами всіх держав-членів без необхідності виконання додаткових формальних процедур. Її основною метою є забезпечення можливості уповноваження фізичних осіб діяти від імені компанії під час здійснення корпоративних процедур у будь-якій державі-члені Європейського Союзу в повністю електронному форматі.

Відповідно до положень Директиви цифрова довіреність використовується насамперед у процедурах державної реєстрації компаній, створення філій, внесення змін до інформації, що міститься у бізнес-реєстрах, а також під час здійснення інших корпоративних правочинів, які потребують підтвердження повноважень представника юридичної особи. При цьому держави-члени зобов'язані визнавати цифрову довіреність без вимоги її повторного посвідчення, легалізації або офіційного перекладу, якщо інше не випливає із права ЄС.

Однією з принципових особливостей даного цифрового інструменту є використання довірчих послуг відповідно до Регламенту eIDAS 2.0. Автентичність цифрової довіреності забезпечується шляхом застосування кваліфікованих електронних підписів, електронних печаток та інших кваліфікованих довірчих сервісів, що гарантують цілісність документа, достовірність його походження та можливість перевірки повноважень представника в електронному середовищі. Таким чином, цифрова довіреність поєднує традиційні інститути представництва з сучасними механізмами електронної ідентифікації та цифрової довіри.

Концептуально цифрова довіреність є не просто електронною формою паперового документа. Вона являє собою самостійний цифровий сервіс, інтегрований з іншими елементами цифрової інфраструктури корпоративного права ЄС. Її функціонування безпосередньо пов'язане із Системою взаємозв'язку бізнес-реєстрів, Єдиним європейським ідентифікатором, Сертифікатом компанії ЄС та системами електронної ідентифікації, що забезпечують автоматичну перевірку правового статусу компанії та повноважень її представників.

Запровадження цифрової довіреності має важливе практичне значення для функціонування внутрішнього ринку Європейського Союзу. Використання єдиного цифрового документа істотно скорочує адміністративні витрати компаній, мінімізує часові витрати на оформлення представництва та усуває значну частину формальних бар'єрів, що традиційно супроводжували здійснення транскордонної підприємницької діяльності. Особливого значення це набуває для малих і середніх товариств, які найчастіше стикаються з проблемою непропорційно високих адміністративних витрат при виході на ринки інших держав - членів.

Водночас функціонування цифрової довіреності нерозривно пов'язане із забезпеченням належного рівня інформаційної безпеки. Оскільки цифрова довіреність посвідчує повноваження особи діяти від імені юридичної особи, законодавство Європейського Союзу приділяє особливу увагу захисту від несанкціонованого використання електронних засобів ідентифікації, підроблення цифрових документів та інших проявів кіберзлочинності. Саме тому використання кваліфікованих довірчих послуг є обов'язковою передумовою функціонування цього цифрового сервісу.

РОЗДІЛ 4. ЕФЕКТИВНІСТЬ СУДОВОГО ЗАХИСТУ КОРПОРАТИВНИХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ: ЦИФРОВІ ТА ПРОЦЕДУРНІ АСПЕКТИ

4.1. Ефективність вирішення корпоративних спорів в умовах цифровізації правовідносин

Цифровізація корпоративних правовідносин та її вплив на формування судової практики у корпоративних спорах

Україна є успішним прикладом масштабної цифровізації інституцій держави. Але якщо ми подивимось на цифровізацію права, то ця науково-правова категорія у вітчизняній доктрині все ще розглядається неоднозначно: частина дослідників наполягає на тому, що йдеться лише про технологізацію форми реалізації вже наявних правовідносин, тоді як інша частина обстоює тезу про глибшу трансформацію самої структури права[148]. Ці новели потребують міждисциплінарного осмислення. Також у сучасних дослідженнях підкреслюється, що цифровізація змінює не лише зовнішню форму, а й саму сутність правовідносин, породжуючи нові явища на кшталт автоматизованих процедур ухвалення рішень і алгоритмічного правозастосування. На доктринальному рівні теж відзначається, що «цифровізація не лише створює нові елементи в системі права, але й трансформує традиційні категорії права»[149]. Зокрема, стосовно корпоративних правовідносин ця дискусія має не суто теоретичне, а прикладне значення, оскільки від відповіді на питання про те, чи цифровізація змінює зміст корпоративних прав, чи лише форму їх реалізації та захисту, залежить методологія формування судової практики.

Питання поєднання форми і змісту впливу цифровізації на корпоративні відносини потребує дослідження у трьох

[148] Анікіна Г. В. Трансформація права в контексті цифровізації сучасного суспільства. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 2. С. 579–583. УДК 34.096. URL: https://lsej.org.ua/2_2025/141.pdf

[149] Янчук Н. Д. Право в умовах цифрової трансформації сучасного суспільства. *Правовий часопис Донбасу*. 2025, № 3 (92). С. 3–7., С. 5. DOI 10.32782/2523-4269-2025-92-3-7. URL: https://ljd.dnuvs.ukr.education/index.php/ljd/article/view/341/317

напрямах: (а) цифровізація корпоративного управління (електронні реєстри учасників, дистанційне голосування на загальних зборах, електронний документообіг між органами товариства); (б) цифровізація реєстраційних процедур (Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань як електронна база даних, на підставі якої суди встановлюють юридично значущі факти); (в) цифровізація процесуального механізму захисту корпоративних прав (електронне судочинство, електронні докази).

Останній аспект перебуває у системному зв'язку із цифровізацією судової влади та правосуддя в цілому. Цей процес в Україні розпочався близько десяти років тому, у тому числі з ініціативи запровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (ЄСІТС). За останні роки, враховуючи низку зовнішніх факторів вкрай негативного характеру, цифра стала дійсно всеохопною, і її можна сміливо визнати системним чинником трансформації не лише економічного обороту і загальної оптимізації процедур у бізнесі, а й власне самого механізму судового захисту корпоративних прав в Україні. ЄСІТС, обов'язкова реєстрація електронних кабінетів для юридичних осіб та професійних учасників судового процесу, поширення дистанційних форм участі у судових засіданнях, а також дедалі ширше використання електронних доказів, кардинально змінили процесуальну форму розгляду корпоративних спорів, водночас поставивши перед судовою практикою низку питань, які раніше не мали прецедентного вирішення[150].

Особливої гостроти наведена проблематика набула з огляду на статистично підтверджену динаміку зростання кількості корпоративних спорів. Так, Голова Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду (далі – КГС ВС) Л. Рогач підкреслила, що «після зниження у 2022 році, спричиненого повномасштабною війною, кількість корпоративних спорів зросла з 605 до 928, а за перше півріччя 2025 року було розглянуто вже 482 спори, «що не

[150] Цифровізація в праві: підручник / С. Костенко, Ф. Мьосляйн, В. Стрільчук та ін. ; за ред. С. Костенко. Житомир: Поліський національний університет, 2025. 252 с. С. 190. URL: http://ir.polissiauniver.edu.ua/bitstream/123456789/17014/5/TvP_2025_252.pdf.

завжди можна вважати позитивним явищем, але з іншого боку, на її обґрунтовану думку, справжнім індикатором зрілості правової системи є не динаміка звернень, а стабільність судової практики та передбачуваність правозастосування»[151]. Водночас підкреслимо, що зростання вказаних спорів відбувається одночасно із процесом європеїзації корпоративного права України[152], «що є ключовим елементом інтеграції нашої держави до європейського простору. Ми перебуваємо на етапі глибоких трансформацій, спрямованих на гармонізацію національного законодавства з Директивами ЄС та Принципами ОЕСР»[153]. Отже, цифровізація корпоративного законодавства пов'язана не лише з удосконаленням нормативного регулювання, а й із формуванням нової правової культури корпоративного управління, нерозривно пов'язаної з розвитком цифрової інфраструктури правосуддя.

Викладене переконує, що ефективність вирішення корпоративних спорів дедалі більше залежить не лише від матеріально-правової визначеності корпоративного законодавства, а й від якості процесуальних механізмів, здатних забезпечити оперативність, доступність правосуддя, а також достовірність доказової бази в умовах цифрового середовища.

Процесуальні аспекти диджиталізації процесуальної форми розгляду корпоративних спорів

Диджиталізація процесуальної форми розгляду корпоративних спорів в Україні набула завершеного нормативного оформлення із прийняттям Закону України № 3200-IX від 29 червня 2023 року, яким внесено зміни до ГПК

---

[151] Представники КГС ВС розповіли про судову практику в корпоративних спорах під час XVIII Форуму з корпоративного права. URL: https://so.supreme.court.gov.ua/news/1716/predstavnyky-khs-vs-rozpovily-pro-sudovu-praktyku-v-korporatyvnykh-sporakh-pid-chas-xviii-forumu-z-korporatyvnoho-prava

[152] Європеїзація українського корпоративного права: ВС провів міжнародну науково-практичну конференцію 30 травня 2025. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1820382/

[153] ОГЛЯД КЛЮЧОВИХ ВИСНОВКІВ ВЕРХОВНОГО СУДУ У ВИРІШЕННІ КОРПОРАТИВНИХ СПОРІВ (присвячений 35 річчю господарської юстиції: досвід, довіра, дієвість). URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/2022440/

України, ЦПК України та КАС України щодо обов'язкової реєстрації та використання електронних кабінетів у ЄСІТС[154]. Цим законом термін «офіційна електронна адреса в ЄСІТС» замінено на «електронний кабінет у ЄСІТС», а обов'язок реєстрації електронного кабінету поширено на всіх юридичних осіб, адвокатів, нотаріусів, державних і приватних виконавців, арбітражних керуючих, судових експертів, органи державної влади та місцевого самоврядування[155]. Оскільки переважна більшість учасників корпоративних спорів – господарські товариства та фізичні особи-підприємці, які є учасниками (акціонерами) або посадовими особами таких товариств, – це нововведення набуло для сфери корпоративного судочинства особливого значення: жодна юридична особа, яка є стороною корпоративного спору, не може повноцінно реалізувати право на судовий захист без електронного кабінету в ЄСІТС.

Практичне впровадження норм цього закону можна побачити у послідовній практиці Верховного Суду (далі – ВС). Так, в ухвалі КГС ВС від 29 вересня 2025 року у справі № 911/899/22 (911/3490/22) суд роз'яснив, що «чинне законодавство не містить винятків, які б звільняли юридичну особу від обов'язку зареєструвати електронний кабінет у підсистемі «Електронний суд» ЄСІТС навіть у разі визнання такої особи банкрутом та відкриття щодо неї ліквідаційної процедури»[156], і повернув касаційну скаргу через відсутність електронного кабінету у скаржника. Це рішення є показовим для корпоративних спорів, які нерідко ускладнюються паралельними процедурами неплатоспроможності: диджиталізація процесуальної форми в такому разі діє автономно від матеріально-правового статусу сторони.

---

[154] Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обов'язкової реєстрації та використання електронних кабінетів в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі або її окремій підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами. Закон України від 29 червня 2023 року № 3200-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3200-20#Text

[155] Там само.

[156] Ухвала Касаційного господарського суду складі Верховного Суду у справі № 911/899/22 (911/3490/22) від 29 вересня 2025 року. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/130552263

Іншою репрезентативною щодо процесуальних наслідків диджиталізації є постанова Об'єднаної палати КГС ВС у справі № 908/3731/23 від 30 серпня 2024 року, у якій вирішувалося питання про те, чи зобов'язаний позивач, який оскаржує ухвалу суду першої інстанції про повернення позовної заяви, надсилати копії апеляційної скарги іншим учасникам справи, які не мають електронного кабінету, у разі подання самої апеляційної скарги через електронний кабінет[157]. Задовольняючи касаційну скаргу та скасовуючи ухвалу суду апеляційної інстанції, Об'єднана палата КГС ВС надала системне тлумачення положень ч. 6 ст. 6, ч. 7 ст. 42, п. 3 ч. 3 ст. 258, ч. 1 ст. 259 ГПК України, спрямоване на усунення формалізму в застосуванні цифрових процесуальних інструментів там, де він не відповідає завданням господарського судочинства: «Відповідно до ч. 1 ст. 259 та абз. 1 ч. 7 ст. 42 ГПК учасник справи повинен надсилати копії документів у паперовій формі цінним листом з описом вкладення лише тим учасникам справи, які не мають електронного кабінету та відповідно до ч. 6 ст. 6 ГПК не зобов'язані його реєструвати (п. 110)».[158]. Це рішення ілюструє загальну тенденцію судової практики: диджиталізація процесуальної форми не повинна перетворюватися на самостійну підставу для обмеження доступу до правосуддя, а має залишатися інструментальним засобом досягнення процесуальної економії.

Диджиталізація торкнулася й інших елементів процесуальної форми розгляду корпоративних спорів. По-перше, дистанційна участь у судових засіданнях у режимі відеоконференції стала стандартним інструментом розгляду корпоративних спорів, учасниками яких нерідко є особи, що перебувають за межами України або в іншому регіоні держави, що особливо актуально в умовах воєнного стану та релокації бізнесу. По-друге, електронний обмін процесуальними документами через підсистему «Електронний суд» істотно скоротив строки обміну змагальними документами між сторонами корпоративного спору, що важливо з огляду на специфіку корпоративних справ, які часто супроводжуються значною кількістю

[157] Постанова Об'єднаної палати КГС ВС у справі № 908/3731/23 від 30 серпня 2024. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/121591790

[158] Там само.

похідних процесуальних клопотань. По-третє, повний текст судового рішення в Єдиному державному реєстрі судових рішень та електронна фіксація судового засідання забезпечують більшу прозорість формування правових позицій, що опосередковано впливає на єдність судової практики.

Водночас практика застосування процесуальних наслідків обов'язкової диджиталізації виявила й певні системні проблеми. Суддями на різних майданчиках і конференціях неодноразово зверталася увага на те, що значна частина суб'єктів господарювання досі не усвідомлює імперативного характеру обов'язку реєстрації електронного кабінету, що на практиці призводило до істотних процесуальних втрат для сторін корпоративних спорів – втрати права на апеляційний перегляд чи касаційне оскарження через формальне недотримання цифрових процесуальних вимог. У цьому контексті вбачається доцільним подальше вдосконалення інформаційно-роз'яснювальної роботи судової системи, а також запровадження перехідних (пільгових) механізмів для суб'єктів господарювання, які вперше звертаються до суду після тривалої відсутності судових спорів.

У розвиток попередньої проблеми піднімемо питання співвідношення диджиталізації процесуальної форми з принципом рівності сторін корпоративного спору. Оскільки не всі учасники корпоративних правовідносин (наприклад, фізичні особи – учасники товариств, які не є суб'єктами підприємницької діяльності) підпадають під імперативний обов'язок реєстрації електронного кабінету, у практиці виникають ситуації процесуальної асиметрії, коли одна сторона зобов'язана діяти виключно в цифровому форматі, а інша – ні. Тут треба знову повернутися до наведеної вище постанови Об'єднаної палати КГС ВС у справі № 908/3731/23 від 30 серпня 2024 року, в якій ВС фактично визнав згадану проблему, вказавши на необхідність системного тлумачення процесуальних норм із урахуванням фактичної можливості учасника справи отримати процесуальні документи в електронній формі (п. 106-107, 110)[159]. Це свідчить про поступове формування судовою практикою гнучкого підходу до застосування

[159] Там само

цифрових процесуальних інструментів, що враховує реальний стан цифрової інклюзії учасників корпоративних правовідносин, а не лише формальну відповідність вимогам процесуального закону.

Отже, диджиталізація процесуальної форми розгляду корпоративних спорів є комплексним явищем, яке одночасно підвищує ефективність судочинства (скорочення строків, зменшення витрат, розширення доступу до правосуддя для територіально віддалених учасників) і породжує нові процесуальні ризики, пов'язані з формалізацією обов'язкових цифрових процедур. Судова практика ВС рухається в напрямі балансування цих двох тенденцій, надаючи перевагу змістовному, а не суто формальному застосуванню цифрових процесуальних інструментів.

Використання електронних доказів при розгляді корпоративних спорів крізь призму практики Верховного Суду

Електронні докази посідають дедалі важливіше місце в доказовій базі корпоративних спорів, оскільки значна частина корпоративних комунікацій (рішення органів управління, повідомлення про скликання загальних зборів, листування між учасниками та посадовими особами товариства) сьогодні здійснюється в електронній формі. Відповідно до ст. 96 ГПК України електронними доказами є інформація в електронній (цифровій) формі, що містить дані про обставини, які мають значення для справи, зокрема електронні документи, електронне листування, електронні цифрові підписи, веб-сайти (сторінки), текстові, мультимедійні та голосові повідомлення, метадані, бази даних та інші дані в електронній формі.

Ключовою методологічною проблемою застосування електронних доказів у корпоративних спорах є забезпечення їх достовірності та цілісності. ВС сформулював презумпцію цілісності (достовірності) електронних доказів, згідно з якою «електронний доказ вважається цілісним (достовірним), доки інша сторона не доведе протилежного»[160]. Ця презумпція має принципове

[160] Презумпція цілісності (достовірності) електронних доказів: позиція Верховного Суду. URL:

значення саме для корпоративних спорів, у яких оспорювання автентичності електронного документа (наприклад, протоколу загальних зборів, оформленого в електронному вигляді, або електронного листування щодо укладення корпоративного договору) є типовим способом процесуального захисту відповідача. Встановлюючи презумпцію цілісності, ВС фактично перерозподілив тягар доказування на користь особи, яка подає електронний доказ, покладаючи на протилежну сторону обов'язок спростування його достовірності, що відповідає загальному принципу змагальності господарського процесу.

Важливим інструментом перевірки достовірності електронних доказів, що набуває особливого значення саме в контексті корпоративних спорів, є аналіз метаданих. ВС у постанові КГС ВС у справі № 910/5408/21 від 03 серпня 2022 року вказав, що кожен електронний доказ (оригінал) зазвичай містить приховану інформацію – метадані, які іноді називають «цифровим відбитком» електронного доказу[161]. Метадані дозволяють встановити, зокрема, дату й час створення документа, автора, історію внесення змін, що має особливе значення при оспорюванні достовірності електронних версій корпоративних документів (статутів, протоколів, договорів купівлі-продажу часток), коли існує ризик виготовлення документа заднім числом для потреб судового спору. Водночас на практиці дослідження метаданих ускладнюється необхідністю залучення спеціальних знань (судової комп'ютерно-технічної експертизи), що підвищує вартість і тривалість розгляду корпоративного спору, у якому оспорюється електронний доказ.

Іншим важливим аспектом практики ВС щодо електронних доказів є розмежування електронного доказу та його паперової копії (роздруківки). Судді ВС неодноразово звертали увагу на те, що за загальним правилом роздруківки інтернет-сторінок (вебсторінок) не

https://sud.ua/uk/news/publication/260295-prezumptsiya-tselostnosti-dostovernosti-elektronnykh-dokazatelstv-pozitsiya-verkhovnogo-suda

[161] Віталій Уркевич. Використання електронних доказів у господарському процесі : практика ВС. Презентація 12 квітня 2024 року. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2024_prezent/Prezent_Vukor_eletr_dokaziv_gosp_proc_2024.pdf

зараховуються як належні докази, оскільки паперова роздруківка не відображає динамічного, змінюваного характеру електронної інформації та не дозволяє перевірити її цілісність у розумінні норм процесуального закону[162]. Це має суттєве значення для корпоративних спорів, у яких сторони нерідко намагаються довести обставини, розміщені на веб-сайтах товариства, у системах корпоративного документообігу чи в публічних реєстрах, шляхом подання простих паперових роздруківок, що суперечить процесуальним вимогам до форми електронного доказу.

Особливого значення електронні докази набувають у справах про встановлення кінцевого бенефіціарного власника та про фраудаторні правочини у корпоративній сфері. Так, у постанові від 18 грудня 2024 року у справі № 916/379/23 Велика Палата ВС (далі – ВП ВС) визнала, що приватноправовий інструментарій має використовуватися особами добросовісно, а правочин, вчинений з метою завдати шкоди кредитору і який досягає цієї мети, є фраудаторним[163]. Установлення фраудаторності правочину, як правило, потребує дослідження сукупності непрямих доказів, значну частину яких у сучасних умовах становить електронна кореспонденція, банківські виписки в електронній формі, дані систем фінансового моніторингу, що підтверджує зростання ролі електронних доказів саме у складних, багатоепізодних корпоративних спорах.

Не менш показовою є практика застосування електронних доказів у спорах про відшкодування збитків, завданих юридичній особі її посадовою особою. ВС, аналізуючи фідуціарні обов'язки керівників у постанові від 05 лютого 2024 року у справі № 910/4149/21, вказав, що встановлення факту недотримання «стандарту сумлінності та лояльності керівника» потребує оцінки внутрішньої управлінської документації, значна частина якої існує виключно в електронній формі (протоколи засідань

[162] Судді Верховного Суду поділилися актуальною судовою практикою з питання доказування на підставі електронних доказів (виступ судді Н. Сакари) 22 липня 2021. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1155803/

[163] Постанова Великої Палати Верховного Суду від 18 грудня 2024 року у справі № 916/379/23. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/123992358

правління, електронні погодження управлінських рішень, системи внутрішнього документообігу) (п. п. 6.28, 6.82)[164]. З огляду на це якість організації електронного документообігу товариства безпосередньо впливає на спроможність позивача довести протиправність дій посадової особи в майбутньому судовому спорі, що формує додатковий стимул для товариств інвестувати в належне цифрове управління корпоративною документацією.

Водночас аналіз практики ВС дозволяє виокремити й певні системні виклики використання електронних доказів у корпоративних спорах. По-перше, це проблема забезпечення (фіксації) електронних доказів до моменту звернення до суду, оскільки динамічний характер цифрової інформації створює ризик втрати доказів. У цьому контексті зростає значення нотаріального забезпечення доказів як превентивного інструменту доказування, що узгоджується з характеристикою нотаріату як інституту превентивного правосуддя, здатного мінімізувати ризики виникнення судових спорів завдяки завчасній юридичній фіксації обставин[165]. По-друге, залишається дискусійним питання про процесуальний статус результатів автоматизованого аналізу великих масивів електронних даних (наприклад, автоматизованого аудиту системи бухгалтерського обліку товариства) – чи є такий результат самостійним електронним доказом, чи потребує обов'язкового підтвердження висновком судового експерта.

Узагальнюючи, можна констатувати, що практика ВС щодо електронних доказів у корпоративних спорах розвивається у напрямі поступової деталізації критеріїв оцінки таких доказів (презумпція цілісності, значення метаданих, неприпустимість автоматичного прирівнювання паперової роздруківки до електронного доказу) за одночасного збереження загальних засад оцінки доказів, властивих господарському процесу в цілому. Це свідчить

---

[164] Постанова Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду у справі постанові від 05 лютого 2024 року у справі № 910/4149/21. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/117040301

[165] Красногор О. В. інтеграція цифровізації у сфері нотаріату. ПРОБЛЕМИ СУЧАСНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ. Серія: право, публічне управління та адміністрування. 2024. № 12. URL: https://reicst.com.ua/pmtl/article/view/2024-12-01-08 DOI: https://doi.org/10.54929/2786-5746-2024-12-01-08

про виважений підхід судової системи до інтеграції цифрових технологій у доказовий процес – без штучного применшення значення електронних доказів, але й без надання їм необґрунтованих преференцій порівняно з традиційними засобами доказування.

Тенденції та напрями вирішення корпоративних спорів у цифровізації

Проведене дослідження, а також комплексний аналіз узагальнень з проблем корпоративного права ВС дозволяє у межах цього підрозділу виокремити кілька стійких тенденцій розвитку судової практики у корпоративних спорах, що безпосередньо пов'язані з процесами цифровізації корпоративних правовідносин.

Про першу тенденцію ми говорили на самому початку, і її умовно охарактеризуємо так: судова практика стабілізується, правозастосування стає все більш передбачуваним, але корпоративні спори зростають. Такий стан речей на сьогодні має декілька передумов, основною з яких є вимушеність ведення бізнесу або його окремих аспектів дистанційно, що може створити формальні чи сутнісні непорозуміння як всередині бізнесу, так і у відносинах із контрагентами, а відтак і можливими спорами.

Другою тенденцією є чіткіше розмежування юрисдикції корпоративних спорів. ВС послідовно виходить із того, що визначальним критерієм віднесення спору до господарської юрисдикції є характер спірних правовідносин, а не формальний склад сторін. Так, спори щодо припинення повноважень керівників товариств, засновані на положеннях ст. 99 ЦК України та п. 5 ч. 1 ст. 41 КЗпП України, віднесено до господарської юрисдикції з огляду на їх корпоративну природу, що підтверджено низкою постанов ВП ВС, зокрема у справах № 205/4196/18, № 510/456/17, № 448/362/22[166].

[166] Постанова Великої Палати Верховного Суду у справі 205/4196/18 від 15 вересня 2020 року. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/92270735; Постанова Великої Палати Верховного Суду у справі № 510/456/17 10 квітня 2019 року. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/82420790; Постанова Великої Палати Верховного Суду у справі № 448/362/22. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/111647957

У межах цієї тенденції виділяємо додаткову, що пов'язана із відкриттям справи про банкрутство – порядок забезпечення принципу «концентрації» спорів у межах банкрутства – усі корпоративні спори, стороною яких є боржник, підлягають розгляду у межах уже відкритої справи про банкрутство[167].

Наведений підхід українських судів є також проявом принципу забезпечення колективних інтересів кредиторів і загалом спрямований на запобігання паралельному провадженню різнопредметних спорів із тими самими сторонами (стороною) у різних судових процедурах, що в інструментальному аспекті зводиться до забезпечення принципу процесуальної економії.

Третьою тенденцією є розвиток інституту фідуціарних обов'язків посадових осіб товариств і, відповідно, зростання кількості та складності спорів про відшкодування збитків, завданих юридичній особі[168]. Незважаючи на те, що ВС вже сформована розгорнута концепція фідуціарних обов'язків керівника[169], цифровізація корпоративних відносин впливатиме в тому числі на електронну фіксацію управлінських рішень і обов'язку дій керівника із максимальною сумлінністю в найкращих інтересах компанії, встановлення цих фактів саме в ретроспективі й оцінку дотримання керівником стандарту розумної обачності. Важливим в аналізі розвитку цієї тенденції є також те, що формальна відповідність дій керівника закону та внутрішнім положенням товариства сама по собі не виключає його відповідальності, якщо такі дії не відповідали найкращим інтересам компанії – «її дії

[167] Олег Васьковський. Справи про банкрутство: важливі правові позиції Верховного Суду 18 квітня 2023 року. URL: https://pravo.ua/spravy-pro-bankrutstvo-vazhlyvi-pravovi-pozytsii-verkhovnoho-sudu/

[168] Ткачук О. Фідуціарні обов'язки у корпоративному праві України: проблеми нормативного закріплення. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2026. Випуск 2 (67). С. 84-89 (С. 85-86). DOI https://doi.org/10.32782/pyuv.v2.2026.16

[169] Постанова Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду у справі постанові від 05 лютого 2024 року у справі № 910/4149/21. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/117040301

(бездіяльність) можуть не бути добросовісними, розумними та вчиненими в інтересах товариства» [170].

Четвертою тенденцією, тісно пов'язаною з цифровізацією, є подальша інтеграція процесуальних цифрових інструментів у повсякденну практику розгляду корпоративних спорів, що супроводжується поступовим виробленням судовою практикою збалансованого підходу до наслідків недотримання цифрових процесуальних вимог.

П'ятою тенденцією є курс на європеїзацію корпоративного законодавства та відповідну гармонізацію судової практики з підходами держав - членів Європейського Союзу, в тому числі детальніше проникнення транскордонного елементу, зокрема застосування англійського корпоративного права.

Останньою тенденцією стисло, оскільки це потребує окремого дослідження, виділимо розширення застосування доктрини фраудаторності правочинів у корпоративній сфері.

Проведене дослідження дає підстави для таких висновків.

Цифровізація корпоративних правовідносин є не лише технологічним, а й змістовним чинником розвитку судових підходів у вирішенні корпоративних спорів та трансформації судової практики: цифрові реєстри та електронний документообіг розширюють доказову базу корпоративних спорів, водночас ускладнюючи правову кваліфікацію окремих категорій справ (кінцевий бенефіціарний власник, «розмивання» частки, фраудаторні правочини).

Обов'язкова диджиталізація процесуальної форми розгляду корпоративних спорів за Законом № 3200-IX суттєво підвищила процесуальну дисципліну учасників господарського судочинства, проте водночас породила ризики надмірного процесуального формалізму, які ВС послідовно нейтралізує шляхом системного тлумачення процесуальних норм.

Практика ВС щодо електронних доказів розвивається у напрямі поступової деталізації критеріїв їх оцінки –

[170] Постанова Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 5 лютого 2024 року. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/117040301

презумпції цілісності (достовірності), значення метаданих як «цифрового відбитка» доказу, неприпустимості автоматичного прирівнювання паперової роздруківки до електронного доказу – за одночасного збереження загальних засад оцінки доказів, притаманних господарському процесу.

Статистично підтверджене зростання кількості корпоративних спорів після 2022 року супроводжується підвищенням стабільності судової практики, розвитком інституту фідуціарних обов'язків посадових осіб, розширенням застосування доктрини фраудаторності правочинів та курсом на європеїзацію корпоративного законодавства.

Подальший розвиток судової практики, формування її єдності та вплив на ефективність вирішення корпоративних спорів в умовах подальшої цифровізації правовідносин у середньостроковій перспективі, на наш погляд, відбуватиметься за такими основними напрямами: 1) поглиблення концепції фідуціарних обов'язків посадових осіб та вироблення більш деталізованих критеріїв стандарту розумної обачності в умовах цифрового управління товариством; 2) удосконалення процесуальних механізмів забезпечення балансу між обов'язковою цифровізацією судового процесу та принципом рівного доступу до правосуддя; 3) вироблення уніфікованих критеріїв оцінки електронних доказів, включно з результатами автоматизованого аналізу цифрових даних; 4) розширення сфери застосування доктрини фраудаторності правочинів, зокрема щодо цифрових форм вчинення та фіксації корпоративних правочинів; 5) подальша гармонізація національної судової практики з підходами права Європейського Союзу в межах курсу на європейську інтеграцію корпоративного законодавства України.

Ефективність вирішення корпоративних спорів в умовах цифровізації правовідносин визначається не автоматичним застосуванням цифрових технологій, а якістю адаптації судової практики до нових форм фіксації, зберігання та подання юридично значущої інформації за одночасного збереження фундаментальних принципів змагальності, рівності сторін та об'єктивної оцінки доказів. Подальше вдосконалення процесуального законодавства й судової практики в цій сфері має спрямовуватися на

усунення виявлених системних ризиків (процесуальна асиметрія цифрової доступності, складність експертного дослідження електронних доказів) за одночасного збереження досягнутого рівня процесуальної ефективності.

4.2. Реєстрація та використання «Електронного кабінету» при судовому розгляді корпоративних спорів

Електронне судочинство в Україні запроваджено та діє як певна інновація, покликана покращити якість доступу споживачів судових послуг до суду. Не є виключенням і учасники корпоративних правовідносин, які у певний момент стикаються із потребою судового захисту своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав і законних інтересів у господарському суді.

О. В. Скочиляс-Павлів влучно зазначає, що 2017 рік став реформаційним для судової системи. Одним із завдань судової реформи було запровадження ефективних механізмів захисту прав осіб та спрощення доступності правосуддя. Одним із механізмів, спрямованих на сприяння доступу до правосуддя, стало запровадження електронного судочинства. Із внесенням змін у процесуальні кодекси було покладено початок електронному судочинству в Україні. Загалом запровадження електронного судочинства позитивно відобразилось на ефективності судової системи, оперативності правосуддя, загальній стабільності та розвитку країни. Важливо також підкреслити, що в умовах сьогодення, коли Україна стикається з викликами повномасштабної війни на своїй території, електронне судочинство дозволяє здійснювати судовий процес в онлайн-режимі, що сприяє забезпеченню безпеки та неперервності судової діяльності. Електронне судочинство дослідниця характеризує як механізм, який підвищує прозорість, ефективність і доступ до правосуддя. Використання відповідних комунікаційних технологій, особливо коли сторони не можуть фізично бути присутніми в суді, вважається одним із загальних мінімальних стандартів судового процесу[171].

[171] Скочиляс-Павлів О. В. Сучасний стан електронного судочинства в Україні. Київський часопис права. 2024. № 1. С. 207-212.

У свою чергу, А. В. Діхтярук зазначає, що цифровізація господарського судочинства зумовлює трансформацію механізмів реалізації його фундаментальних принципів. Перехід до електронної форми процесуальної взаємодії змінює традиційні способи здійснення процесуальних прав та виконання процесуальних обов'язків учасниками справи, оскільки подання доказів, обмін процесуальними документами та отримання інформації про рух справи дедалі частіше відбуваються у цифровому середовищі. У таких умовах принцип змагальності набуває нових форм реалізації, пов'язаних із дистанційною комунікацією сторін та оперативним електронним обміном доказами і процесуальними позиціями. Цифрова трансформація також впливає на реалізацію принципів диспозитивності та рівності сторін. Так, електронні інструменти розширюють можливості учасників процесу самостійно здійснювати свої процесуальні права, забезпечують оперативний доступ до матеріалів справи та сприяють усуненню просторових і часових бар'єрів у доступі до суду. Водночас електронний формат судочинства висуває нові вимоги до процесуальної поведінки сторін, зокрема щодо належного використання електронних сервісів і дотримання встановлених правил електронного документообігу[172].

У судах, починаючи з 5 жовтня 2021 року, офіційно функціонують три підсистеми (модулі) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи: Електронний кабінет, Електронний суд, підсистема відеоконференцзв'язку[173].

Однозначно, що електронне судочинство є позитивним кроком у реформуванні судочинства у цілому, зокрема форм і порядку процесуального. Проте маємо і певні труднощі, як у практичній площині реалізації і функціонування електронного судочинства, так і у питаннях щодо неузгодженостей у площині законодавчій, а також певних дискусій у науці.

---

[172] Діхтярук А. Б. «Електронне судочинство у господарському процесі: проблеми та перспективи застосування ЄСІТС». Право та державне управління. 2025 р. № 2. С. 423 – 430.

[173] Електронне судочинство в дії: в Україні офіційно починають функціонувати три підсистеми (модулі) ЄСІТС. Судова влада України. https://court.gov.ua/press/news/1188723

Першими, чию думку кого слід почути, є суди. Адже саме їм доводиться мати з цим справу найбільше та нести певну відповідальність за практичну реалізацію функціонування електронного судочинства і впровадження його складових у процесах розгляду судових справ. При цьому відгуки судів переважно позитивні.

Так, у господарських судах, що акумулюють більшість корпоративних спорів, превалює думка, що запровадження функціонала «Електронний суд» Єдиної судової інформаційно-комунікаційної системи (далі – ЄСІКС) створило можливість оперативного обміну документами між учасниками судових проваджень і господарськими судами, що значно прискорило здійснення правосуддя. Крім того, більше половини судових засідань у господарських справах проводиться в режимі відеоконференції із застосуванням ЄСІКС, що підвищує зручність та доступність правосуддя[174].

При цьому, за твердженням Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду, кількість корпоративних спорів має тенденцію до зростання за останній період часу. Так, упродовж І півріччя 2026 року порівняно з тим самим періодом 2025 року кількість розглянутих господарськими судами справ збільшилася за основними категоріями, з них з корпоративних відносин – на 3,7 % - до 0,8 тис. із 0,7 тис.[175].

Науковці вказують переважно на переваги електронного судочинства. Так, О. В. Скочиляс-Павлів до

[174] Касаційний господарський суд у складі Верховного Суду. Аналіз стану здійснення правосуддя при розгляді господарських справ у першому півріччі 2026 року. URL: https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/ogliady/ztv8470.pdf?fbclid=IwY2xjawT1P25wZG9mBWV4dG4DYWVtAjEwAGJyaWQRMVNBMFUyQks0VFIyVFR1azhzcnRjBmFwcF9pZBAyMjIwMzkxNzg4MjAwODkyAAEe3Ri2Cbq4iWBLfYNQRKnv64NofHRO466Dd6PWhUESkCtYCle5-hIif1W6gjA_aem_Db15O7y_ugZWqZMLoigOWA

[175] Касаційний господарський суд у складі Верховного Суду. Аналіз стану здійснення правосуддя при розгляді господарських справ у першому півріччі 2026 року. URL: https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/ogliady/ztv8470.pdf?fbclid=IwY2xjawT1P25wZG9mBWV4dG4DYWVtAjEwAGJyaWQRMVNBMFUyQks0VFIyVFR1azhzcnRjBmFwcF9pZBAyMjIwMzkxNzg4MjAwODkyAAEe3Ri2Cbq4iWBLfYNQRKnv64NofHRO466Dd6PWhUESkCtYCle5-hIif1W6gjA_aem_Db15O7y_ugZWqZMLoigOWA

основних позитивних сторін електронного судочинства відносить: 1) швидкість та ефективність, оскільки справи можуть розглядатися швидше завдяки електронній системі документообігу; 2) економія часу та коштів завдяки можливості електронної подачі документів і, крім цього, економія витрат на проїзд до суду, проживання і т. д.; 3) зручність для учасників, що проявляється у можливості брати участь у засіданнях онлайн, що зменшує необхідність особисто відвідувати суд; 4) доступність для людей з обмеженими можливостями; 5) прозорість інформації, так як всі документи і матеріали можуть бути доступні онлайн для учасників справи, а також для громадськості; 6) електронні документи і процеси зменшують використання паперу та інших матеріалів, допомагаючи зберегти природні ресурси[176].

Правове визначення та порядок функціонування Єдиної судової інформаційно-комунікаційної системи врегульовано у господарському процесі у двох основних правових актах. По-перше, це ст. 6 ГПК України, яка визначає, що у господарських судах функціонує Єдина судова інформаційно-комунікаційна система[177], та, по-друге, це Положення про порядок функціонування окремих підсистем Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, затверджене рішенням Вищої ради правосуддя від 17 серпня 2021 року № 1845/0/15-21[178].

Бачимо, що уже в даному випадку маємо різну термінологію одного й того ж продукту «Єдина судова інформаційно-комунікаційна система» та «Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система». Зазначена неузгодженість потребує приведення у подальшому до одного визначення системи, яка функціонує практично.

Дослідники вказаної системи вважають, що зміст даного Положення № 1845/0/15-21 свідчить про те, що воно

[176] Скочиляс-Павлів О. В. Сучасний стан електронного судочинства в Україні. Київський часопис права. 2024. № 1. С. 207-212.

[177] Господарський процесуальний кодекс України: Закон України від 06.11.1991 № 1798-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text.

[178] Положення про порядок функціонування окремих підсистем ЄСІТС, затвердженим рішенням Вищої ради правосуддя від 17 серпня 2021 року № 1845/0/15-21 https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1845910-21#Text

спрямоване на деталізацію процесуальних приписів Кодексу та встановлення процедурних механізмів електронної взаємодії між судом і учасниками процесу. Також, на їх думку, можна дійти висновку, що у сукупності положення ГПК України та Положення Вищої ради правосуддя формують цілісну дворівневу нормативну модель функціонування Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, у межах якої процесуальний закон визначає фундаментальні гарантії електронного судочинства, тоді як підзаконне регулювання забезпечує їх практичну та техніко-процедурну реалізацію[179].

Проте чи усі учасники корпоративних спорів використовують інструменти електронного судочинства, зокрема «Електронний суд», «Електронний кабінет»? Якщо ні, то з яких причин?

Пригадуючи історію впровадження системи, слід зауважити, що 20 липня 2023 року було опубліковано Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обов'язкової реєстрації та використання електронних кабінетів в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі або її окремій підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами» від 29 червня 2023 року № 3200-IX[180].

Уже через 90 днів з дня його опублікування, відповідно до вимог ГПК, КАС та ЦПК України, Електронні кабінети в ЄСІТС або її окремій підсистемі (модулі) обов'язково повинні були мати: адвокати, нотаріуси, державні та приватні виконавці, арбітражні керуючі, судові експерти, органи державної влади, органи місцевого самоврядування та інші.

Для господарського судочинства ця вимога набрала чинності без будь-яких відкладальних умов. І, відповідно, саме господарські суди стали першими у впровадженні та використанні сторонами електронних кабінетів у Єдиній

[179] Діхтярук А. Б. «Електронне судочинство у господарському процесі: проблеми та перспективи застосування ЄСІТС». Право та державне управління. 2025р. № 2 с.423 – 430.

180 Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обов'язкової реєстрації та використання електронних кабінетів в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі або її окремій підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами» від 29.06.2023 № 3200-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3200-20#Text

судовій інформаційно-телекомунікаційній системі. Водночас для адміністративного та цивільного судочинства законодавець зробив виняток: норми про обов'язок реєстрації електронних кабінетів юридичними особами (приватної форми власності) ввели у дію через сім місяців з дня опублікування Закону № 3200-IX[181] .

Зі змісту ч. 5 ст. 6 ГПК України[182] випливає, що суд направляє судові рішення та інші процесуальні документи учасникам судового процесу до їхніх електронних кабінетів, вчиняє інші процесуальні дії в електронній формі із застосуванням Єдиної судової інформаційно-комунікаційної системи або її окремої підсистеми (модуля), що забезпечує обмін документами, у порядку, визначеному цим Кодексом, Положенням про Єдину судову інформаційно-комунікаційну систему та/або положеннями, що визначають порядок функціонування її окремих підсистем (модулів).

Електронний кабінет – це персональний кабінет (вебсервіс чи інший користувацький інтерфейс) у підсистемі (модулі) Єдиної судової інформаційно-комунікаційної системи, за допомогою якого особі, яка пройшла електронну ідентифікацію, надається доступ до інформації та сервісів Єдиної судової інформаційно-комунікаційної системи або її окремих підсистем (модулів), у тому числі можливість обміну (надсилання та отримання) документами (в тому числі процесуальними документами, письмовими та електронними доказами тощо) між судом та учасниками судового процесу, а також між учасниками судового процесу. Електронна ідентифікація особи здійснюється з використанням кваліфікованого електронного підпису чи інших засобів електронної ідентифікації, які дають змогу однозначно встановити особу.

Частина 6 ст. 6 ГПК визначає, що адвокати, нотаріуси, державні та приватні виконавці, арбітражні керуючі, судові

[181]Електронне судочинство: обов'язкова реєстрація та використання електронних кабінетів у ЄСІТС. Судова влада України. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1453590/

[182]Господарський процесуальний кодекс України: Закон України від 06.11.1991 р. № 1798-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text.

експерти, органи державної влади та інші державні органи, зареєстровані за законодавством України як юридичні особи, їх територіальні органи, органи місцевого самоврядування, інші юридичні особи, зареєстровані за законодавством України, реєструють свої електронні кабінети в Єдиній судовій інформаційно-комунікаційній системі або її окремій підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами, в обов'язковому порядку. Інші особи реєструють свої електронні кабінети в Єдиній судовій інформаційно-комунікаційній системі або її окремій підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами, в добровільному порядку.

Отже, за правилами закону у коло осіб, які реєструють вказані кабінети добровільно, потрапляють фактично усі фізичні особи учасники процесу. У корпоративних спорах це усі учасники / акціонери / члени юридичних осіб, які є фізичними особами.

Як вірно зазначає О. В. Скочиляс-Павлів, перша і найважливіша проблема полягає в тому, що законодавство не передбачає обов'язку зареєструвати електронний кабінет для громадян, які є активними учасниками судових процесів. Відтак, громадяни не мають доступу до електронних документів, що вимагає від суду роздрукування матеріалів справи, а це іноді сотні сторінок. Разом з тим ресурси суду на витратні матеріали є обмеженими, тому суддям самим доводиться закуповувати необхідні засоби (папір, заправка картриджів)[183].

Крім того, зі змісту ч. 8 ст. 6 ГПК реєстрація в Єдиній судовій інформаційно-комунікаційній системі або її окремій підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами, не позбавляє права на подання документів до суду в паперовій формі.

Видається, що вказане положення взагалі нівелює мету запровадження Електронного судочинства, так як за правилами ст. 6 ГПК, існує лише вимога зареєструвати Електронний кабінет і санкція за його нереєстрацію (залишення заяви без розгляду) не створює вимоги подавати

[183] Скочиляс-Павлів О. В. Сучасний стан електронного судочинства в Україні. Київський часопис права. 2024. № 1. С. 207-212.

усі документи, у тому числі докази, в електронному вигляді через Електронний кабінет.

Таким чином, отримуємо на практиці змішаний формат подання заяв у корпоративному спорі як у електронній, так і в паперовій формі.

Вказане призводить не до покращення захисту учасника корпоративного спору, а навпаки, до труднощів у використанні інструментів електронного судочинства, які, навпаки, мали б пришвидшити процес, спростити доступ до нього та дозволити ефективніше реалізовувати свої процесуальні права учаснику корпоративного спору.

Так, учасник корпоративного спору, який належним чином зареєстрував Електронний кабінет і розраховує на аналогічні дії від контрагента у спорі, не може їх вимагати у силу гнучкості законодавства.

То чи працює Електронний суд та Електронний кабінет на практиці, якщо ми маємо таку змішану систему подання заяв та доказів?

На сьогодні він працює завдяки обов'язку судів щодо формування матеріалів справи. Причому ними формується як електронний, так і паперовий варіант справи.

Так, у зв'язку з таким гнучким законодавством, яке не вимагає реєстрації Електронного кабінету для певного кола осіб, а також містить лише вимогу реєстрації Електронного кабінету для іншого кола, проте не вимагає у них обов'язкового подання документів та доказів лише і виключно в електронному форматі, а також тим, що функціонування усіх модулів ЄСІТС досі не є втіленим на практиці, маємо ситуацію, за якої саме на суд лягли витрати із забезпечення формування як повної електронної версії, так і паперової форми судової справи, зокрема і у корпоративному спорі.

Створюючи електронну версію справи, суд усе, що надійшло від учасників корпоративного спору у паперовому форматі, самостійно переводить в електронну форму. У цьому випадку на суд покладено обов'язок – формувати електронну версію заяв, клопотань та додатків до них у спосіб їх сканування, переведення у електронний формат і підкріплення до справи у Діловодстві суду (АСДС).

В іншому випадку все, що надійшло до суду через Електронні кабінети в електронній версії суд переводить у

паперовий формат справи. У цьому випадку суд роздруковує усі електронні заяви, докази, документи тощо та долучає їх чи вперше формує на їх основі паперові матеріали справи.

Таким чином, на сьогодні електронне судочинство існує у трохи «викривленому» форматі, а «Електронна судова справа» існує поряд із своєю сестрою близнючкою – «Паперовою судовою справою».

Для учасника корпоративного спору, за належної роботи суду в цьому ракурсі, не має виникати труднощів із реалізацією процесуальних прав чи виконанням процесуальних обов'язків. Як і використання ним Електронного кабінету. Але це за умови, що суд забезпечений належним матеріальним та людським ресурсом. В іншому випадку це може перетворитися на недолік електронного судочинства.

Винятком не є і швидкість у забезпеченні процесу (розгляду і вирішення спору), що є одним із завдань впровадження електронного судочинства. Адже на суди у даному випадку покладено додаткові функції та додаткове навантаження, що потребує значних ресурсів – як матеріальних, так і додаткових затрат часу на формування в електронних судах повної версії електронної справи.

При цьому законодавець, впроваджуючи електронне судочинство, сам подальшими законодавчими змінами не сприяє його розвитку.

Для прикладу, розглянемо процедуру банкрутства, у якій корпоративний захист учасники / акціонери реалізують через уповноважену особу засновників (учасників, акціонерів) боржника.

Так, відповідно до змін, внесених згідно із Законом № 2971-IX від 20. 03. 2023 р.[184] ч. 5 ст. 9 КУзПБ[185] передбачено, що оскарження судових рішень у процедурі банкрутства (неплатоспроможності) не зупиняє провадження у справі про банкрутство (неплатоспроможність). До апеляційного

[184] Закон України № 2971-IX від 20. 03. 2023 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2971-20

[185]Кодекс України з процедур банкрутства від 18. 10. 2018 р. № 2597-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#Text

або касаційного суду направляються матеріали справи у витребуваній ухвалою апеляційного чи касаційного суду частині. Суд, який розглядає апеляційну чи касаційну скаргу, може витребувати справу про банкрутство (неплатоспроможність) у повному обсязі за власною ініціативою. Належним чином засвідчені копії справи або частини справи залишаються у господарському суді для подальшого здійснення провадження у справі про банкрутство (неплатоспроможність). Матеріали справи про банкрутство (неплатоспроможність), що стосуються заяви (позову), поданої (поданого) в порядку, визначеному ст. 7 цього Кодексу, направляються господарським судом до апеляційного чи касаційного суду в повному обсязі. Належним чином засвідчені копії справи залишаються у господарському суді для подальшого здійснення провадження у справі про банкрутство (неплатоспроможність).

На практиці апеляційне або касаційне оскарження у справі про банкрутство спричиняє необхідність суду першої інстанції, керуючись чіткими вимогами ч. 5 ст. 9 КУзПБ, виготовляти паперові копії усіх матеріалів, фактично формувати так званий «Дублікат справи».

Постає питання, чи є виправданою вимога ст. 9 КУзПБ щодо виготовлення копії паперових матеріалів справи за наявності сформованої у Діловодстві суду повної її електронної версії? І чи таке паперове дублювання відповідає меті, яку переслідувало запровадження електронного судочинства?

Підсумовуючи сказане, вбачається доцільним, для прискорення введення у дію електронного судочинства у корпоративних спорах, запропонувати внести зміни до процесуальних кодексів, де визначити обов'язок реєстрації та використання електронних кабінетів для участі у судових процесах усіх учасників корпоративного спору, у тому числі і фізичних осіб - учасників корпоративних спорів.

Також вважаємо, що уже у даний час для удосконалення функціонування Електронних кабінетів і суду у корпоративних спорах є необхідним внесення змін до абз. 1 ч. 8 ст. 6 ГПК України *«Реєстрація в Єдиній судовій інформаційно-комунікаційній системі або її окремій підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами, не*

позбавляє права на подання документів до суду в паперовій формі», виключивши його повністю.

Адже, якщо особа уже зареєструвала Електронний кабінет, видається логічним і послідовним, що вона повинна його використовувати практично. Це і є мета впровадження електронного судочинства. У виключних непередбачуваних випадках, коли особа втратила доступ до Електронного кабінету у час війни і надзвичайних подій, що теж можливе, їй можна дозволити подання документів до суду у паперовій формі. Проте у даний час зазначені положення статті не передбачають виключності випадків, а поширюють свою дію на усіх, хто зареєстрував Електронний кабінет. Постає питання, для чого тоді особою взагалі реєструє Електронний кабінет?

У розрізі захисту корпоративних прав учасників у банкрутстві та розвитку електронного судочинства вбачаємо необхідним внесення змін до Кодексу України з процедур банкрутства, а саме до ст. 9, змінивши її ч. 5 та передбачили, що при оскарженні ухвал та постанов суду першої інстанції до апеляційної чи касаційної інстанції останні суди здійснювали їх розгляд на підставі сформованих електронних матеріалів справи в «Електронному суді» - Діловодстві суду (АСДС) і лише у виключних випадках за необхідності, яка має бути аргументована судом в ухвалі, витребували оригінали матеріалів справи повністю чи їх частину. А також передбачити, що суд першої інстанції при витребуванні оригіналів справи до апеляційної чи касаційної інстанції повністю або частково продовжує розгляд справи на підставі сформованих електронних матеріалів справи у «Електронному суді» - Діловодстві суду (АСДС).

4.3. Електронні виконавчі документи у корпоративних спорах

Електронне судочинство формує можливості для учасників корпоративних спорів не лише на стадії розгляду судової справи, а й при виконанні рішень суду, адже ми усі розуміємо, що захист порушеного права у суді має на меті відновити своє право. Що являє собою рішення суду, якщо

воно не може бути виконане швидко і ефективно на користь того, хто прагне захисту?

Однією з ключових новел Електронного судочинства стало впровадження електронних виконавчих документів.

Зі змісту ст. 4 Закону України «Про виконавче провадження» випливає, що виконавчий документ може бути виданий у формі електронного документа, на який накладено кваліфікований електронний підпис відповідно до Законів України «Про електронні документи та електронний документообіг» та «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги». У разі видачі виконавчого документа у формі електронного документа, що одночасно є рішенням, інформація про дату набрання ним законної сили може зазначатися в окремому електронному документі, що вважається невід'ємною частиною виконавчого документа. Особливості пред'явлення до примусового виконання виконавчих документів, виданих у формі електронного документа, визначаються Міністерством юстиції України.

Пред'явлення до примусового виконання виконавчого документа, виданого у формі електронного документа, забезпечується з використанням підсистем (модулів) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, зокрема підсистем «Електронний кабінет», «Електронний суд», стягувачами - фізичними та юридичними особами.

У зв'язку з численними зверненнями користувачів стосовно можливості отримання і пред'явлення виконавчих документів в електронній формі Державна судова адміністрація України надала такі роз'яснення щодо функціонування згаданого сервісу (*лист ДСА України від 19.10.2023 р. № 15-12512/23*):

- виконавчі документи можуть видаватися судами в електронній формі у випадках, коли вони підлягають виконанню державними або приватними виконавцями, так як на сьогодні налаштована автоматизована електронна взаємодія підсистеми «Електронний суд» з автоматизованою системою виконавчого провадження;
- у разі, якщо виконавчий документ підлягає виконанню Державною казначейською службою України або її територіальним органом, податковими органами, банками чи будь-яким іншим органом, то в такому випадку необхідно видавати виконавчі документи в паперовій формі

через відсутність автоматизованої електронної взаємодії з інформаційними ресурсами Державної казначейської служби України та/або інших органів влади;

- у разі видачі виконавчого документа в паперовій формі – дублікат такого документа також видається в паперовій формі;
- нормами процесуального законодавства України передбачено, що особі, яка зареєструвала електронний кабінет в Єдиній судовій інформаційно- телекомунікаційній системі або її окремій підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами, суд вручає будь-які документи у справах, в яких така особа бере участь, виключно в електронній формі шляхом їх направлення до електронного кабінету такої особи, що не позбавляє її права отримати копію судового рішення у паперовій формі за окремою заявою[186].

В окремих роз'ясненнях ДСА зазначено положення, що мають практичне значення під час роботи з електронними виконавчими документами, зокрема:

- виконавчі документи формуються в електронній формі без додаткової заяви стягувача. Після створення картки електронного виконавчого документа відомості автоматично надходять до Електронного кабінету користувача та відображаються у застосунку «Дія». Надалі такі документи можуть бути пред'явлені до примусового виконання через автоматизовану взаємодію з Автоматизованою системою виконавчого провадження (АСВП);
- паперова та електронна форми не можуть існувати одночасно. Якщо стягувач бажає отримати виконавчий документ у паперовій формі, він подає відповідну заяву. У такому випадку електронний документ підлягає анулюванню, а суд видає паперовий примірник. Одночасна видача одній особі виконавчого документа в паперовій та електронній формах законодавством не допускається;
- у разі виявлення помилок необхідно діяти негайно. Якщо після надсилання електронного виконавчого документа виявлено неточності або помилки в реквізитах,

[186] Роз'яснення ДСА « Додаткова інформація з питань функціонування сервісу видачі і пред'явлення до виконання виконавчих документів в електронній формі» https://court.gov.ua/archive/1499174/

працівник суду повинен анулювати сформовані відомості в автоматизованій системі документообігу суду та сформувати нові дані з виправленою інформацією;

- не всі виконавчі документи можуть видаватися в електронній формі;
- якщо документ підлягає виконанню органами Державної казначейської служби України, податковими органами, банківськими установами чи іншими органами, з якими наразі відсутня електронна взаємодія, такий документ необхідно видавати виключно в паперовій формі;
- необхідно контролювати статус виконання[187].

Слід відзначити, що паралельно з ЄСІТС виконавчі документи у судових справах тепер доступні онлайн у застосунку «Дія». За повідомленням Державної судової адміністрації України громадяни, які отримали судове рішення, відтепер можуть отримати електронний виконавчий документ та подати його на виконання онлайн – без необхідності особистого звернення до суду чи органів державної виконавчої служби.

Нова можливість реалізована в застосунку «Дія» та покликана спростити процедуру виконання судових рішень. Після того як суд сформує електронний виконавчий документ, користувач отримує відповідне повідомлення у застосунку «Дія». Далі користувач може в електронній формі подати заяву про виконання судового рішення. Необхідні дані заповнюються автоматично, а інформаційна система визначає відповідний орган державної виконавчої служби або приватного виконавця та направляє документи за належністю. Інформацію про стан розгляду заяви та подальше виконання судового рішення можна відстежувати онлайн у застосунку.

Запровадження електронної форми отримання та подання виконавчих документів спрямоване на спрощення взаємодії громадян із судами та органами примусового виконання рішень, скорочення кількості особистих звернень і забезпечення доступності відповідних послуг. Послугу реалізовано за участю Міністерства цифрової трансформації України, Міністерства юстиції

[187] Роз'яснення ДСА Електронні виконавчі документи: на що також варто звернути увагу працівникам апарату суду https://tl.if.court.gov.ua/sud0916/pres-centr/news/2052010/

України, Державної судової адміністрації України, ДП «Національні інформаційні системи», ДП «Інформаційні судові системи», а також за підтримки швейцарсько-української Програми EGAP, що впроваджується Фондом Східна Європа[188].

Бачимо, що як і з Електронним кабінетом та його використанням, застосування такого інструмента як «Електронний виконавчий документ» також не є обов'язком, а є лише правом стягувача. І це право не переростає в обов'язок, незважаючи навіть на те, що особа зареєстрована у Електронному суді та має зареєстрований Електронний кабінет.

Одночасно не усі виконавчі документи можуть видаватися в електронній формі. Якщо документ підлягає виконанню органами Державної казначейської служби України, податковими органами, банківськими установами чи іншими органами, з якими наразі відсутня електронна взаємодія, такий документ необхідно видавати виключно в паперовій формі.

А тому вважаємо, що у корпоративних спорах після їх завершення – якщо вимоги позивача як стягувача були переважно немайновими, то він перш за все буде прагнути отримати рішення суду, а якщо ж рішення потребуватиме примусового виконання – паперовий виконавчий документ.

Таким чином, і у даному випадку ми маємо певне законодавче застереження щодо переходу повністю на електронне виконання рішень судів. Можливо, зважаючи на наші реалії війни та нестабільності, це і є доцільним.

Слід погодитися з твердженням О. В. Скочиляс-Павлів, яка зазначає, що сучасні умови розвитку нашої держави показали, що суттєвою проблемою можуть стати технічні проблеми у роботі електронних систем, що можуть призвести до перебоїв у проведенні засідань та подачі документів. Достатньо пригадати хакерські атаки на мобільну мережу «Київстар», що потягнули за собою кількаденну відсутність мобільного зв'язку та інтернету у користувачів мережі. Звідси постають і питання щодо

[188] Виконавчі документи у судових справах тепер доступні онлайн у застосунку «Дія». Державна Судова Адміністрація від 14 серпня 2026. URL: https://dsa.court.gov.ua/dsa/pres-centr/news/2081129/

безпеки даних та їх конфіденційності. Для забезпечення належного рівня інформаційної безпеки в судах потрібно регулярно оновлювати бази даних, змінювати застарілу техніку, посади із обслуговування техніки повинні обіймати кваліфіковані фахівці, що теж є великою проблемою через низький рівень заробітної плати[189].

Таким чином, вважаємо, що для забезпечення послідовного функціонування електронного судочинства у корпоративних спорах доцільним є перегляд положень абз. 1 ч. 8 ст. 6 ГПК України, відповідно до якого реєстрація в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі або її окремій підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами, не позбавляє особу права на подання документів до суду в паперовій формі.

Збереження необмеженої можливості паралельного використання електронної та паперової форм подання процесуальних документів певною мірою знижує ефективність запровадження електронного судочинства. Особа, яка вже зареєструвала електронний кабінет та має технічну можливість користуватися відповідними підсистемами ЄСІТС, фактично може на власний розсуд обирати форму подання документів, що призводить до виникнення змішаного формату судового провадження. У такому випадку суд змушений забезпечувати опрацювання документів у двох формах, а паперові матеріали, подані учасниками справи, додатково переводити в електронний формат для формування електронної справи.

Зазначене повною мірою не відповідає самій меті цифровізації судочинства, що полягає не лише у створенні електронного кабінету як технічного інструменту, а й у переході до більш оперативної, доступної та ефективної електронної взаємодії між судом та учасниками судового процесу. Водночас повне виключення можливості подання документів у паперовій формі без встановлення будь-яких винятків також не видається оптимальним. В умовах воєнного стану, можливих перебоїв електропостачання, зв'язку, роботи інформаційних систем, кібератак та інших технічних обставин учасник судового процесу повинен

[189] Скочиляс-Павлів О. В. Сучасний стан електронного судочинства в Україні. Київський часопис права. 2024. № 1. С. 207-212.

мати гарантовану можливість реалізувати своє право на звернення до суду. Тому більш обґрунтованим вважаємо не абсолютне скасування паперової форми подання документів, а встановлення чітких та вичерпних випадків, у яких таке подання допускається як виняток.

З огляду на це пропонуємо передбачити, що особи, які відповідно до закону зобов'язані зареєструвати Електронний кабінет та мають доступ до нього, подають процесуальні документи та докази переважно в електронній формі через відповідну підсистему ЄСІТС. Подання документів у паперовій формі може допускатися у виняткових випадках, зокрема у разі технічної неможливості використання електронного кабінету, підтвердженого факту непрацездатності відповідної підсистеми, відсутності електронної взаємодії з відповідним інформаційним ресурсом або виникнення інших обставин, що об'єктивно перешкоджають електронному поданню документів.

Такий підхід дозволив би поєднати дві необхідні складові судочинства: з одного боку, забезпечити реальний перехід до електронної форми процесуальної взаємодії, а з іншого – не допустити обмеження права особи на доступ до правосуддя у випадку технічних чи інших об'єктивних перешкод. Тому вважаємо за доцільне внести зміни до ч. 8 ст. 6 ГПК України, передбачивши пріоритет електронної форми подання процесуальних документів для осіб, які мають зареєстрований електронний кабінет, з одночасним визначенням чітких винятків, за яких допускається подання документів у паперовій формі.

РОЗДІЛ 5. ЦИФРОВІЗАЦІЯ МІЖНАРОДНОГО КОМЕРЦІЙНОГО АРБІТРАЖУ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАХИСТУ КОРПОРАТИВНИХ ПРАВ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ТА УКРАЇНСЬКІ ПЕРСПЕКТИВИ

Захист корпоративних прав дедалі частіше виходить за межі однієї юрисдикції. Транскордонні спільні підприємства, договори купівлі-продажу часток і пакетів акцій, угоди злиття та поглинання (M&A), корпоративні (акціонерні) договори за участю іноземного капіталу породжують спори, у яких принаймні одна сторона прагне нейтрального форуму, процесуальної гнучкості та можливості виконати рішення за кордоном. Саме тому міжнародний комерційний арбітраж поступово перетворюється на важливий – а нерідко й безальтернативний – інструмент захисту корпоративних прав, доповнюючи національне судочинство. Водночас цей інструмент має суттєву особливість: на відміну від державного суду, юрисдикція якого ґрунтується на законі, компетенція арбітражу залежить від згоди сторін і від того, чи допускає національний правопорядок передання відповідної категорії спорів на розгляд арбітражу.

Питання про те, які корпоративні спори взагалі можуть бути предметом арбітражного розгляду, тобто питання їх арбітровності, є відправною точкою для будь-якої розмови про арбітраж як засіб захисту корпоративних прав. У цьому розділі свідомо вживається питомо український термін «арбітровність» (прикм. «арбітровний») – як відповідник поняття, що позначає допустимість передання спору на розгляд арбітражу, – на противагу калькованому варіантові «арбітрабельність»[190]. В Україні законодавець традиційно

[190] Про обґрунтування терміна «арбітровність» див.: Перепелинська О. С. Які спори (не) можна передавати на вирішення міжнародного арбітражу за законодавством України? Юрист&Закон. 2019. № 31 (522); Перепелинська О. С. Особливості захисту корпоративних прав у міжнародному арбітражі: досвід Німеччини. Європейські перспективи. 2026. № 2, ч. 1. С. 354.

ставився до арбітровності корпоративних спорів обережно: за загальним правилом такі спори є неарбітровними, а виняток, передбачений ч. 2 ст. 22 ГПК України, дозволяє передати корпоративний спір до міжнародного комерційного арбітражу лише за умови, що спір виникає з договору і що арбітражна угода укладена між юридичною особою та всіма її учасниками (акціонерами)[191]. Європейський досвід підказує, що жорсткість цієї конструкції не є єдино можливою: німецьке право, зіткнувшись з тією самою проблемою «ефекту erga omnes» рішень у корпоративних спорах, розв'язало її не через вимогу підпису кожного учасника, а через процесуальні гарантії – повідомлення всіх заінтересованих осіб та надання їм можливості взяти участь у формуванні арбітражного трибуналу і в самому розгляді[192].

Саме тут виявляється неочевидний, але принциповий зв'язок між захистом корпоративних прав і темою цього розділу – цифровізацією міжнародного арбітражу. Йдеться не лише про використання окремих технологічних інструментів, а про комплексну трансформацію арбітражного процесу: електронне подання документів і комунікацію, онлайн-платформи для адміністрування справ, віртуальні та гібридні слухання, електронне підписання арбітражних рішень, електронні докази, а також сучасні засоби кібербезпеки й захисту даних. Ці зміни мають особливе значення для корпоративних спорів. Цифрові інструменти не лише роблять арбітраж швидшим, доступнішим і менш витратним, а й дозволяють практично реалізувати процесуальні гарантії, від яких залежить арбітражний захист корпоративних прав: своєчасне повідомлення численних заінтересованих осіб, їхню участь

[191] Господарський процесуальний кодекс України: Закон України від 06 лист. 1991 р. № 1798-XII (у ред. Закону від 03 жовт. 2017 р. № 2147-VIII), ст. 22. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12 (дата звернення: 01.08.2026). Див. також: Perepelynska O., Gontar O. Arbitrability of Corporate Disputes in Ukraine. Arbitration of Shareholder Disputes in Central and Eastern Europe / eds. M. Hauser-Morel, T. Iancu. Kluwer Law International, 2026. Ch. 7.

[192] Докладний порівняльний аналіз німецького підходу (Schiedsfähigkeit I–IV, Додаткові правила DIS для корпоративних спорів) див.: Перепелинська О. С. Особливості захисту корпоративних прав у міжнародному арбітражі: досвід Німеччини. Європейські перспективи. 2026. № 2, ч. 1. С. 353–362.

у провадженні, доступ до матеріалів справи та консолідацію пов'язаних спорів. Інакше кажучи, цифровізація перетворює на практично здійсненне те, що тривалий час вважалося однією з головних перешкод для арбітровності корпоративних спорів.

Цифровізація арбітражу не є самоціллю і породжує власні виклики. Найгостріші з них лежать у двох площинах, що й визначають структуру цього розділу: збирання та оцінка електронних доказів, які в корпоративних конфліктах становлять переважну частину доказової бази, і дотримання права на належну процедуру під час віртуальних слухань. Ці виклики особливо чутливі для корпоративних спорів через їх багатосторонність, значні обсяги документації, конфіденційність комерційно чутливої інформації та участь експертів з оцінки. Мета розділу – показати, як цифровізація та європеїзація міжнародного комерційного арбітражу впливають на захист корпоративних прав, у чому полягає специфіка електронних доказів у корпоративних конфліктах і як забезпечується належна процедура у віртуальних слуханнях, спираючись передусім на європейський досвід (регламенти провідних європейських арбітражних інституцій, право Європейського Союзу та практику європейських судів) і з огляду на потреби вдосконалення українського правопорядку.

5.1. Еволюція арбітражного інструментарію в епоху цифровізації

Від паперового процесу до цифрового: пандемія як каталізатор

Цифровізація арбітражу розпочалася задовго до 2020 року – з електронного листування, обміну процесуальними документами електронною поштою та поодиноких відеоконференцій для допиту свідків у віддаленому форматі. Проте саме пандемія COVID-19 у 2020–2021 роках стала каталізатором, який за лічені місяці перетворив ці практики з винятку на норму. Як влучно зауважила Робоча група з питань упровадження LegalTech у міжнародному арбітражі, «за останні кілька років спостерігається виразна

тенденція до посилення цифровізації в арбітражі; пандемія COVID-19 пришвидшила темп змін, і низка нових цифрових інструментів стала нормою за одну ніч»[193]. Реагуючи на кризу, арбітражні інституції – CPR, CRCICA, DIS, ICC, ICDR/AAA, ICSID, KCAB, LCIA, HKIAC, SCC, SIAC, VIAC та інші – виступили зі спільною заявою, закликавши вживати заходів, які «максимально можливою мірою мінімізують вплив перешкод на арбітражний процес»[194].

Наслідком цього стала хвиля перегляду інституційних регламентів, що формалізувала три групи електронних практик: (1) електронне подання повідомлень про арбітраж і процесуальних документів; (2) електронне підписання документів, зокрема й арбітражного рішення арбітражним трибуналом; (3) проведення процесуальних слухань і слухань по суті справи у віртуальному або гібридному форматі[195].

Оновлення регламентів провідних (передусім європейських) інституцій

Хронологія оновлень промовиста. Регламент LCIA (Лондонського міжнародного арбітражного суду) 2020 року (чинний з 1 жовтня 2020 р.) закріпив електронну комунікацію як основну форму спілкування в арбітражі (статті 1.3, 2.3, 4), передбачив можливість проведення слухань дистанційно через телефонну конференцію, відеозв'язок або з використанням інших засобів комунікації з учасниками, що знаходяться в одному або кількох географічних місцях (або у комбінованій формі) (стаття 19.2), і прямо дозволив підписувати будь-яке рішення електронно та/або у кількох примірниках (стаття 26.2)[196]. Арбітражний Регламент ICC (Міжнародної торгової палати) 2021 року (чинний з 1 січня 2021 р.) встановив електронну форму комунікації за замовчуванням (стаття 3(1)) і прямо дозволив трибуналу після консультацій зі сторонами

[193] Protocol for Online Case Management in International Arbitration / Working Group on LegalTech Adoption in International Arbitration. November 2020. Para. 65. URL: https://protocol.techinarbitration.com/p/1 (дата звернення: 01.08.2026).

[194] Там само. Para. 13.

[195] Holman Fenwick Willan. Core Issues in International Arbitration: Key Changes to Arbitration Rules. 2021. P. 6.

[196] LCIA Arbitration Rules 2020: in force as of 1 October 2020. URL: https://www.lcia.org/media/download.aspx?MediaId=1128 (дата звернення: 01.08.2026).

вирішувати, що будь-яке слухання проводиться дистанційно шляхом відеоконференції, телефону або інших належних засобів зв'язку (стаття 26(1))[197].

Ця динаміка триває й донині. Найважливіше оновлення для потреб цього розділу – нова редакція Регламенту ICC 2026 року, що набрала чинності 1 червня 2026 року і застосовується до арбітражів, розпочатих від цієї дати; редакція 2021 року, на яку досі посилається більшість джерел, вже не є чинною для нових справ. Регламент ICC 2026 року розвиває цифровий вектор: закріплює електронну комунікацію як пріоритетну (стаття 3), передбачає проведення нарад щодо організації процесу та слухань «особисто, у гібридній формі або за допомогою відеоконференції, телеконференції чи іншої форми електронної комунікації» (статті 24(5) та 27(1)), а також електронне підписання рішення, його підписання у кількох примірниках та повідомлення такого рішення в електронному форматі (стаття 38)[198].

Аналогічні положення містять й інші провідні європейські та світові регламенти: Арбітражний регламент SCC (Стокгольмської торгової палати) 2023 року (Стокгольм) із електронною комунікацією та захищеною платформою адміністрування справ і можливістю дистанційних слухань[199]; Віденські правила – Арбітражний регламент VIAC (Віденського міжнародного арбітражного центру) 2021 року (в оновленій редакції, чинній з 1 січня 2025 р.), які допускають подання й комунікацію в електронній формі та проведення усного слухання «за особистою присутністю сторін або за допомогою інших

[197] ICC Arbitration Rules 2021 : in force from 1 January 2021 to 31 May 2026. URL: https://iccwbo.org/dispute-resolution/dispute-resolution-services/arbitration/rules-procedure/2021-arbitration-rules/ (дата звернення: 01.08.2026).

[198] ICC Rules of Arbitration 2026 : in force as of 1 June 2026. URL: https://iccwbo.org/dispute-resolution/dispute-resolution-services/arbitration/rules-procedure/2026-arbitration-rules/ (дата звернення: 01.08.2026).

[199] Arbitration Rules of the SCC Arbitration Institute 2023 : in force as of 1 January 2023. URL: https://sccarbitrationinstitute.se (дата звернення: 01.08.2026).

засобів», тобто дистанційно (стаття 30)[200]; Швейцарські правила – Арбітражний регламент Швейцарського арбітражного центру 2021 року, стаття 27(2) яких прямо передбачає проведення слухань «особисто або дистанційно за допомогою відеоконференції або інших відповідних засобів» за рішенням арбітражного трибуналу після консультацій зі сторонами[201]. У сфері інвестиційного арбітражу Арбітражний регламент ICSID (Міжнародного центру з урегулювання інвестиційних спорів) 2022 року (чинний з 1 липня 2022 р.) зробив електронне подання обов'язковим і прямо дозволив проведення процесуальних нарад та слухань дистанційно за допомогою будь-яких засобів, які арбітражний трибунал вважатиме за належні (правила 4, 29, 32)[202]. Арбітражний регламент ЮНСІТРАЛ, своєю чергою, у статті 28(4) уповноважує арбітражний трибунал розпорядитися про допит свідків за допомогою засобів зв'язку, що не потребують їх фізичної присутності (зокрема відеоконференції)[203].

Показово, що навіть інституції, чиї регламенти ухвалено до пандемії й не містять прямої «дистанційної» статті (як-от Арбітражні правила DIS 2018 року[204]), допускають віртуальні слухання на підставі загальної дискреції арбітражного трибуналу щодо ефективного та економного ведення процесу. Внаслідок цих численних оновлень відбулася помітна синхронізація регламентів:

---

[200] Vienna Rules – Rules of Arbitration of the Vienna International Arbitral Centre (VIAC) 2025 : in force as of 1 January 2025. URL: https://www.viac.eu/en/arbitration-basics/arbitration-rules/ (дата звернення: 01.08.2026).

[201] Swiss Rules of International Arbitration 2021 : in force as of 1 June 2021. Art. 27(2). URL: https://www.swissarbitration.org/centre/arbitration/arbitration-rules/ (дата звернення: 01.08.2026).

[202] ICSID Arbitration Rules 2022: in force as of 1 July 2022. URL: https://icsid.worldbank.org/sites/default/files/Arbitration_Rules.pdf (дата звернення: 01.08.2026).

[203] UNCITRAL Arbitration Rules (as revised). Art. 28(4). URL: https://uncitral.un.org/sites/default/files/media-documents/uncitral/en/21-07996_expedited-arbitration-e-ebook.pdf (дата звернення: 01.08.2026).

[204] DIS Arbitration Rules 2018: in force as of 1 March 2018. URL: https://www.disarb.org/en/tools-for-dis-proceedings/dis-rules (дата звернення: 01.08.2026).

відмінностей між ними у частині цифрових інструментів та електронної комунікації залишилося небагато[205].

М'яке право: стандартизація дистанційного розгляду й доказів

Паралельно з регламентами розвивалося арбітражне «м'яке право». Ключовим інструментом стали Правила Міжнародної асоціації юристів (IBA) щодо отримання доказів у міжнародному арбітражі в редакції 2020 року, які вперше запровадили визначення «дистанційного слухання» (Remote Hearing) і прямо передбачили повноваження арбітражного трибуналу на прохання або за власною ініціативою після консультацій зі сторонами провести дистанційне слухання та встановити для нього протокол (стаття 8.2)[206]. Ці ж Правила містять широке визначення «документа», що охоплює дані «будь-якого типу, що зафіксовані або зберігаються на папері або за допомогою електронних, аудіо-, візуальних або інших засобів», і відповідні положення про надання електронних документів (ст. 3), про що йтиметься у підрозділі 5.2. Альтернативний, континентальний за духом інструмент – Празькі правила ефективної організації процесу в міжнародному арбітражі 2018 року – заохочують арбітражний трибунал організовувати слухання якомога ефективнішим з точки зору витрат способом, зокрема «за допомогою відео-, електронного чи телефонного зв'язку задля уникнення зайвих витрат на поїздки» (стаття 8.2)[207].

Технологічний інструментарій: платформи, послуги віртуальних слухань, LegalTech

Оновлення норм супроводжувалося появою технологічної інфраструктури. ICC розробила власне рішення для віртуальних і гібридних слухань (ICC Hearing Centre), що надає технічну підтримку, IT-безпеку,

[205] Holman Fenwick Willan. Core Issues in International Arbitration: Key Changes to Arbitration Rules. 2021. P. 7.

[206] IBA Rules on the Taking of Evidence in International Arbitration 2020: adopted 17 December 2020. URL: https://www.ibanet.org/document?id=IBA-Rules-on-Taking-of-Evidence-2020-Ukrainian (дата звернення: 01.08.2026).

[207] Rules on the Efficient Conduct of Proceedings in International Arbitration (Prague Rules) 2018. URL: https://praguerules.com/prague_rules/ (дата звернення: 01.08.2026).

синхронний переклад, протоколювання та обмін документами, приймаючи як слухання у справах ICC, так і у справах, що адмініструються іншими інституціями, та в *ad hoc* арбітражах[208]. Ще на початку пандемії ICC у своїх рекомендаціях щодо можливих заходів для пом'якшення наслідків пандемії COVID-19 від 9 квітня 2020 року докладно обґрунтувала правову можливість віртуальних слухань і запропонувала типовий чек-лист протоколу віртуального слухання[209].

Окремим напрямом стало впровадження онлайн-платформ адміністрування справ (case management platforms). Робоча група з LegalTech у Протоколі 2020 року систематизувала їх у чотири типи: (1) платформи електронного подання документів (e-filing); (2) сховища / цифрові справи (case repository / digital file); (3) комплексна система адміністрування арбітражних справ (end-to-end case management tool), що супроводжує провадження на всіх стадіях і містять модулі обміну документами, повідомлень, контролю версій, а також вбудовані чи інтегровані засоби відеозв'язку; (4) платформи онлайн-вирішення спорів (online dispute resolution - ODR)[210]. Протокол відзначає, що повний потенціал цифровізації розкривається лише за використання комплексної системи, і що найефективнішою моделлю впровадження є модель «opt-out», за якої платформа застосовується за замовчуванням, якщо сторони не відмовляться від неї[211]. Саме такі платформи, а також

---

[208] ICC. Virtual and Hybrid Hearing Solutions: брошура ICC Hearing Centre. P. 1–2. URL: https://iccwbo.org/wp-content/uploads/sites/3/2024/12/2024_ICC_Hearing_Centre_brochure.pdf (дата звернення: 01.08.2026).

[209] ICC Guidance Note on Possible Measures Aimed at Mitigating the Effects of the COVID-19 Pandemic. 9 April 2020. Paras. 22–30, Annex I. URL: https://jusmundi.com/en/document/rule/en-icc-international-chamber-of-commerce-guidance-note-on-possible-measures-aimed-at-mitigating-the-effects-of-the-covid-19-pandemic-2020-icc-guidance-on-covid-19-2020-thursday-9th-april-2020 (дата звернення: 01.08.2026). Рекомендації щодо віртуальних слухань нині інкорпоровано до розділу II Note to Parties and Arbitral Tribunals on the Conduct of the Arbitration under the ICC Rules від 1 червня 2026 р. URL: https://iccwbo.org/wp-content/uploads/sites/3/2026/06/2026_ICC_Note-to-Parties-and-AT.pdf

[210] Protocol for Online Case Management in International Arbitration. November 2020. Paras. 43–54. URL: https://protocol.techinarbitration.com/p/1 (дата звернення: 01.08.2026).

[211] Там само. Paras. 35–37, 49.

інструменти електронних томів матеріалів справи (e-bundles), перегляду й порівняння документів та інструменти на основі штучного інтелекту, формують сучасний технологічний арсенал арбітражу. Для корпоративних спорів, що вирізняються багатосторонністю та значними обсягами документів, ці інструменти мають особливе значення: вони дають змогу структуровано керувати участю багатьох осіб, повідомляти заінтересованих учасників і консолідувати пов'язані провадження – тобто виконувати саме ті процесуальні функції, від яких залежить арбітражний захист корпоративних прав.

Наступний етап еволюції інструментарію вже окреслюється. Робоча група з LegalTech відносить до перспективних технологій штучний інтелект, квантові обчислення, технологію розподіленого реєстру (DLT) та смарт-контракти, передбачаючи, що з часом елементи онлайн-вирішення спорів (ODR) інтегруються у традиційний арбітражний процес[212]. Інструменти на основі штучного інтелекту вже використовуються для аналізу та категоризації документів, виявлення дублікатів і оптимізації роботи з великими масивами доказів, що має особливе значення у корпоративних спорах з огляду на значні обсяги документальних матеріалів. Водночас такі інструменти потребують відповідального та контрольованого підходу: їх використання не повинно підміняти оцінку доказів арбітражним трибуналом і має узгоджуватися з вимогами конфіденційності та захисту персональних даних.

Кібербезпека і захист даних: європейський вимір

Зворотним боком цифровізації є ризики кібербезпеки та захисту персональних даних, особливо чутливі для корпоративних спорів з їхньою комерційно чутливою інформацією. Реагуючи на це, регламенти доповнилися відповідними положеннями: LCIA запровадила статтю 30A про захист даних і інформаційну безпеку, ICC оприлюднила Повідомлення про конфіденційність даних для проваджень ICC, ACICA – статтю 26.6, ICDR – обов'язок обговорити зі

[212] Protocol for Online Case Management in International Arbitration. November 2020. Paras. 51–54. URL: https://protocol.techinarbitration.com/p/1 (дата звернення: 01.08.2026).

сторонами питання захисту даних і кібербезпеки[213]. На рівні м'якого права орієнтирами стали Протокол з кібербезпеки в міжнародному арбітражі (ICCA-NYC Bar-CPR) 2020 року, оновлений у 2022 році як ICCA Reports No. 6[214] та Дорожня карта ICCA-IBA щодо захисту даних у міжнародному арбітражі, остаточну редакцію якої оприлюднено 2022 року як ICCA Reports No. 7 [215].

Особливого значення для «європеїзації» цієї сфери набуває право Європейського Союзу. Загальний регламент про захист даних (General Data Protection Regulation - GDPR) не містить винятку для арбітражу: обробка персональних даних у процесуальних документах, доказах і під час розкриття доказів підпадає під його дію, включно з правилами транскордонної передачі даних [216]. Регламент eIDAS про електронну ідентифікацію та довірчі послуги надає кваліфікованому електронному підпису юридичну силу, рівнозначну власноручному, і забороняє відмовляти електронному підпису в юридичній силі лише через його електронну форму (ст. 25), що безпосередньо стосується електронного підписання арбітражних рішень і процесуальних ухвал; з 2024 року діє оновлена редакція – Регламент (ЄС) 2024/1183 (eIDAS 2.0)[217]. Ширший контекст задає курс ЄС на цифровізацію правосуддя – Регламент (ЄС) 2023/2844 про цифровізацію судового співробітництва та доступ до правосуддя у транскордонних цивільних, комерційних та кримінальних справах (система e-CODEX,

---

[213] Holman Fenwick Willan. Core Issues in International Arbitration: Key Changes to Arbitration Rules. 2021. P. 5–6 (LCIA Art. 30A; ICC Data Privacy Notice; ACICA Art. 26.6; ICDR Art. 22).

[214] ICCA-NYC Bar-CPR Cybersecurity Protocol for International Arbitration (2022 Edition). URL: https://cdn.arbitration-icca.org/s3fs-public/document/media_document/ICCA-reports-no-6-icca-nyc-bar-cpr-protocol-cybersecurity-international-arbitration-2022-edition.pdf (дата звернення: 01.08.2026).

[215] ICCA-IBA Roadmap to Data Protection in International Arbitration : ICCA Reports No. 7. 2022. URL: https://cdn.arbitration-icca.org/s3fs-public/document/media_document/ICCA_Reports_No_7_ICCA-IBA_Joint_Task_Force_on_Data_Protection_in_International_Arbitration.pdf (дата звернення: 01.08.2026).

[216] Регламент (ЄС) 2016/679 (GDPR) від 27 квіт. 2016 р. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2016/679/oj (дата звернення: 01.08.2026).

[217] Регламент (ЄС) № 910/2014 (eIDAS) від 23 лип. 2014 р., ст. 25; Регламент (ЄС) 2024/1183 (eIDAS 2.0) від 11 квіт. 2024 р. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2014/910/oj (дата звернення: 01.08.2026).

яка забезпечує безпечний транскордонний електронний обмін судовими та процесуальними документами), який, хоча й не поширюється безпосередньо на комерційний арбітраж, слугує орієнтиром належних цифрових стандартів[218].

Український контекст

Українське правове середовище загалом сприйнятливе до цифровізації міжнародного арбітражу. Закон України «Про міжнародний комерційний арбітраж» у статті 7 визнає письмову форму арбітражної угоди дотриманою, зокрема, за умови обміну електронними повідомленнями, якщо інформація, що в них міститься, є доступною для подальшого використання[219]. Регламент Міжнародного комерційного арбітражного суду (МКАС) при Торгово-промисловій палаті України передбачає подання документів в електронній формі та комунікацію електронною поштою (ст. 11), а також проведення усного слухання чи участь арбітра, свідка або експерта за допомогою відеоконференції поза межами МКАС (ст. 47)[220]. На практиці ще з 2020 року МКАС фактично перевів подання документів в електронній формі як опцію (на пропозицію Секретаріату МКАС) на обов'язок сторін, а онлайн- та гібридний формати слухань став проводитися не лише на прохання сторони, а й з ініціативи арбітражного трибуналу. Прикметно, що Закон України № 4856-IX від 28 квітня 2026 року (чинний з 21 травня 2026 р.)[221], який розширив компетенцію міжнародного арбітражу (зокрема

[218] Регламент (ЄС) 2023/2844 від 13 груд. 2023 р. про цифровізацію судового співробітництва. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32023R2844 (дата звернення: 01.08.2026).

[219] Про міжнародний комерційний арбітраж: Закон України від 24 лют. 1994 р. № 4002-XII, ст. 7. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4002-12 (дата звернення: 01.08.2026).

[220] Регламент Міжнародного комерційного арбітражного суду при Торгово-промисловій палаті України : чинний у ред. від 18 лют. 2025 р. Ст. 11, 47. URL: https://icac.org.ua/wp-content/uploads/Reglament_UA_MKAS_2025.pdf (дата звернення: 01.08.2026).

[221] Про внесення змін до деяких законів України щодо розширення компетенції міжнародного арбітражу: Закон України від 28 квіт. 2026 р. № 4856-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4856-20 (дата звернення: 01.08.2026).

критерії «міжнародності» спору) та посилив автономію арбітражних інституцій, не вносить змін у частині цифровізації арбітражного провадження, але потенційно надає додаткові можливості розгляду в арбітражі корпоративних спорів. Курс України на європейську інтеграцію підкріплено й у сфері електронних довірчих послуг: Законом України «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги» запроваджено eIDAS-сумісну модель, а з 1 січня 2023 року кваліфіковані електронні підписи ЄС визнаються в Україні як рівнозначні українським[222].

5.2. Специфіка збирання та оцінки електронних доказів у корпоративних конфліктах

Природа електронних доказів у корпоративних спорах

Корпоративні конфлікти належать до категорій, у яких доказова база майже повністю має електронне та документарне походження. Ділове листування електронною поштою та в месенджерах, протоколи й рішення органів товариства (загальних зборів, наглядової ради, виконавчого органу), корпоративні договори, реєстри учасників і акціонерів, дані систем корпоративного обліку, ERP-систем (Enterprise Resource Planning) та інших корпоративних інформаційних ресурсів, документи і матеріали віртуальних кімнат даних (virtual data rooms, VDR), створених для M&A-транзакцій, фінансова й управлінська звітність, метадані файлів, електронні підписи, а подекуди й записи в розподілених реєстрах та смарт-контракти – усі ці джерела інформації первинно існують у цифровій формі. Правила IBA щодо отримання доказів у міжнародному арбітражі 2020 року відображають цю реальність, визначаючи «документ» гранично широко – як «текст, повідомлення, зображення, креслення, програму або дані будь-якого типу, що зафіксовані або зберігаються на папері або за допомогою електронних, аудіо-, візуальних або інших засобів»[223]. Для

[222] Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги: Закон України від 05 жовт. 2017 р. № 2155-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19 (дата звернення: 01.08.2026).

[223] IBA Rules on the Taking of Evidence in International Arbitration 2020: adopted 17 December 2020. URL:

арбітражу це означає, що електронний документ є повноцінним доказом, а специфіка полягає не в його допустимості як такій, а в способах його витребування, подання, перевірки автентичності та оцінки.

Розкриття (витребування) електронних доказів: європейський підхід

Центральним процесуальним інститутом тут є розкриття документів (document production). Правила IBA щодо отримання доказів у міжнародному арбітражі 2020 року дотримуються поміркованого підходу, що суттєво відрізняється від широкого американського «e-discovery»: сторона, яка вимагає документ, має описати його (або відповідну категорію документів) достатньо конкретно та обґрунтувати його релевантність та істотність для вирішення справи; для електронних документів допускається ідентифікація за конкретними файлами, ключовими словами, авторами/кастодіанами (custodians) чи часовими межами з дотриманням критерію розумності (ст. 3)[224]. Форму надання електронних документів врегульовано так, щоб уникнути надмірних витрат: за відсутності іншої домовленості документи надаються «у формі, яка є для неї найбільш зручною або економною, що може у розумній мірі бути придатною для використання одержувачами» (ст. 3.12(b))[225]. Більш стриманий, суто континентальний за духом підхід пропонують Празькі правила ефективної організації процесу в міжнародному арбітражі 2018 року, які загалом не заохочують розкриття документів, надаючи арбітражному трибуналу провідну роль у визначенні необхідності такого розкриття та мінімізуючи ризик так

https://www.ibanet.org/document?id=IBA-Rules-on-Taking-of-Evidence-2020-Ukrainia (дата звернення: 01.08.2026).

[224] IBA Rules on the Taking of Evidence in International Arbitration 2020 : adopted 17 December 2020. URL: https://www.ibanet.org/document?id=IBA-Rules-on-Taking-of-Evidence-2020-Ukrainian (дата звернення: 01.08.2026). Пор.: Protocol for Online Case Management in International Arbitration. November 2020. Annex 3. URL: https://protocol.techinarbitration.com/p/1 (дата звернення: 01.08.2026).

[225] IBA Rules on the Taking of Evidence in International Arbitration 2020: adopted 17 December 2020. URL: https://www.ibanet.org/document?id=IBA-Rules-on-Taking-of-Evidence-2020-Ukrainian (дата звернення: 01.08.2026).

званих fishing expeditions, тобто широких і недостатньо конкретизованих запитів про розкриття документів (ст. 4)[226]. Для корпоративних спорів, у яких обсяги електронної документації можуть бути надзвичайно значними (наприклад, коли йдеться про повний масив документів віртуальної кімнати даних, створеної для M&A-транзакції), обидва підходи об'єднує спільний принцип пропорційності: витребування документів має бути співмірним із значенням спору та очікуваною доказовою цінністю запитуваної інформації, щоб не перетворити процес на громіздкий і витратний пошук потенційно релевантних даних.

Збирання та подання доказів у цифровому середовищі

Цифрові інструменти суттєво змінюють логістику доказування. Електронні томи матеріалів справи (e-bundles), які арбітри можуть переглядати на планшетах і безпосередньо в них робити помітки, усувають потребу в друкуванні паперових копій. Водночас демонстрація документів за допомогою функції спільного доступу до екрана забезпечує, що всі учасники провадження одночасно бачать той самий документ на тій самій сторінці, що полегшує його обговорення та аналіз під час слухання[227]. Онлайн-платформи для адміністрування справ забезпечують захищене зберігання документів і обмін ними, зменшуючи обсяги листування електронною поштою та ризики, пов'язані з передаванням даних електронними каналами зв'язку; вони особливо ефективні у складних спорах, що супроводжуються великими масивами документарних доказів[228]. Практичне значення для корпоративних спорів має також створення на початку провадження спільної платформи (віртуальної кімнати даних), яка містить документи, що підлягають аналізу експертами, зокрема з питань оцінки. Такий підхід сприяє

[226] Rules on the Efficient Conduct of Proceedings in International Arbitration (Prague Rules) 2018. URL: https://praguerules.com (дата звернення: 01.08.2026).

[227] Miles W. J. Remote Advocacy, Witness Preparation & Cross-Examination: Practical Tips & Challenges. International Arbitration and the COVID-19 Revolution / eds. M. Scherer, N. Bassiri, M. S. Abdel Wahab. Kluwer Law International, 2020. P. 130–131.

[228] Olmos Giupponi B. «Virtual» Dispute Resolution in International Arbitration: Mapping Its Advantages and Main Caveats in the Face of COVID-19. In: The Impact of Covid on International Disputes / eds. S. Lalani, S. Shapiro. Leiden; Boston: Brill Nijhoff, 2023. P. 76–77.

скороченню кількості запитів про розкриття документів, а відтак і пов'язаних із ними витрат та процесуальних затримок[229].

Автентичність, цілісність та доказова вага електронних доказів

Одним із ключових викликів під час роботи з електронними доказами є можливість їх модифікації. Тому при оцінці таких доказів на перший план виходять питання автентичності та цілісності: наявність первинного файлу або його автентичної копії, збереження метаданих, безперервність ланцюга зберігання (chain of custody), а за потреби – проведення комп'ютерно-технічної (форензичної) експертизи. Правила IBA щодо отримання доказів у міжнародному арбітражі 2020 року залишають питання допустимості, релевантності, істотності та доказової ваги доказів на розсуд арбітражного трибуналу (ст. 9), що забезпечує необхідну гнучкість, але водночас покладає на арбітрів відповідальність за ретельну перевірку електронних доказів[230]. Додатковим викликом стає ризик використання матеріалів, створених або модифікованих за допомогою технологій штучного інтелекту, зокрема зображень, аудіо- та відеозаписів. Це може ускладнювати встановлення автентичності доказів і вимагати від арбітражного трибуналу особливо ретельної оцінки таких матеріалів, а в окремих випадках – залучення технічних експертів.

Окремої уваги потребує оцінка свідчень, отриманих дистанційно. Класична доктрина міжнародного арбітражу віддає перевагу документам, створеним одночасно з відповідними подіями або невдовзі після них (contemporaneous documents), над показаннями свідків, пам'ять яких є «крихким, недосконалим і ненадійним механізмом»[231]. У корпоративних спорах, де ключові факти зазвичай зафіксовані у протоколах, договорах і діловому листуванні, перевага документарних доказів лише посилюється, а дистанційний формат надання свідчень, як

[229] Miles W. J. Op. cit. P. 132.

[230] IBA Rules on the Taking of Evidence in International Arbitration 2020. Art. 9.

[231] Miles W. J. Op. cit. P. 122–124.

правило, не має визначального впливу на результат розгляду спору[232]. Водночас дистанційне отримання показань породжує специфічні ризики неналежного впливу на свідка: неможливість повністю контролювати його оточення, використання електронних пристроїв для отримання підказок через текстові повідомлення або інші канали зв'язку, а також можливість спілкування зі свідком під час перерв у слуханні. Ці ризики можуть бути пом'якшені як процесуальними, так і технічними засобами: від зобов'язання свідка дивитися в камеру, демонстрації приміщення за допомогою огляду камерою та тримання рук у полі зору до застосування 360-градусних камер, відключення функції чату та віртуальної ізоляції свідків (sequestration)[233]. Показово, що деякі механізми запобігання неналежному впливу на свідка під час дистанційного допиту навіть перевершують можливості традиційного очного слухання, оскільки всі учасники провадження бачать свідка фронтально й зблизька, а перебіг допиту може фіксуватися засобами відеозапису; докладніше про це – у підрозділі 5.3.

Конфіденційність, кібербезпека та захист даних

Оскільки електронні докази у корпоративних спорах містять комерційно чутливу інформацію, їх збирання, передавання і зберігання нерозривно пов'язані із питаннями конфіденційності, кібербезпеки та захисту персональних даних. Кіберінциденти здатні поставити під загрозу конфіденційність арбітражного провадження, приватність сторін і збереження комерційної таємниці. Практичними засобами мінімізації цих ризиків є використання захищених платформ для обміну документами та адміністрування справ, шифрування даних під час їх передавання і зберігання, багатофакторна автентифікація, а також дотримання міжнародних стандартів інформаційної безпеки, зокрема стандартів сімейства ISO/IEC 27000[234]. У

[232] Miles W. J. Op. cit. P. 128.

[233] Stein E. Challenges to Remote Arbitration Awards in Setting Aside and Enforcement Proceedings. International Arbitration and the COVID-19 Revolution / eds. M. Scherer, N. Bassiri, M. S. Abdel Wahab. Kluwer Law International, 2020. P. 174; Miles W. J. Op. cit. P. 127–130.

[234] Olmos Giupponi B. Op. cit. P. 70–71, 76, 82; ICCA-NYC Bar-CPR Cybersecurity Protocol for International Arbitration (2022 Edition). Principles 7(b)–(c).

транскордонних корпоративних спорах збирання електронних доказів неминуче порушує питання захисту персональних даних. Обробка персональних даних, що містяться у процесуальних документах та доказах, підпадає під дію GDPR, включно з принципами мінімізації даних і правилами їх транскордонної передачі. Практичним орієнтиром щодо застосування цих вимог у міжнародному арбітражі слугує Дорожня карта ICCA–IBA щодо захисту даних 2022 року[235]. Правила IBA щодо отримання доказів у міжнародному арбітражі 2020 року також прямо передбачають можливість обговорення питань кібербезпеки та захисту даних під час консультацій щодо доказів (стаття 2.2(e))[236].

Транскордонне збирання електронних доказів у корпоративних спорах додатково ускладнюється колізіями різних правових режимів: вимоги про розкриття документів можуть суперечити іноземному законодавству про захист персональних даних чи блокувальним статутам (blocking statutes), а також режиму адвокатської таємниці та інших привілеїв, зміст і межі яких відрізняються залежно від правопорядку. У таких випадках арбітражний трибунал має збалансувати конкуруючі інтереси сторін, керуючись принципами пропорційності та рівного ставлення до них. Окрему увагу в корпоративних спорах дедалі частіше привертають і нові різновиди цифрових доказів, зокрема записи в розподілених реєстрах, токенізовані активи та смарт-контракти, автентичність і тлумачення яких нерідко потребують спеціальних технічних знань.

Український контекст: короткий огляд

Українське процесуальне законодавство врегулювало інститут електронних доказів насамперед для державного судочинства. Так, ст. 96 ГПК України (а також кореспондуючі ст. 100 ЦПК України та 99 КАС України) визначає електронні докази як інформацію в електронній (цифровій) формі, зокрема електронні документи, вебсайти,

[235] ICCA-IBA Roadmap to Data Protection in International Arbitration: ICCA Reports No. 7. 2022; Регламент (ЄС) 2016/679 (GDPR), ст. 5, 6, гл. V. URL: https://www.arbitration-icca.org (дата звернення: 01.08.2026).

[236] IBA Rules on the Taking of Evidence in International Arbitration 2020. Art. 2.2(e).

повідомлення, метадані, бази даних тощо. Закон вимагає подання оригіналу електронного доказу або його електронної копії, засвідченої кваліфікованим електронним підписом. Якщо автентичність такого доказу оспорюється, а його оригінал не подано, суд може не брати його до уваги[237]. Докладний аналіз цього режиму та практики Верховного Суду міститься в Розділі 4 цієї монографії, тому тут достатньо звернути увагу на принципову відмінність: якщо державне судочинство формалізує вимоги до форми електронного доказу, то міжнародний арбітраж послуговується значно гнучкішим інструментарієм (зокрема Правилами IBA та дискрецією арбітражного трибуналу щодо допустимості, релевантності, істотності та доказової ваги доказів), не обмеженим національними процесуальними формальностями. Така гнучкість є безперечною перевагою, проте водночас підвищує вимоги до самих арбітрів щодо критичної оцінки автентичності та надійності цифрових доказів. Варто також розмежовувати корпоративні записи як джерела доказів (протоколи органів товариства, реєстри учасників, дані корпоративного обліку тощо), які можуть вільно досліджуватися в арбітражному провадженні, та спори щодо державної реєстрації й обліку прав (зокрема прав на цінні папери), які за українським правом залишаються неарбітровними[238].

5.3. Віртуальні слухання у корпоративних спорах та право на належну процедуру

Цифровізація арбітражу та гарантії належної процедури

Віртуальні та гібридні слухання стали найпомітнішим проявом цифровізації арбітражу і водночас одним із найсерйозніших випробувань для забезпечення права на

[237] Господарський процесуальний кодекс України, ст. 96. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12; Цивільний процесуальний кодекс України, ст. 100. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15 (дата звернення: 01.08.2026).

[238] Про неарбітровність спорів щодо державної реєстрації та обліку прав див.: Perepelynska O., Gontar O. Arbitrability of Corporate Disputes in Ukraine. Arbitration of Shareholder Disputes in Central and Eastern Europe / eds. M. Hauser-Morel, T. Iancu. Kluwer Law International, 2026. Ch. 7 (§ 7.06).

належну процедуру. Для корпоративних спорів це питання має особливе значення: багатосторонній характер таких спорів (участь товариства та кількох учасників або акціонерів), значні масиви документів, а також потреба у перехресному допиті свідків і експертів з оцінки роблять вибір формату слухання особливо чутливим з погляду забезпечення процесуальних прав сторін. Належна процедура в міжнародному арбітражі традиційно спирається на дві фундаментальні гарантії: рівне ставлення до сторін і реальну можливість кожної сторони представити свою позицію. Типовий закон ЮНСІТРАЛ у статті 18 вимагає рівного ставлення до сторін та надання кожній з них усіх можливостей для викладу своєї позиції, а ст. 24(1) зобов'язує арбітражний трибунал провести усне слухання на прохання сторони, проте не визначає форми такого слухання[239]. Порушення цих гарантій може слугувати підставою для скасування арбітражного рішення (ст. 34(2)(a) Типового закону ЮНСІТРАЛ) або для відмови в його визнанні та виконанні. У контексті транскордонних корпоративних спорів особливе значення мають статті V(1)(b) і V(1)(d) Нью-Йоркської конвенції 1958 року, які передбачають відповідно захист у випадках, коли стороні не було надано належної можливості викласти свою позицію, або коли арбітражна процедура не відповідала угоді сторін чи застосовному процесуальному закону[240]. Додатковим запобіжником виступає ст. V(2)(b) Конвенції, яка дозволяє відмовити у визнанні та виконанні рішення з мотивів публічного порядку, до змісту якого в багатьох правопорядках включаються й основоположні гарантії

[239] UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration (1985, з поправками 2006 р.), ст. 18, 24(1). URL: https://uncitral.un.org/sites/default/files/media-documents/uncitral/en/19-09955_e_ebook.pdf (дата звернення: 01.08.2026).

[240] Конвенція про визнання та виконання іноземних арбітражних рішень (Нью-Йорк, 10 черв. 1958 р.), ст. V(1)(b), (1)(d). URL: https://uncitral.un.org/sites/default/files/media-documents/uncitral/en/new-york-convention-e.pdf (дата звернення: 01.08.2026); UNCITRAL Model Law, ст. 34(2)(a), 36. URL: https://uncitral.un.org/sites/default/files/media-documents/uncitral/en/19-09955_e_ebook.pdf (дата звернення: 01.08.2026).

належної процедури[241]. Аналогічний захист на рівні прав людини забезпечує ст. 6 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, що гарантує право на справедливий судовий розгляд[242].

Ключове значення має розмежування між порушенням гарантій належної процедури (due process) та звичайною процесуальною дискрецією арбітражного трибуналу. Гарантії належної процедури покликані захищати сторони від фундаментальних відступів від погодженої чи справедливої процедури, а не слугують засобом перегляду кожного процесуального рішення, ухваленого трибуналом під час ведення провадження[243]. Як слушно зазначається в літературі, стороні має бути забезпечена не «необмежена» чи «ідеальна», а розумна можливість викласти свою позицію на належному етапі процесу[244].

Чи існує право на «фізичне» слухання?

Питання про допустимість віртуального слухання впирається у фундаментальніше: чи мають сторони право саме на фізичне слухання? Ґрунтовне дослідження цього питання здійснив Л. В. П. де Олівейра у доповіді ICCA № 10 (2024). Його висновок полягає в тому, що слухання є одним із засобів забезпечення стороні можливості викласти свою позицію, однак така можливість може бути реалізована і в письмовій формі, а отже, наявність фізичного, дистанційного слухання або відсутність слухання взагалі не обов'язково обмежує доступ сторін до правосуддя – усе залежить від того, як проводиться слухання[245]. Цей висновок узгоджується з практикою

---

[241] Конвенція про визнання та виконання іноземних арбітражних рішень (Нью-Йорк, 10 черв. 1958 р.), ст. V(2)(b). URL: https://uncitral.un.org/sites/default/files/media-documents/uncitral/en/new-york-convention-e.pdf (дата звернення: 01.08.2026).

[242] Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (1950), ст. 6. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004/ed20131002 (дата звернення: 01.08.2026);

[243] Stein E. Challenges to Remote Arbitration Awards in Setting Aside and Enforcement Proceedings. International Arbitration and the COVID-19 Revolution / eds. M. Scherer, N. Bassiri, M. S. Abdel Wahab. Kluwer Law International, 2020. P. 169–170.

[244] Там само. P. 169–170.

[245] de Oliveira L. V. P. Access to Justice and the Right to a Hearing in Arbitration. ICCA Reports No. 10: Does a Right to a Physical Hearing Exist

Європейського суду з прав людини, за якою обов'язок провести усне слухання не є абсолютним навіть у державному судочинстві (справи «Jussila v. Finland», «Döry v. Sweden»)[246]. Масштабний порівняльний проєкт ICCA «Does a Right to a Physical Hearing Exist in International Arbitration?» підтвердив, що у переважній більшості юрисдикцій право на фізичне слухання не визнається; більшість законодавств дозволяють арбітражному трибуналу призначати віртуальні слухання, а суто документарний розгляд залишається радше винятком[247]. Право сторони вимагати усного слухання (там, де воно існує) не тотожне праву на фізичне слухання; ст. 24(1) Типового закону робить слухання майже обов'язковим на вимогу сторони, але, мовчазна щодо форми, охоплює й дистанційний формат[248]. Водночас зворотний бік цієї тези так само важливий: безпідставна відмова провести слухання, про яке просить сторона, може становити серйозне порушення гарантій належної процедури, оскільки позбавляє сторону належної можливості викласти свою позицію – саме на цій підставі Верховний суд Австрії свого часу скасував рішення, ухвалене лише на підставі письмових матеріалів усупереч проханню відповідача про усне слухання[249].

Чи може арбітражний трибунал призначити віртуальне слухання попри заперечення сторони?

Найгостріше практичне питання постає тоді, коли одна зі сторін заперечує проти дистанційного формату. У доктрині переважає позиція, що арбітражний трибунал має повноваження призначити віртуальне слухання навіть за наявності таких заперечень, оскільки ані національне законодавство, ані інституційні регламенти загалом не забороняють і не нав'язують певної форми проведення слухання. За відсутності спеціального регулювання трибунал реалізує свою процесуальну дискрецію з

in International Arbitration? ICCA Reports Series. Vol. 10 (2024). P. 46, 61–62, 68.

[246] Там само. P. 55–56.

[247] Olmos Giupponi B. Op. cit. P. 77–79.

[248] de Oliveira L. V. P. Op. cit. P. 60.

[249] OGH 30 черв. 2010 р., 7 Ob 111/10i (Австрія), наведено за: de Oliveira L. V. P. Op. cit. P. 60.

урахуванням загальних принципів арбітражного процесу та має збалансувати інтереси ефективного ведення провадження з гарантіями належної процедури, насамперед рівним ставленням до сторін і забезпеченням кожній з них належної можливості викласти свою позицію[250].

Одним із найважливіших європейських прецедентів із цього питання є ухвала Верховного суду Австрії (Oberster Gerichtshof) від 23 липня 2020 року у справі 18 ONc 3/20s. В арбітражі з місцем арбітражу у Відні, який адміністрував Віденський міжнародний арбітражний центр (VIAC), відповідачі (три компанії зі США) заперечили проти проведення слухання, призначеного на 15 квітня 2020 року, у форматі відеоконференції (WebEx) і просили відкласти його до можливості проведення фізичного слухання; арбітражний трибунал, з огляду на пандемію, все ж розпорядився провести слухання дистанційно, а відповідачі заявили відвід арбітрам[251]. Верховний суд Австрії відхилив відвід і сформулював принципову позицію: проведення дистанційного арбітражного слухання є допустимим не лише за згодою обох сторін, а й тоді, коли одна зі сторін проти нього заперечує[252]. Свою позицію суд обґрунтував так. По-перше, справедливе ставлення до сторін (§ 594 абз. 2 ZPO) є одним із найважливіших процесуальних принципів і частиною процесуального публічного порядку, однак посилання закону саме на «справедливість», а не «рівність», означає, що вирішальним є надання стороні справедливої можливості взяти участь, а не формальна рівність[253]. По-друге, відеоконференція широко застосовується у провадженнях державних судів, а тому відповідні підходи можуть бути враховані й в арбітражі; використання цієї загальновизнаної технології не порушує ст. 6 ЄКПЛ навіть тоді, коли одна зі сторін із таким форматом слухання не згодна, оскільки відеоконференція заощаджує час і кошти та сприяє ефективній реалізації сторонами своїх процесуальних прав, водночас забезпечуючи кожній з них

[250] Olmos Giupponi B. Op. cit. P. 64–65, 67–68.

[251] Hofer M., Khan K. OGH – 18 ONc 3/20s, Supreme Court of Justice of Austria, 23 July 2020 : a contribution by the ITA Board of Reporters. KluwerArbitration. Facts (SCH-5518); paras. 10–12.

[252] Там само. Headnote; summary (ll. 73–74).

[253] Там само. Para. 10.2.1; Art. 28(1) Vienna Rules 2013.

належну можливість викласти свою позицію[254]. По-третє, загальну допустимість відеоконференції не можна спростувати голослівними твердженнями про можливий вплив на свідка: неправомірний вплив можливий і під час фізичного слухання, а дистанційний формат навіть дає змогу застосувати додаткові засоби контролю (спостереження за свідком фронтально й зблизька, запис, прохання показати кімнату круговим оглядом камери та тримати руки у полі зору), тож жодних особливих підготовчих заходів від арбітражного трибуналу не вимагається[255]. Нарешті, суд відхилив і заперечення щодо часового поясу та ранньої години початку слухання (15:00 за центральноєвропейським часом, тобто 6:00 у Лос-Анджелесі): обравши арбітраж із місцем у Відні, сторони прийняли й пов'язані з географічною відстанню незручності, а сама можливість участі з дому є значно меншим обтяженням, ніж переліт[256].

«Побоювання щодо належної процедури», відмови від оскаржень і ризики визнання

Практика підтверджує, що рішення провести слухання дистанційно, навіть попри заперечення сторони, здебільшого належить до сфери процесуальної дискреції арбітражного трибуналу і саме по собі не становить порушення гарантій належної процедури. Винятки можливі лише у двох випадках: (1) якщо сторони прямо домовилися про проведення саме фізичного слухання, виключивши дистанційний формат; або (2) якщо закон місця арбітражу забороняє дистанційні слухання[257]. При цьому надмірна обережність арбітрів, відома як «побоювання щодо належної процедури» (due process paranoia), не повинна паралізувати провадження: міжнародна арбітражна спільнота в період пандемії загалом підтримала дистанційний формат, керуючись максимою, що «відкладене правосуддя є відмовою у правосудді»[258].

[254] Там само. Paras. 11.2.2–11.2.4.
[255] Там само. Paras. 11.2.5–11.2.7.
[256] Там само. Paras. 10.2.6–10.2.8.
[257] Stein E. Op. cit. P. 171–173.
[258] Там само. P. 176–177.

Спроби убезпечитися від можливих оскаржень шляхом попередньої письмової відмови сторін від права заперечувати проти дистанційного формату слухання (due process waiver) мають обмежене практичне значення. Сторони не можуть відмовитися від основоположних гарантій належної процедури, а суд за ст. V(2)(b) Нью-Йоркської конвенції вправі з власної ініціативи відмовити у визнанні та виконанні рішення; крім того, якщо відповідна юрисдикція розцінює дистанційне слухання як порушення таких гарантій, сумнівно, що подібна відмова буде визнана дійсною[259]. Значно практичнішим є інший механізм – відмова через поведінку (waiver by conduct). Майже універсально визнається, що сторона, яка вважає порушеними свої процесуальні права, повинна заявити відповідне заперечення під час самого провадження; в іншому разі вважається, що вона відмовилася від права надалі посилатися на таке порушення під час оскарження рішення або на стадії його визнання та виконання[260]. Емпіричні дані свідчать, що кількість успішних оскаржень арбітражних рішень виключно через дистанційний формат слухання залишається незначною, що відображає загальну стриманість судів у цьому питанні[261].

Специфічні ризики під час віртуального слухання

Навіть коли рішення про дистанційний формат є бездоганним, саме проведення віртуального слухання актуалізує низку ризиків нерівності, які арбітражний трибунал повинен контролювати. Перший пов'язаний із різницею часових поясів: хоча скорочення тривалості засідань є доцільним, арбітри повинні діяти особливо обачно тоді, коли перебувають в одному часовому поясі з однією зі сторін, аби ненавмисно не надати їй процесуальної переваги[262]. Другий ризик стосується перекладу. Дистанційний синхронний переклад досі не набув широкого практичного застосування, тому Сеульський протокол віддає перевагу послідовному перекладу, хоча це й збільшує тривалість допиту; у дистанційному форматі ризик непорозумінь зростає, а якщо перекладом користується лише одна сторона, арбітражний трибунал повинен

[259] Там само. P. 170–171.
[260] Olmos Giupponi B. Op. cit. P. 78, 80–81.
[261] Stein E. Op. cit. P. 167–168, 171.
[262] Stein E. Op. cit. P. 174–175.

особливо пильнувати за дотриманням принципу рівності сторін[263]. Третім ризиком є нерівний доступ до надійних технологій, зумовлений фінансовими, інфраструктурними та політичними обмеженнями, а також відмінностями у цифрових навичках учасників. За наявності істотного дисбалансу трибунал може вирішити не проводити слухання дистанційно або вжити спеціальних запобіжних заходів, наприклад оголосити перерву до усунення технічних проблем[264]. Наскрізною вимогою залишається завчасне планування на випадок технічних збоїв: використання резервної платформи для відеоконференцій, резервного каналу зв'язку, проведення тестових підключень та погодження альтернативних рішень на випадок втрати зв'язку[265].

Практичні гарантії належної процедури

Відповіддю на ці ризики стало формування цілого комплексу протоколів і рекомендацій щодо проведення дистанційних слухань. Віденський протокол VIAC (червень 2020 р.) пропонує послідовний чек-лист, який охоплює оцінку можливості проведення дистанційного слухання з огляду на закон місця арбітражу, регламент та потенційні ризики для виконання рішення і гарантій належної процедури у конкретній справі; вибір платформи та резервного рішення; узгодження часових поясів і скороченого графіка засідань; проведення попередньої організаційної конференції та тестових підключень. Під час самого слухання рекомендуються контроль доступу до віртуальної кімнати (зокрема її «замикання» після входу всіх учасників), перевірка якості аудіо- та відеозв'язку кожного учасника і, що особливо важливо, постійний моніторинг технічних налаштувань з огляду на необхідність забезпечення кожній стороні належної можливості викласти свою позицію та дотримання принципу рівного

[263] Там само. P. 175.

[264] Там само. P. 175–176; de Oliveira L. V. P. Op. cit. P. 64.

[265] The Vienna Protocol – A Practical Checklist for Remote Hearings. VIAC, June 2020. P. 3–4, 6. URL: https://www.viac.eu/wp-content/uploads/2025/01/The_Vienna_Protocol_-_A_Practical_Checklist_for_Remote_Hearings_FINAL.pdf (дата звернення: 01.08.2026).

ставлення до сторін[266]. Схожі за логікою орієнтири містять Сеульський протокол щодо відеоконференцій (2020 р.), Керівні вказівки та чек-лист ICC щодо віртуальних слухань, Настанови HKIAC, Протокол Африканської арбітражної академії та Рекомендації CIArb[267]. Спільним знаменником усіх цих документів є забезпечення рівного й повного доступу сторін до матеріалів справи та до самого процесу, збереження конфіденційності й кібербезпеки, а також готовність до можливих технічних збоїв.

Корпоративна специфіка: цифрові інструменти на службі належної процедури

Саме у корпоративних спорах цифрові інструменти найвиразніше демонструють свою подвійну роль – не лише виклику для належної процедури, а й засобу її забезпечення. Найскладніша категорія корпоративних спорів – оскарження рішень загальних зборів – має «ефект erga omnes»: рішення зачіпає всіх учасників (акціонерів) і органи товариства, навіть тих, хто не є стороною провадження. Німецьке право, як зазначено у вступі, розв'язало цю проблему не через вимогу згоди кожного, а через процесуальні гарантії, сформульовані у практиці Федерального суду Німеччини (лінія рішень «Schiedsfähigkeit I-IV») і втілені у Додаткових правилах DIS для корпоративних спорів (DIS-ERGeS): повідомлення всіх заінтересованих осіб та надання їм можливості вступити у

[266] The Vienna Protocol – A Practical Checklist for Remote Hearings. VIAC, June 2020. P. 2–6. URL: https://www.viac.eu/wp-content/uploads/2025/01/The_Vienna_Protocol_-_A_Practical_Checklist_for_Remote_Hearings_FINAL.pdf (дата звернення: 01.08.2026).

[267] Seoul Protocol on Video Conferencing in International Arbitration (2020). URL: https://www.kcabinternational.or.kr/publications/useful_resources.do (дата звернення: 01.08.2026); ICC Checklist for a Protocol on Virtual Hearings. URL: https://iccwbo.org/wp-content/uploads/sites/3/2020/12/icc-checklist-cyber-protocol-and-clauses-orders-virtual-hearings-english.pdf (дата звернення: 01.08.2026); HKIAC Guidelines for Virtual Hearings (2020); Africa Arbitration Academy Protocol on Virtual Hearings in Africa (2020). URL: https://africaarbitrationacademy.org/wp-content/uploads/2020/04/Africa-Arbitration-Academy-Protocol-on-Virtual-Hearings-in-Africa-2020.pdf (дата звернення: 01.08.2026); CIArb Guidance Note on Remote Dispute Resolution Proceedings (2020). URL: https://www.ciarb.org/media/3pkhacut/16-remote-hearings-guidance-note.pdf?v=TBrWbI3nk1E (дата звернення: 01.08.2026).

справу, їхня участь у формуванні арбітражного трибуналу і концентрація (консолідація) всіх спорів щодо того самого рішення в одному провадженні[268]. Ці вимоги легше сформулювати, ніж виконати у традиційному «паперовому» й «фізичному» процесі за участю десятків учасників, розпорошених по різних юрисдикціях. Саме тут цифрові процедури стають вирішальними: онлайн-платформи для адміністрування справ дають змогу технічно організувати повідомлення та доступ великої кількості заінтересованих осіб, впорядкувати їхню участь у провадженні та консолідувати пов'язані спори, а віртуальні й гібридні слухання роблять участь усіх таких осіб практично здійсненною та економічно виправданою. Інакше кажучи, електронні процедури практично забезпечують реалізацію тих самих гарантій належної процедури (повідомлення, участь і консолідація проваджень), від яких залежить легітимність корпоративного арбітражу та можливість поширення його наслідків на всіх заінтересованих осіб. Це перетворює цифровізацію з інструменту прискорення процесу на механізм, що безпосередньо розширює можливості захисту корпоративних прав в арбітражі.

Практична організація віртуальних слухань у корпоративних спорах має враховувати й підвищені вимоги до конфіденційності: комерційно чутливий характер інформації зумовлює потребу в контролі доступу до віртуальної кімнати, забороні несанкціонованого запису та захищеному зберіганні матеріалів. За багатосторонності корпоративного спору доцільним компромісом нерідко стає гібридний формат, коли частина учасників присутня особисто, а інші долучаються дистанційно; такий формат поєднує переваги безпосередньої участі з можливістю залучення всіх заінтересованих осіб та економією витрат. Вибір формату в кожному разі залишається результатом зваженого балансування ефективності та рівних процесуальних можливостей сторін.

[268] Перепелинська О. С. Особливості захисту корпоративних прав у міжнародному арбітражі: досвід Німеччини. Європейські перспективи. 2026. № 2, ч. 1. С. 356–358 (Schiedsfähigkeit II – BGH 06.04.2009, II ZR 255/08; DIS-ERGeS).

Європейський досвід і український контекст

Європейський досвід у цій сфері є особливо показовим: провідні європейські інституції (VIAC, ICC, SCC, LCIA) та європейські суди (передусім Верховний суд Австрії) сформували стандарт, за яким віртуальне слухання, проведене з дотриманням належних гарантій, не порушує гарантій належної процедури, а право ЄС формує загальні орієнтири цифровізації правосуддя. Українське право загалом узгоджується з цим стандартом. МКАС при ТПП України після 2020 року активно використовує дистанційні форми провадження, а його Регламент прямо дозволяє дистанційні слухання і участь свідків та експертів за допомогою відеоконференції (ст. 47)[269]. Надання дозволу на виконання іноземних арбітражних рішень в Україні здійснюється Київським апеляційним судом (ст. 23(3) ЦПК України), а підстави для відмови надати такий дозвіл дзеркально відтворюють статтю V Нью-Йоркської конвенції (ст. 478 ЦПК України, ст. 36 Закону «Про міжнародний комерційний арбітраж»)[270]. Українська судова практика є загалом сприятливою до виконання арбітражних рішень, і немає відомих випадків відмови у визнанні рішення саме через дистанційний формат слухання; ба більше, самі державні суди України проводять засідання у режимі відеоконференції, що свідчить про сприйняття цієї технології правопорядком. Отже, дистанційний формат сам собою не створює додаткового ризику для визнання чи виконання арбітражного рішення у корпоративному спорі – за умови дотримання загальних гарантій належної процедури.

[269] Регламент Міжнародного комерційного арбітражного суду при Торгово-промисловій палаті України (у ред. від 18 лют. 2025 р.), ст. 47. URL: https://icac.org.ua/wp-content/uploads/Reglament_UA_MKAS_2025.pdf (дата звернення: 01.08.2026).

[270] Цивільний процесуальний кодекс України, ст. 23(3), 478. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15; Про міжнародний комерційний арбітраж : Закон України від 24 лют. 1994 р. № 4002-XII, ст. 36. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4002-12 (дата звернення: 01.08.2026).

ВИСНОВКИ

Міжнародні та європейські стандарти здійснення корпоративних прав формують багаторівневу систему регулювання, в якій міжнародне «м'яке право» та обов'язкові акти Європейського Союзу виконують взаємодоповнюючі функції. Принципи корпоративного управління G20/OECD визначають загальні орієнтири належного корпоративного управління, тоді як право ЄС конкретизує їх через юридично визначені процедури реалізації прав акціонерів. Тому сучасне розуміння корпоративних прав дедалі більше пов'язується із гарантіями їх реалізації. До таких гарантій належать належна ідентифікація учасника, своєчасне отримання інформації, участь у загальних зборах, можливість голосування, контроль за конфліктом інтересів, захист міноритарних учасників та доступ до ефективних засобів правового захисту. Це свідчить про поступовий перехід, де визначальне значення має не лише зміст права, а й механізм його здійснення.

Європейський підхід до здійснення корпоративних прав ґрунтується на поєднанні автономії учасників із мінімальними імперативними гарантіями справедливого та прозорого корпоративного управління. Диференціація обсягу прав, використання різних класів акцій, корпоративних договорів або спеціальних механізмів голосування допускаються за умови, що вони не призводять до зловживання корпоративним контролем і супроводжуються належними гарантіями для інших учасників. Окремого значення набуває інформаційна складова здійснення корпоративних прав. Без належної, своєчасної та достовірної інформації неможливе усвідомлене здійснення права голосу, оцінка діяльності органів управління, участь у прийнятті стратегічних рішень та захист корпоративного інтересу.

Для України подальше наближення корпоративного законодавства до стандартів ОЕСР та права Європейського Союзу має відбуватися не шляхом механічного запозичення окремих норм, а через системне оновлення механізму здійснення корпоративних прав. Основним завданням має стати забезпечення внутрішньої узгодженості між загальними положеннями приватного права, спеціальним

корпоративним законодавством, локальними актами юридичних осіб і договірними механізмами. Такий підхід дозволить поєднати європейські стандарти з національною правовою традицією та забезпечити ефективний захист інтересів учасників корпоративних відносин.

Цифровізація корпоративних відносин змінює не зміст корпоративних прав, а спосіб їх реалізації. Учасник товариства так само здійснює право на участь в управлінні, голосування, отримання інформації чи представництво, але дедалі частіше робить це через електронні системи, цифрові реєстри та засоби електронної ідентифікації. Тому основним завданням права є забезпечити, щоб використання цифрової форми не погіршувало становище учасника і не ускладнювало здійснення його прав. Подальший розвиток цифрових механізмів здійснення корпоративних прав потребує не лише впровадження нових технологій, а й чітких правових правил на випадок технічних збоїв, помилкової ідентифікації, втрати даних або неправильного врахування результатів голосування. У таких ситуаціях має бути зрозуміло, хто несе відповідальність, яким способом підтверджується факт порушення та як учасник може відновити можливість здійснити своє корпоративне право. Саме це визначатиме реальну ефективність цифровізації корпоративного управління.

Інтелектуальна власність у сучасному корпоративному управлінні виконує не лише функцію окремого майнового активу, а й безпосередньо впливає на контроль за діяльністю юридичної особи, інвестиційну привабливість та економічну цінність корпоративних прав. Для технологічних і цифрових компаній контроль над об’єктами інтелектуальної власності може мати не менше значення, ніж розподіл часток або акцій між учасниками. Хоча корпоративні права та права інтелектуальної власності є самостійними правовими категоріями, однак у межах діяльності юридичної особи вони перебувають у тісному взаємозв’язку. Майнові права інтелектуальної власності можуть бути внеском до статутного капіталу, визначати вартість участі та виступати предметом управлінських рішень щодо ліцензування, відчуження, охорони і комерціалізації. Тому управління інтелектуальними активами має розглядатися як складова належного

корпоративного управління та як система правових, організаційних і договірних механізмів, спрямованих на набуття, належне оформлення, оцінку, використання, захист і контроль за об'єктами інтелектуальної власності, що мають істотне значення для діяльності юридичної особи. Подальший розвиток корпоративного законодавства України доцільно спрямувати на більш чітке врегулювання оцінки таких активів, порядку їх внесення до капіталу та контролю за розпорядженням ними та їх використанням.

Сталість у корпоративному праві впливає не на появу нових корпоративних прав, а на те, як учасники користуються вже існуючими правами. Інформація про екологічні, соціальні, управлінські та інші суттєві ризики допомагає учасникам краще оцінювати стан компанії, голосувати з важливих питань і контролювати діяльність органів управління. Належна обачність компанії, фідуціарні обов'язки посадових осіб і корпоративні права учасників мають різний зміст і не повинні змішуватися. Компанія повинна організовувати виявлення та управління суттєвими ризиками, посадові особи зобов'язані діяти добросовісно, розумно й обачно в інтересах товариства, а учасники мають використовувати свої корпоративні права для участі в управлінні та контролю за діяльністю компанії.

Юридичні особи у сфері інновацій є одними із ключових суб'єктів реалізації Цілей сталого розвитку в Європейському Союзі. Через створення нових технологій, розвиток цифрової економіки, впровадження екологічних рішень, модернізацію виробництва, підтримку освіти та охорони здоров'я вони забезпечують досягнення економічних, соціальних та екологічних цілей сталого розвитку на основі диджиталізованих процедур, як-от створення юридичної особи через інтернет; взаємозв'язок реєстрів, їх відкритість та відсутність дублювання інформаційних даних компаніями в реєстрах; використання безпечних цифрових інструментів щодо надійності автентифікації, транснаціонального визнання інформації про компанії та трансакцій тощо.

Імплементація процесів цифровізації у контексті діяльності наукових парків проявляється на трьох рівнях: 1) нормах щодо регулювання державної реєстрації юридичних осіб; 2) нормах щодо обліку часток у статутному капіталі, корпоративного управління, публічності інформації на рівні

нормативних актів, що регулюють окремі організаційно-правові форми, у яких створюються наукові парки (наприклад, Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю»); 3) нормах спеціального Закону України «Про наукові парки» щодо специфіки механізму забезпечення публічності інформації саме в наукових парках, щодо особливостей корпоративного управління тощо.

Специфіка наукового парку як юридичної особи, що акумулює інтелектуальний ресурс закладів освіти й наукових установ, вимагає окремого доопрацювання і врегулювання у Законі України «Про наукові парки» положень щодо механізмів цифрового обороту прав інтелектуальної власності, передання їх як вкладу до статутного капіталу наукового парку; усунення термінологічних неточностей у розподілі обов'язків між засновниками й самим товариством щодо розкриття публічної інформації про науковий парк. Однозначно, лише за умови комплексного вирішення цих питань цифровізація здатна не просто спростити технічні процедури, а й реально посилити захист корпоративних прав учасників наукового парку та підвищити інвестиційну привабливість цієї організаційно-правової форми.

Цифрова трансформація корпоративного права Європейського Союзу ґрунтується на впровадженні комплексу взаємопов’язаних цифрових сервісів, основними складовими яких є можливість повного здійснення реєстраційних і реорганізаційних процедур в електронному форматі, реалізація принципу одноразового подання інформації *(«once-only principle»*), а також інтеграція та взаємодія спеціалізованих реєстрів, зокрема Системи взаємозв’язку бізнес-реєстрів (*BRIS*), Реєстру бенефіціарних власників (*BORIS*) і Реєстру неплатоспроможності (*IRI*). Сукупне функціонування цих інструментів сприяє скороченню адміністративних витрат, підвищенню ефективності адміністративних процедур та створює сприятливі умови для здійснення транскордонної підприємницької діяльності в межах Європейського Союзу.

Аналіз правового регулювання засвідчує, що цифровізація корпоративних відносин характеризується амбівалентністю. З одного боку, вона забезпечує підвищення оперативності, прозорості та доступності

корпоративних процедур, а з іншого – супроводжується виникненням нових правових викликів, пов'язаних із захистом персональних даних, забезпеченням кібербезпеки, протидією цифровому шахрайству та визначенням правових засад відповідальності за порушення, спричинені функціонуванням цифрових систем. За таких умов подальший розвиток цифрових механізмів повинен супроводжуватися належним нормативно-правовим регулюванням як на національному, так і на наднаціональному рівнях.

Інтеграція BRIS, BORIS та IRI свідчить про формування у Європейському Союзі єдиної цифрової системи корпоративної інформації. Якщо BRIS забезпечує правову ідентифікацію юридичної особи, BORIS – прозорість структури її власності, то IRI характеризує фінансово-правовий статус суб'єкта господарювання шляхом надання інформації про відкриття процедур неплатоспроможності. Сукупне функціонування цих систем забезпечує комплексну цифрову модель корпоративної прозорості, що істотно підвищує рівень правової визначеності у транскордонних корпоративних відносинах та створює передумови для подальшої цифровізації корпоративного права Європейського Союзу.

Подальший розвиток цифрових сервісів у сфері корпоративного права пов'язується з упровадженням технологій блокчейну, смарт-контрактів і систем штучного інтелекту в процеси корпоративного управління. Ефективне використання таких технологій потребує формування належної нормативної основи та подальшого розвитку правової доктрини, що забезпечить юридичну визначеність, належну легітимність корпоративних рішень, а також встановлення дієвих механізмів юридичної відповідальності за їх застосування.

Диджиталізація процесуальної форми розгляду корпоративних спорів є комплексним явищем, яке одночасно підвищує ефективність судочинства (скорочення строків, зменшення витрат, розширення доступу до правосуддя для територіально віддалених учасників) і породжує нові процесуальні ризики, пов'язані з формалізацією обов'язкових цифрових процедур. Судова практика ВС рухається в напрямі балансування цих двох тенденцій, надаючи перевагу змістовному, а не суто

формальному застосуванню цифрових процесуальних інструментів.

Практика ВС щодо електронних доказів у корпоративних спорах розвивається у напрямі поступової деталізації критеріїв оцінки таких доказів (презумпція цілісності, значення метаданих, неприпустимість автоматичного прирівнювання паперової роздруківки до електронного доказу) за одночасного збереження загальних засад оцінки доказів, властивих господарському процесу в цілому. Це свідчить про виважений підхід судової системи до інтеграції цифрових технологій у доказовий процес – без штучного применшення значення електронних доказів, але й без надання їм необґрунтованих преференцій порівняно з традиційними засобами доказування.

Ефективність вирішення корпоративних спорів в умовах цифровізації правовідносин визначається не автоматичним застосуванням цифрових технологій, а якістю адаптації судової практики до нових форм фіксації, зберігання та подання юридично значущої інформації за одночасного збереження фундаментальних принципів змагальності, рівності сторін та об'єктивної оцінки доказів. Подальше вдосконалення процесуального законодавства й судової практики в цій сфері має спрямовуватися на усунення виявлених системних ризиків (процесуальна асиметрія цифрової доступності, складність експертного дослідження електронних доказів) за одночасного збереження досягнутого рівня процесуальної ефективності.

У даний час для удосконалення функціонування Електронних кабінетів і суду у корпоративних спорах є необхідним внесення змін до абз. 1 ч. 8 ст. 6 ГПК України *«Реєстрація в Єдиній судовій інформаційно-комунікаційній системі або її окремій підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами, не позбавляє права на подання документів до суду в паперовій формі*», виключивши його повністю. Вбачається доцільним для прискорення введення у дію електронного судочинства у корпоративних спорах запропонувати внести зміни й до процесуальних кодексів, де визначити обов'язок реєстрації та використання електронних кабінетів для участі у судових процесах усіх учасників корпоративного спору, у тому числі і фізичних осіб – учасників корпоративних спорів.

У розрізі захисту корпоративних прав учасників у банкрутстві та розвитку електронного судочинства вбачаємо необхідним внесення змін до ст. 9 Кодексу України з процедур банкрутства, які б змінили її ч. 5 та передбачили, що при оскарженні ухвал та постанов суду першої інстанції до апеляційної чи касаційної інстанції останні суди здійснюють їх розгляд на підставі сформованих електронних матеріалів справи в «Електронному суді» - Діловодстві суду (АСДС), і лише у виключних випадках за необхідності, яка має бути аргументована судом в ухвалі, витребовують оригінали матеріалів справи повністю чи їх частину. А також передбачити, що суд першої інстанції при витребуванні оригіналів справи до апеляційної чи касаційної інстанції повністю або частково продовжує розгляд справи на підставі сформованих електронних матеріалів справи у «Електронному суді» - Діловодстві суду (АСДС).

На даний час використання такого інструмента, як «Електронний виконавчий документ», не є обов'язком, а є лише правом стягувача. І це право не переростає в обов'язок, незважаючи навіть на те, що особа зареєстрована у Електронному суді та має зареєстрований Електронний кабінет. Одночасно не усі виконавчі документи можуть видаватися в електронній формі. Якщо документ підлягає виконанню органами Державної казначейської служби України, податковими органами, банківськими установами чи іншими органами, з якими наразі відсутня електронна взаємодія, такий документ необхідно видавати виключно в паперовій формі.

Варто визначити обов'язком стягувача, який зареєстрований в Електронному суді та має зареєстрований Електронний кабінет, використовувати Електронний виконавчий документ, і лише у виключних випадках за мотивованим клопотанням звертатись до суду за видачею виконавчого документу у паперовій формі. А також доцільно прискорити розроблення і впровадження електронної взаємодії з Державною казначейською службою України, податковими органами, банківськими установами чи іншими органами, з якими наразі відсутня електронна взаємодія.

Цифровізація перетворила окремі цифрові інструменти та практики на новий стандарт міжнародного комерційного

арбітражу. Оновлення регламентів провідних (передусім європейських) інституцій – ICC (редакція 2026 р.), LCIA (2020 р.), SCC (2023 р.), VIAC, Swiss Rules (2021 р.), ICSID (2022 р.) – формалізували електронне подання документів і комунікацію, електронне підписання рішень, віртуальні та гібридні слухання. Для захисту корпоративних прав це означає підвищення ефективності, швидкості, доступності та здешевлення арбітражу як транскордонної альтернативи державному судочинству.

Щодо корпоративних спорів цифровізація має подвійну природу: вона є не лише джерелом процесуальних викликів, а й інструментом забезпечення належної процедури. Онлайн-платформи для адміністрування справ та віртуальні слухання практично забезпечують повідомлення й участь усіх заінтересованих осіб (учасників або акціонерів), а також консолідацію пов'язаних проваджень – тобто саме ті процесуальні гарантії, від яких (з огляду на ефект erga omnes та німецький підхід до арбітровності корпоративних спорів, втілений у лінії судових рішень Schiedsfähigkeit I-IV і Додаткових правилах DIS для корпоративних спорів) залежить легітимність корпоративного арбітражу та можливість поширення його наслідків на всіх заінтересованих осіб. Це аргумент і на користь перегляду надмірно жорсткої конструкції ч. 2 ст. 22 ГПК України.

Електронні докази становлять переважну частину доказової бази корпоративних конфліктів, а тому їх збирання й оцінка мають визначальне значення. Міжнародний арбітраж послуговується гнучким інструментарієм (Правила IBA щодо отримання доказів у міжнародному арбітражі 2020 року), що займає зважену позицію між широким американським «e-discovery» і стриманими континентальними Празькими правилами ефективної організації процесу в міжнародному арбітражі 2018 року. Ключові виклики – автентичність, цілісність і доказова вага електронних доказів, ризик маніпуляцій (зокрема згенерованих штучним інтелектом), а також кібербезпека і захист персональних даних (GDPR, Дорожня карта ICCA-IBA 2022 р.), що потребують від арбітражного трибуналу особливо ретельної оцінки та, за потреби, залучення технічних експертів.

Європейський досвід сформував стандарт, за яким віртуальне слухання, проведене з дотриманням належних

гарантій, не порушує права на належну процедуру. Одним із провідних прецедентів є ухвала Верховного суду Австрії у справі 18 ONc 3/20s (2020 р.): дистанційне слухання допустиме навіть попри заперечення сторони й не суперечить статті 6 ЄКПЛ. Більшість правопорядків не визнають існування самостійного права на фізичне слухання; специфічні ризики (часові пояси, переклад, нерівний доступ до технологій) є керованими за допомогою протоколів (Віденського, Сеульського та інших). «Побоювання щодо належної процедури» і попередні відмови від оскаржень мають обмежену цінність; вирішальними залишаються рівне ставлення до сторін та забезпечення кожній з них належної можливості викласти свою позицію.

Українське право загалом рухається у напрямі узгодження з європейськими підходами до цифровізації міжнародного арбітражу: електронна форма арбітражної угоди (ст. 7 Закону «Про міжнародний комерційний арбітраж»), дистанційні слухання в МКАС при ТПП України (ст. 47 Регламенту), інститут електронних доказів (ст. 96 ГПК), надання дозволу на виконання іноземних арбітражних рішень Київським апеляційним судом із дзеркальними до статті V Нью-Йоркської конвенції підставами відмови. Сам по собі дистанційний формат слухання не створює в Україні додаткового ризику для визнання чи виконання арбітражного рішення за умови дотримання загальних гарантій належної процедури. Водночас для повнішого використання потенціалу арбітражу як інструмента захисту корпоративних прав доцільно: (а) реформувати ч. 2 ст. 22 ГПК України, замінивши вимогу згоди всіх учасників процесуальними гарантіями за німецькою моделлю; (б) розробити в МКАС при ТПП України спеціальні правила для корпоративних спорів (за зразком DIS-ERGeS), спираючись на сучасні цифрові інструменти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Виконавчі документи у судових справах тепер доступні онлайн у застосунку «Дія». Державна Судова Адміністрація. 14 серпня 2026. URL: https://dsa.court.gov.ua/dsa/pres-centr/news/2081129/
2. Господарський процесуальний кодекс України: Закон України від 06 листопада 1991 р. № 1798-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12
3. Діхтярук А. Б. «Електронне судочинство у господарському процесі: проблеми та перспективи застосування ЄСІТС». Право та державне управління. 2025р. № 2 с. 423 – 430.
4. Електронне судочинство в дії: в Україні офіційно починають функціонувати три підсистеми (модулі) ЄСІТС. Судова влада України. URL: https://court.gov.ua/press/news/1188723
5. Електронне судочинство: обов'язкова реєстрація та використання електронних кабінетів у ЄСІТС. Судова влада України. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1453590/
6. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обов'язкової реєстрації та використання електронних кабінетів в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі або її окремій підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами» від 29.06.2023. № 3200-IX.URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3200-20#Text
7. Зеліско А. В. Правові особливості функціонування наукових парків як корпоративних об'єднань академічної і вузівської науки. *Підприємницькі юридичні особи приватного права як суб'єкти цивільних правовідносин*: монографія. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2016. С. 276-313.
8. Зеліско А. Правові трансформації наукових парків як ключових системоутворюючих елементів сучасних екосистем міста, громади, регіону. *Приватне право і підприємництво*. 2025. Вип. 24. С. 154–160. URL: http://ppp-journal.kiev.ua/archive/2025/16.pdf

9. Кодекс України з процедур банкрутства від 18.10.2018 р. № 2597-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#Text
10. Конвенція про визнання та виконання іноземних арбітражних рішень: Нью-Йорк, 10 червня 1958 р. URL: https://uncitral.un.org/sites/default/files/media-documents/uncitral/en/new-york-convention-e.pdf
11. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: Рим, 04 листопада 1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004
12. Крупчан О.Д. Стратегія приватноправових наукових досліджень на сучасному етапі розвитку України. *Приватне право і підприємництво*. Випуск 14. 2015. С. 4-7. URL: https://ppp-journal.kiev.ua/archive/2015/14/14_2015.pdf
13. Лекційний курс із навчальної дисципліни «Інноваційна діяльність» для студентів освітнього рівня бакалавр усіх форм навчання спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» / укладач Радинський С.В. Тернопіль, ТНТУ ім.І.Пулюя, 2022. 122 с.
14. Національна програма адаптації законодавства України до права Європейського Союзу (acquis ЄС). Розділ 6 «Корпоративне право». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/438-2026-%D0%BF#Text
15. Носовець О. І., Волощук Л. О. Місце інноваційної інфраструктури у визначенні результатів інноваційної діяльності. *Проблеми економіки*. № 3 (41). 2019. С. 123-132. URL: https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2019-3_0-pages-123_132.pdf DOI: https://doi.org/10.32983/2222-0712-2019-3-123-132
16. Олійник О. С. Інноваційна інфраструктура: проблеми та перспективи розвитку. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України: збірник наукових праць*. 2017. Вип. 43. С. 150-160.
17. Палієнко Т. П. Людський капітал як елемент інноваційної екосистеми. *Наукові записки НаУКМА. Економічні науки*. 8(1). 2023. С. 101-106. DOI: https://doi.org/10.18523/2519-4739.2023.8.1.101-106.
18. Перепелинська О. С. Особливості захисту корпоративних прав у міжнародному арбітражі: досвід Німеччини. *Європейські перспективи*. 2026. № 2, ч. 1. С. 353–362.

19. Перепелинська О. С. Які спори (не) можна передавати на вирішення міжнародного арбітражу за законодавством України? *Юрист&Закон*. 2019. № 31 (522).
20. Положенням про порядок функціонування окремих підсистем ЄСІТС, затвердженим рішенням Вищої ради правосуддя від 17 серпня 2021 року № 1845/0/15-21. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1845910-21#Text
21. Постанова КГС ВС від 10.09.2025 року у справі № 906/127/24. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/130129688
22. Постанова палати КГС ВС від 05.02.2024 року у справі № 910/4149/21. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/rishennya_sud_palat_kgs_vs/2024_02_05_910_4149_21
23. Принципи корпоративного управління G20/OECP 2023. URL: https://www.oecd.org/en/publications/g20-oecd-principles-of-corporate-governance-2023_ed750b30-en/full-report.html
24. Про акціонерні товариства: Закон України від 27 липня 2022 року № 2465-IX. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2023, №№ 18-19, ст.81. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2465-20#Text
25. Про внесення змін до деяких законів України щодо розширення компетенції міжнародного арбітражу: Закон України від 28 квіт. 2026 р. № 4856-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4856-20
26. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України: Закон України від 20.03.2023 р. № 2971-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2971-20
27. Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги: Закон України від 01.12.2022 р. № 2801-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text
28. Про затвердження Порядку проведення загальних зборів учасників товариств з обмеженою відповідальністю та товариств з додатковою відповідальністю із застосуванням засобів електронних комунікацій через облікову систему часток: рішення НКЦПФР від 17.05.2023 року № 526. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0526863-23#Text
29. Про затвердження Порядку скликання та проведення дистанційних загальних зборів акціонерів:

рішення НКЦПФР від 06.03.2023 № 236. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0236863-23#Text

30. Про затвердження Порядку скликання та проведення електронних загальних зборів акціонерів: рішення НКЦПФР від 02.06.2023 року № 595. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/en/v0595863-23#Text

31. Про міжнародний комерційний арбітраж: Закон України від 24 лютого 1994 р. № 4002-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4002-12

32. Про наукові парки: Закон України від 25 червня 2009 року № 1563-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2009. № 51. Ст.757. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1563-17#Text

33. Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні: Закон України від 15 липня 2021 року № 1667-IX. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2023, №№ 6-7, ст.18. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1667-20#Text

34. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю: Закон України від 6 лютого 2018 року № 2275-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 13. Ст.69. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19#Text

35. Регламент Міжнародного комерційного арбітражного суду при Торгово-промисловій палаті України: у ред. від 18 лютого 2025 р. URL: https://icac.org.ua/wp-content/uploads/Reglament_UA_MKAS_2025.pdf

36. Роз'яснення ДСА. Додаткова інформація з питань функціонування сервісу видачі і пред'явлення до виконання виконавчих документів в електронній формі. URL: https://court.gov.ua/archive/1499174/

37. Роз'яснення ДСА. Електронні виконавчі документи: на що також варто звернути увагу працівникам апарату суду. URL: https://tl.if.court.gov.ua/sud0916/pres-centr/news/2052010/

38. Сербенівська А. Ю. Сутність та значення інноваційних процесів в діяльності підприємств. *Ефективні Інвестиції: практика та досвід*. № 20/2024. ЕКОНОМІЧНА НАУКА. 2012. № 5. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1690

39. Сіщук Л. В. Вплив принципів корпоративного управління ОЕСР на діяльність акціонерних товариств в Україні. *Форум Права*. 2025. № 82(2). С. 190 – 201.

40. Сіщук Л. В. Вплив стандартів ОЕСР на формування змісту корпоративних прав у корпоративному договорі. *Договір як універсальна форма правового регулювання*: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті академіка Національної академії правових наук України, заслуженого діяча науки і техніки України, доктора юридичних наук, професора Володимира Васильовича Луця (1933-2021) (м. Івано-Франківськ, 17 квітня 2026р.). Івано-Франківськ: Карпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2026. С. 161 – 164.

41. Сіщук Л. В. Європейські підходи до інтеграції прав інтелектуальної власності в систему корпоративного управління. *Проблеми цивільного права та процесу*: тези доп. учасників наук.-практ. конф., присвяч. 101-й річниці від дня народження О. А. Пушкіна (м. Вінниця, 22 трав. 2026 р.) / МВС України; Харків. нац. ун-т внутр. справ; Нац. акад. правових наук України; Харків. обл. осередок Всеукр. громад. орг. «Асоціація цивілістів України. Вінниця: ХНУВС, 2026. С. 220 – 225.

42. Сіщук Л. В. Імплементація директив Європейського Союзу у корпоративне законодавство України в умовах цифровізації корпоративних відносин. *Корпоративне управління в умовах євроінтеграції: сучасні виклики для судової системи*: зб. наук. праць міжн. наук.-практ. конф., Тернопіль, 17 квітня 2026 р. / за ред. Л. Рогач, Т. Попович, В. Гевко, В. Полюхович, Л. Сіщук. Київ, 2026. С. 42 – 48.

43. Сіщук Л. В. Інтелектуальна власність як об'єкт корпоративного управління в умовах розвитку цифрової економіки. *Актуальні проблеми інтелектуального, інформаційного, ІТ та Інтернет права*: матеріали Десятої Всеукраїнської науково-практичної конференції (Львів, 15 травня 2026 р.). Львів: Юрид. ф–т Львів. нац. ун–ту ім. І. Франка, 2026. С. 318 – 323.

44. Сіщук Л. В. Корпоративні права: між автономією волі та системністю приватного права. *Оновлений Цивільний кодекс України: перспективи та проблеми правозуміння і правозастосування*: матеріали XV Міжнародного

цивілістичного форуму (м. Київ, 3 квітня 2026 р.). Одеса: Видавництво «Юридика», 2026. С. 201 – 206.

45. Сіщук Л. В. Стандарти ОЕСР і Європейського Союзу у регулюванні здійснення корпоративних прав. *Європейські перспективи*. 2026. № 2. Ч. 2. С. 355 – 363.

46. Сіщук Л. В. Цифровізація корпоративних процедур як об'єкт правового регулювання в праві ЄС. *Правотворча діяльність та євроінтеграційний напрям розвитку законодавства України*: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 28 квітня 2026 р.). Одеса: Видавництво «Юридика», 2026. С. 126 – 131.

47. Скочиляс-Павлів О.В. Сучасний стан електронного судочинства в Україні. *Київський часопис права*. 2024. № 1. С. 207-212.

48. Старченко Г. В. Модель проектно-орієнтованого управління інноваційним розвитком національної економіки. *Економіка та держава*. 2019. № 7. С. 80–85. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/7_2019/8.pdf.

49. Тверезенко О. Майнові права інтелектуальної власності як внесок до статутного капіталу господарського товариства. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 6/2009. С. 50-59. URL: http://www.ndiiv.org.ua/Files2/2009_6/7.pdf.

50. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text

51. Україна приєдналась до Керівних принципів ОЕСР з корпоративного управління. URL: https://www.kmu.gov.ua/news/ukraina-pryiednalas-do-kerivnykh-pryntsypiv-oesr-z-korporatyvnoho-upravlinnia

52. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 року № 435-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text

53. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15

54. Яворська О. С. Внесення майнових прав інтелектуальної власності до статутного/складеного капіталу господарських товариств. *Прикарпатський*

юридичний вісник. Випуск 4 (63). 2025. С. 58-62. URL: https://pjv.nuoua.od.ua/v4_2025/12.pdf.

55. Africa Arbitration Academy Protocol on Virtual Hearings in Africa. 2020. URL: https://africaarbitrationacademy.org/wp-content/uploads/2020/04/Africa-Arbitration-Academy-Protocol-on-Virtual-Hearings-in-Africa-2020.pdf

56. Antoine Grandclement, Alexandre Grondeau. From production to consumption-oriented development:New planning strategies in science parks? The case of Sophia-Antipolis. *European Urban and Regional Studies*. 2022. 29 (2). pp.152-167.

57. Arbitration Rules of the SCC Arbitration Institute 2023: in force as of 1 January 2023. URL: https://sccarbitrationinstitute.se

58. CIArb Guidance Note on Remote Dispute Resolution Proceedings. 2020. URL: https://www.ciarb.org/media/3pkhacut/16-remote-hearings-guidance-note.pdf?v=TBrWbI3nk1E

59. Commission Implementing Regulation (EU) 2021/1042 of 18 June 2021 laying down rules for the application of Directive (EU) 2017/1132 of the European Parliament and of the Council as regards technical specifications and procedures for the system of interconnection of registers and repealing Commission Implementing Regulation (EU) 2020/2244. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg_impl/2021/1042/oj/eng

60. Company S. and T. v. Sweden: Decision of the European Commission of Human Rights of 11 December 1986, Application No. 11189/84. Decisions and Reports. Vol. 50. P. 121-140. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-1275%22]}

61. de Oliveira L. V. P. Access to Justice and the Right to a Hearing in Arbitration. *ICCA Reports No. 10: Does a Right to a Physical Hearing Exist in International Arbitration?* ICCA Reports Series. Vol. 10. 2024. P. 45–68.

62. Directive (EU) 2016/943 of the European Parliament and of the Council of 8 June 2016 on the protection of undisclosed know-how and business information (trade secrets) against their unlawful acquisition, use and disclosure. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2016/943/oj/eng/

63. Directive (EU) 2017/1132 of the European Parliament and of the Council of 14 June 2017 relating to certain aspects of company law (codification). ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2017/1132/2019-07-31
64. Directive (EU) 2017/828 of the European Parliament and of the Council of 17 May 2017 as regards the encouragement of long-term shareholder engagement. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2017/828/oj/eng
65. Directive (EU) 2019/1151 of the European Parliament and of the Council of 20 June 2019 amending Directive (EU) 2017/1132 as regards the use of digital tools and processes in company law. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2019/1151/oj/eng
66. Directive (EU) 2019/2121 of the European Parliament and of the Council of 27 November 2019 amending Directive (EU) 2017/1132 as regards cross-border conversions, mergers and divisions. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2019/2121/oj/eng
67. Directive (EU) 2019/790 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 on copyright and related rights in the Digital Single Market and amending Directives 96/9/EC and 2001/29/EC. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A32019L0790
68. Directive (EU) 2022/2464 of the European Parliament and of the Council of 14 December 2022 amending Regulation (EU) No 537/2014, Directive 2004/109/EC, Directive 2006/43/EC and Directive 2013/34/EU, as regards corporate sustainability reporting. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2022/2464/oj/eng
69. Directive (EU) 2024/1760 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 on corporate sustainability due diligence, consolidated version 18 March 2026. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2024/1760/2026-03-18/eng
70. Directive (EU) 2024/2810 of the European Parliament and of the Council of 23 October 2024 on multiple-vote share structures in companies that seek admission to trading of their shares on a multilateral trading facility. ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2024/2810/oj
71. Directive (EU) 2025/25 of the European Parliament and of the Council of 19 December 2024 amending Directives 2009/102/EC and (EU) 2017/1132 as regards further expanding and upgrading the use of digital tools and processes in company

law (Text with EEA relevance). URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2025/25/oj/eng

72. Directive (EU) 2026/470 of the European Parliament and of the Council of 24 February 2026 amending Directives 2006/43/EC, 2013/34/EU, (EU) 2022/2464 and (EU) 2024/1760. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32026L0470

73. Directive 2001/29/EC of the European Parliament and of the Council of 22 May 2001 on the harmonisation of certain aspects of copyright and related rights in the information society. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2001/29/oj?locale=en

74. Directive 2004/109/EC of the European Parliament and of the Council of 15 December 2004 on the harmonization of transparency requirements in relation to information about issuers whose securities are admitted to trading on a regulated market and amending Directive 2001/34/EC. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A02004L0109-20240109

75. Directive 2004/48/EC of the European Parliament and of the Council of 29 April 2004 on the enforcement of intellectual property rights. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A02004L0048-20040430

76. Directive 2007/36/EC of the European Parliament and of the Council of 11 July 2007 on the exercise of certain rights of shareholders in listed companies. ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2007/36/2024-01-09

77. Directive 2009/24/EC of the European Parliament and of the Council of 23 April 2009 on the legal protection of computer programs (Codified version). URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2009/24/oj?locale=en

78. Directive 96/9/EC of the European Parliament and of the Council of 11 March 1996 on the legal protection of databases. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A01996L0009-20190606

79. DIS Arbitration Rules 2018: in force as of 1 March 2018. URL: https://www.disarb.org/en/tools-for-dis-proceedings/dis-rules

80. Döry v. Sweden, no. 28394/95, Judgment of the European Court of Human Rights of 12 November 2002.

81. Guide on Article 1 of Protocol No.1 to the European Convention on Human Rights. Protection of property. Last

update: 28.02.2026. URL: https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide_art_1_protocol_1_eng

82. Hlibko S. V. Legal issues of the formation and functioning of the national innovation system in Ukraine. *Acta Innovations*. 2019. 33 (2019), p. 73-82. URL: https://www.actainnovations.com/index.php/pub/article/view/33_7

83. Hofer M., Khan K. OGH – 18 ONc 3/20s, Supreme Court of Justice of Austria, 23 July 2020: a contribution by the ITA Board of Reporters. *Kluwer Arbitration Blog*.

84. Holman Fenwick Willan. *Core Issues in International Arbitration: Key Changes to Arbitration Rules*. 2021.

85. IBA Rules on the Taking of Evidence in International Arbitration 2020 : adopted 17 December 2020. URL: https://www.ibanet.org/document?id=IBA-Rules-on-Taking-of-Evidence-2020-Ukrainian

86. ICC Arbitration Rules 2021: in force from 1 January 2021 to 31 May 2026. URL: https://iccwbo.org/dispute-resolution/dispute-resolution-services/arbitration/rules-procedure/2021-arbitration-rules/

87. ICC Checklist for a Protocol on Virtual Hearings. URL: https://iccwbo.org/wp-content/uploads/sites/3/2020/12/icc-checklist-cyber-protocol-and-clauses-orders-virtual-hearings-english.pdf

88. ICC Guidance Note on Possible Measures Aimed at Mitigating the Effects of the COVID-19 Pandemic. 9 April 2020. URL: https://jusmundi.com/en/document/rule/en-icc-international-chamber-of-commerce-guidance-note-on-possible-measures-aimed-at-mitigating-the-effects-of-the-covid-19-pandemic-2020-icc-guidance-on-covid-19-2020-thursday-9th-april-2020

89. ICC Note to Parties and Arbitral Tribunals on the Conduct of the Arbitration under the ICC Rules. 1 June 2026. URL: https://iccwbo.org/wp-content/uploads/sites/3/2026/06/2026_ICC_Note-to-Parties-and-AT.pdf

90. ICC Rules of Arbitration 2026 : in force as of 1 June 2026. URL: https://iccwbo.org/dispute-resolution/dispute-resolution-services/arbitration/rules-procedure/2026-arbitration-rules/

91. ICC. *Virtual and Hybrid Hearing Solutions*. ICC Hearing Centre Brochure. URL: https://iccwbo.org/wp-content/uploads/sites/3/2024/12/2024_ICC_Hearing_Centre_brochure.pdf
92. ICCA-IBA Roadmap to Data Protection in International Arbitration. ICCA Reports No. 7. 2022. URL: https://cdn.arbitration-icca.org/s3fs-public/document/media_document/ICCA_Reports_No_7_ICCA-IBA_Joint_Task_Force_on_Data_Protection_in_International_Arbitration.pdf
93. ICCA-NYC Bar-CPR Cybersecurity Protocol for International Arbitration. 2022 Edition. URL: https://cdn.arbitration-icca.org/s3fs-public/document/media_document/ICCA-reports-no-6-icca-nyc-bar-cpr-protocol-cybersecurity-international-arbitration-2022-edition.pdf
94. ICSID Arbitration Rules 2022: in force as of 1 July 2022. URL: https://icsid.worldbank.org/sites/default/files/Arbitration_Rules.pdf
95. Jussila v. Finland [GC], no. 73053/01, Judgment of the European Court of Human Rights of 23 November 2006.
96. LCIA Arbitration Rules 2020 : in force as of 1 October 2020. URL: https://www.lcia.org/media/download.aspx?MediaId=1128
97. Lopes, J.M., Gomes, S., Ferreira, J.J.M., Dabic, M. Driving regional advancement: exploring the impact of science and technology parks in the outermost regions of Europe. *European Journal of Innovation Management*. January 2025. P. 4225-4256
98. Miles W. J. Remote Advocacy, Witness Preparation & Cross-Examination: Practical Tips & Challenges. *International Arbitration and the COVID-19 Revolution* / eds. M. Scherer, N. Bassiri, M. S. Abdel Wahab. Alphen aan den Rijn : Kluwer Law International, 2020. P. 121–136.
99. Oberster Gerichtshof (Austria). 18 ONc 3/20s. Decision of 23 July 2020.
100. Oberster Gerichtshof (Austria). 7 Ob 111/10i. Decision of 30 June 2010.
101. OECD Review of the Corporate Governance of State-Owned Enterprises in Ukraine 2026. URL:

https://www.oecd.org/en/publications/oecd-review-of-the-corporate-governance-of-state-owned-enterprises-in-ukraine-2026_149d03e6-en/full-report/assessment-of-ukraine-against-oecd-guidelines-on-corporate-governance-of-soes_58e71f49.html

102. Olmos Giupponi B. «Virtual» Dispute Resolution in International Arbitration: Mapping Its Advantages and Main Caveats in the Face of COVID-19. *The Impact of Covid on International Disputes* / eds. S. Lalani, S. Shapiro. Leiden ; Boston: Brill Nijhoff, 2023. P. 62–83. DOI: 10.1163/9789004514836_005.

103. Perepelynska O., Gontar O. Arbitrability of Corporate Disputes in Ukraine. *Arbitration of Shareholder Disputes in Central and Eastern Europe* / eds. M. Hauser-Morel, T. Iancu. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2026. Ch. 7.

104. Protocol for Online Case Management in International Arbitration / Working Group on LegalTech Adoption in International Arbitration. November 2020. URL: https://protocol.techinarbitration.com/p/1

105. Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC. ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2016/679/oj

106. Regulation (EU) 2017/1001 of the European Parliament and of the Council of 14 June 2017 on the European Union trade mark (codification). URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2017/1001/2025-12-01/eng

107. Regulation (EU) 2023/2844 of the European Parliament and of the Council of 13 December 2023. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32023R2844

108. Regulation (EU) 2024/1183 of the European Parliament and of the Council of 11 April 2024 amending Regulation (EU) No 910/2014 as regards establishing the European Digital Identity Framework. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1183/oj/eng

109. Regulation (EU) No 596/2014 of the European Parliament and of the Council of 16 April 2014 on market abuse (market abuse regulation) and repealing Directive 2003/6/EC of the European Parliament and of the Council and Commission

Directives 2003/124/EC, 2003/125/EC and 2004/72/EC. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2014/596

110. Regulation (EU) No 910/2014 of the European Parliament and of the Council of 23 July 2014 on electronic identification and trust services for electronic transactions in the internal market and repealing Directive 1999/93/EC. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2014/910/2024-05-20/eng

111. Rules on the Efficient Conduct of Proceedings in International Arbitration (Prague Rules). 2018. URL: https://praguerules.com/prague_rules/

112. Sakhnovskiy v. Russia [GC], no. 21272/03, Judgment of the European Court of Human Rights of 2 November 2010.

113. Seoul Protocol on Video Conferencing in International Arbitration. 2020. URL: https://www.kcabinternational.or.kr/publications/useful_resources.do

114. Sishchuk L. European Principles of Corporate Governance in the Legislation of Ukraine. *Evolution of Private Law - New Prospects*. Katowice, 2026. P. 96-110.

115. Stein E. Challenges to Remote Arbitration Awards in Setting Aside and Enforcement Proceedings. *International Arbitration and the COVID-19 Revolution* / eds. M. Scherer, N. Bassiri, M. S. Abdel Wahab. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2020. P. 167–178.

116. Stronger Financial Markets and Institutions for Ukraine's Recovery. URL: https://www.oecd.org/en/publications/2026/03/stronger-financial-markets-and-institutions-for-ukraine-s-recovery_99e3d4a5/full-report/ukraine-s-corporate-governance-framework_0d6ad33b.html

117. Swiss Rules of International Arbitration 2021: in force as of 1 June 2021. URL: https://www.swissarbitration.org/centre/arbitration/arbitration-rules/

118. Sziklai, Balázs R.; Barnes, Katec; Pintér, Józsefc. Realistic models for diffusion of innovation. *Social Network Analysis and Mining*. 15(1). March 2025. P. 1-12.

119. The Vienna Protocol: A Practical Checklist for Remote Hearings. VIAC. June 2020. URL: https://www.viac.eu/wp-content/uploads/2025/01/The_Vienna_Protocol_-_A_Practical_Checklist_for_Remote_Hearings_FINAL.pdf

120. UNCITRAL Arbitration Rules (as revised). URL: https://uncitral.un.org/sites/default/files/media-documents/uncitral/en/21-07996_expedited-arbitration-e-ebook.pdf

121. UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration (1985, with amendments as adopted in 2006). URL: https://uncitral.un.org/sites/default/files/media-documents/uncitral/en/19-09955_e_ebook.pdf

122. Vienna Rules: Rules of Arbitration of the Vienna International Arbitral Centre (VIAC) 2025: in force as of 1 January 2025. URL: https://www.viac.eu/en/arbitration-basics/arbitration-rules/

SUMMARY

The monograph "Corporate Rights in the Context of Digitalisation and Europeanisation within Contemporary Legal Processes" is devoted to a comprehensive study of the transformation of mechanisms for the exercise and protection of corporate rights under the influence of European integration, digitalization, the development of innovative activities, corporate sustainability, and modern forms of resolving corporate disputes. The study focuses not so much on changes in the substance of corporate rights as on the legal conditions, procedures, and instruments for their exercise.

The monograph analyses international and European standards governing the exercise of corporate rights, primarily the G20/OECD Principles of Corporate Governance and European Union legal acts. It is argued that contemporary regulation of corporate relations is developing towards a combination of the autonomy of participants in legal entities with mandatory guarantees of transparency, proper access to information, fair treatment of participants, and effective protection of their rights. Particular attention is paid to digitalization, which does not alter the private-law nature of corporate rights but substantially transforms the forms of their exercise through electronic identification, digital registers, electronic voting, and other digital instruments.

A separate area of the research concerns the relationship between corporate rights and intellectual property. It is demonstrated that, in the digital and innovation economy, intangible assets may have a significant impact on the economic value of corporate participation, the investment attractiveness of a legal entity, and actual control over a company's key resources. The monograph also examines the role of corporate sustainability and due diligence in modern corporate governance. The need to distinguish between the due diligence obligations of a legal entity, the fiduciary duties of corporate officers, and the corporate rights of participants is substantiated. Sustainability is therefore considered not as a separate corporate right, but as a factor affecting access to information, risk management, and the exercise of corporate control.

The study analyses the specific features of exercising corporate rights in the field of innovation, in particular in science parks. Attention is drawn to the need to improve the legal

regulation of digital corporate procedures, the circulation of intellectual property rights, their contribution to share capital, and the transparency of information concerning the activities of innovative legal entities. Considerable attention is also paid to the digital transformation of European Union company law. The monograph examines online company registration, digital corporate services, and the functioning of interconnected European information systems, including BRIS, BORIS, and IRI. At the same time, digitalization creates new risks relating to personal data protection, cybersecurity, digital fraud, and liability for the operation of information systems.

A separate part of the monograph is devoted to the effectiveness of the protection of corporate rights in the context of the digitalization of judicial proceedings. It analyses the use of electronic court accounts, electronic evidence, and electronic enforcement documents in corporate disputes, as well as the case law of the Supreme Court concerning the application of digital procedural instruments. It is emphasized that the effectiveness of digital justice is determined not by the mere use of technology, but by its capacity to ensure access to justice, equality of the parties, adversarial proceedings, and the proper assessment of evidence.

The final area of the research concerns the digitalization of international commercial arbitration as an instrument for the protection of corporate rights. The monograph examines electronic submission of documents, virtual and hybrid hearings, the specific features of electronic evidence, cybersecurity issues, and due process. European experience is summarized and prospects for improving the Ukrainian legal regulation of corporate arbitration are identified.

The study concludes that Ukrainian corporate legislation should be approximated to European Union law in a systematic rather than fragmented manner.

Наукове видання

Монографія

КОРПОРАТИВНІ ПРАВА В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ТА ЄВРОПЕЇЗАЦІЇ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ПРАВОВИХ ПРОЦЕСІВ

За загальної редакції ст. досл. Л. В. Сіщук

Підписано до друку 23.09.2026 р. Формат 60х84/16
Обл.-вид. арк. 12,09 друк. арк.
Тираж 300 прим. Зам. № 26-005

Видавець: Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України,
вул. Казимира Малевича, 11, м. Київ, 03150

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції, серія ДК № 4758 від 07.08.2014 року.

ISBN 978-617-8084-62-2